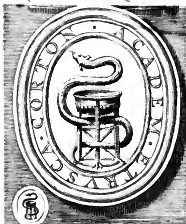

6
5 N
2





# MUSEUM
# CORTONENSE
*IN QUO*
## VETERA MONUMENTA
COMPLECTUNTUR
ANAGLYPHA, THOREUMATA, GEMMÆ INSCALPTÆ, INSCULPTÆQUE
QUÆ
## IN ACADEMIA ETRUSCA
CETERISQUE NOBILIUM VIRORUM DOMIBUS ADSERVANTUR
IN PLURIMIS TABULIS ÆREIS
DISTRIBUTUM,
Atque a Francisco Valesio Romano, Antonio Francisco Gorio Florentino, et Rodulphino Venuti Cortonense
*NOTIS ILLUSTRATUM.*




ROMÆ MDCCL.
SUMPTIBUS FAUSTI AMIDEI BIBLIOPOLÆ IN VIA CURSUS.

Typis Joannis Generosi Salomoni in Foro S. Ignatii.
*SUPERIORUM PERMISSU.*

*Est locus Italiæ medio sub montibus altis*
*Nobilis, & fama multis memoratus in oris.*

Virg. Æneid. lib. VII. vers. 567.



*REVERENDISSIMO PATRI DOMNO*

# ALEXANDRO JOSEPHO CHIAPPINO PLACENTINO

*Congreg. Canonic. Regularium Lateranenſium Abbati Generali.*



FAUSTUS AMIDEUS
S. P. D.



UM recte exiſtimes, REVERENDISSIME PATER, omnibuſque innoteſcat, ut ſentiunt alii plerique Reipublicæ Litterariæ Principes, e notitia veterum Antiquitatum pendere cognitionem exactam omnium Hiſtoriarum: Marmora ſiquidem, Nummi, Gemmæ inſcalptæ, inſculptæque, & reliqua priſci ſæculi ſupellex non minus illuſtrant res a nobis magna

sæculorum ſerie diſſitas, quam tenebras vincunt Funalia. Exempli vice ſint non tantum Clariſſimorum Virorum labores, quantum ea, quæ quotidie e cæno atque e latebris eruuntur, atque eruditorum hominum collectiones locupletant. Hinc eſt, quod tu, REVERENDISSIME PATER, non parum temporis, aurique impendis ad tuum Placentinum Muſeum augendum ruderibus antiquitatis omni modulo, omnique metallo jam locuples, quamplurimis ad penitiores Phyſicæ obſervationes pertinentibus, e penetralibus naturæ erutis collectiſque. His igitur perpenſis nulli equidem alii Muſeum Academiæ Etruſcæ Cortonenſis, quod in lucem quam ornatius mittere ſtudui notis perbrevibus adjectis Clariſſimorum Virorum, nulli equidem alii, inquam, inſcribendum duxi, quam Tibi harum lautitiarum exiſtimatori pereximio; quique etiam quamplurima in hoc Volumine comprehenſa, tam in Academia, quam in aliis nobilium

bilium Cortonenſium domibus propriis oculis perluſtraſti, admiratuſque magna cum laude receſſiſti.

Cum igitur profiteri poſſim, atque etiam debeam nihil eſſe in hiſce ſtudiis peculiare, atque exoticum, quod non pertingat vivida acies Genii, atque Ingenii Tui, hinc hiſce inductus argumentis Patrocinium tuum imploro, abſtinens pluribus, ne te inutiliter fatigem. Te interim Deus Opt. Max. ſervet, & tua cæpta fortunet, ut præſtantiſſimæ Congregationis, cui præſides, ſplendorem magis, magiſque propages in Patriæ ornamentum, cui tu omnes tuas curas impendis, atque in publicæ litterariæ rei bonum. Valeas.

*IMPRI-*

*IMPRIMATUR,*

Si videbitur Reverendissimo Patri Magistro Sacri Palatii Apostolici.

*F. M. de Rubeis Archiep. Tharsi Vicesg.*

QUam universus Literarius Orbis in disertissimis Academiæ Cortonensis Lucubrationibus agnovit, atque probavit omnigenam eruditionem, acutissimum de rebus difficillimis judicium, ac elegantiam, nitoremque sermonis, hæc ego omnia miratus sum in opere, quod inscribitur *Museum Cortonense &c.* quod summa legi animi voluptate, id mihi Rmo P. Mag. S. Pal. Apost. demandante. Cum itaque nihil in eo offenderim, quod Fidei, morumque legibus adversetur, existimo Typis esse vulgandum; ut quod Cl., & magni nominis Viri Franciscus Valesius, Antonius Franciscus Gorius, & Rodulphinus Venutus, prælaudatæ Acad. Socii, egregio sane labore in unum congessere, in totius cedat Literarum Reip. bonum.

*Fr. Dominicus Vincentius Maria Bertucci*
*O. P. S. Theol. Professor.*

*IMPRIMATUR.*

Fr. Joseph Augustinus Orsi Ordinis Prædicatorum Sacri Palatii Apostolici Magister.

# AD LECTOREM.



ORTONAM antiquum *Corythum* censent eruditi; quem Virgilius sæpe numero in Æneide æternis carminibus non solum antiquissimum, verum etiam ante Trojæ ædificationem stetisse, ac floruisse memoriæ mandavit. Dardanum enim ex Corytho Etruriæ prodiisse cecinit Lib.VII. v.207.

*Dardanus Idæas Phrygiæ penetrarit ad Urbes*
*Threiciamque Samum, quæ nunc Samothracia fertur*
*Hinc illum Corythi Tyrrhena a sede profectum.*

Neque difficile erit ostendere eandem urbem esse Corythum, atque Cortonam testimonio Silii Italici libro octavo, qui Cortonam domum Tarchontis, & alibi eam nomine Corythi vocatam inter Arretium, & Clusium ponit; quidquid contra dicat Cl. v. Franciscus Marianus, innixus simplici unius auctoris conjecturæ, qui vellet utroque Silii in loco lectionem pervertere, quum omnes quotquot sunt antiquissimi codices *Corythum* habent; & Cortonam *Corythum* fuisse clarissimi viri Philippus Cluverius, Ferrarius Alexandrinus, Baudrandus, Senator Bonarota & Rodulphinus de Venutis in Differt.1. Tom.IV. Differt. Acad. Etrufcæ, omnesque sanæ mentis, additis quamplurimis Virgilii enarratoribus in hanc rem calculum ferentibus.

Hoc autem insigne nomen a Corytho Etruriæ Rege, atque Dardani ædificatoris parente habuit, ut ait Servius, ad Virgilii locum Æneidos Lib.III. v. 167.

*Hæ nobis propriæ sedes, hinc Dardanus ortus:*
*Jasiusque Pater, genus a quo principe nostrum.*
*Surge age, & hæc latus longævo dicta parenti*
*Haud dubitanda refer: Corythum, terrasque require*
*Ausonias* ———————

Ferrarius Alexandrinus vult Cortonam a Corytho Etruriæ Rege vocatam Corythum, quasi Corythonam, & inde Crotonam affini vocabulo, a Græcis: iis enim familiare fuit R literam ante, ac post subiectam vocalem promiscue collocare. Unde nil mirum, si Crotonam, & inde Cortonam postmodum dixerunt, ut ait Dionysius Halicarnassensis.

Sed operæ pretium est animadvertere quot quantique nominis auctores de Cortona verba fecerint; & primo postquam antiquiorem ipsa Troja audivimus Urbem nostram; antiquissimus Historicorum Herodotus, qui vixit circa Olympiadem 84. narrans Pelasgorum in Italiam

Italiam, Etruriamque profectionem, multas ætates ante bellum Trojanum, Cortonæ in Urbe florentiſſima ſedes eos poſuiſſe teſtatur, atque ibidem adverſus Umbros munitionem ſtatuiſſe; quare ſuo adhuc ævo Cortonenſes lingua Pelaſgica, atque a ceteris Etruriæ pagis diſſimili uſos fuiſſe teſtatur Lib. I. Cap. XVII. Quæ hiſtoria a Dionyſio Halicarnaſſenſi confirmatur Lib.I. Cap. XXVI. & XXVII. qui eodem modo quo Herodotus Cortonam vocat Urbem Metropolim Etruriæ, atque magnam, & fortunatam. In Herodoto vero non Cortona, ſed Κρηστῶνα occurrit, & hoc pro Κροτῶνα ut ait Holſtenius, oppido Pelaſgorum in Etruria, ὑπὲρ Τυῤῥηνῶν; itemque Berkelius. Adde ipſam *Creſtonam* Italicam ſuſpectam eſſe, & forte apud Herodotum non Κρηστῶνα, ſed Κροτῶνα legendum: quod profecto ſatis docte ab Jacobo Palmerio in criticis Exercitationibus ad Herodotum ex Dionyſio Halicarnaſſenſi demonſtratur.

Hoc itaque nomine, ſicuti ceteris, quibus varie a Græcis ſcriptoribus demonſtrabatur, etiam a Stephano Byzantino deſcripta fuit. Κροτῶν, ἔστιν ἑτέρα πόλις, Τυῤῥηνίας Μητρόπολις, καὶ τρίτη Ιταλίας. *Croton eſt altera Urbs Metropolis Etruriæ, & tertia Italiæ*: ſicuti in verbo Κρηστῶν, eandem urbem deſcribit.

Exactis itaque ex Aboriginum finibus iiſdem Pelaſgis, nihil præter Crotonam urbem vetuſtiſſimam reliqui manſiſſe tradit Dionyſius Lib. I. Cap. XXVI. & notandum hanc migrationem Pelaſgicam in Etruriam, ut obſervavit Rykius, & doctiſſimus noſter Academicus Juſtus Fontaninus, eruditæ antiquitatis decus, & ornamentum, factam periodo Juliana 3186. ante primam Olympiadem, anno 752. adeoque 344. ante epocham Trojæ captæ ſecundum Euſebii Scaligeriani calculum, ad Erathoſtenis canones correctum.

Si vero fabulæ a nobis adeundæ ſint, liceat ad excidii Trojani tempora mentis aciem convertere, atque ecce Urbem a Lycophrone, ac Theopompo commemoratam. Stephanus Byzantius hic quoque in verbo Γόρτυν, obſervandus. Θεόπομπός φησιν, ὅτι παραγενόμενος ὁ Ὀδυσσεὺς, ἐ τὰ περὶ τὴν Πηνελόπην ἐγνωκὼς ἀπῆρεν εἰς Τυρσηνίαν, καὶ ᾤκισεν εἰς Γορτυναίαν, ἔνθα καὶ τελευτᾷ. *Theopompus ait, quod rediens Ulyſſes, & noſcens apud Penelopem acta, tranſit in Etruriam, & habitavit Cortonæ, & ibi mortuus eſt.*

Lycophron quoque hanc Γορτυναίαν commemorat, ad quam illuſtrandam Tzetzes ex Theopompo Tyrſeniæ Γορτυναίαν exiſtimat Corronam eſſe Urbem Etruriæ antiquiſſimam. Quæ nam igitur laus accedere poterit Etruſcæ Urbi, quando Ulyſſis quoque domicilium atque rogum elargita exiſtimetur, qui ſuam Ithacam tanti feciſſe memo-

memoratur, qui fumum illius ut videret, aut auctor est Cicero immortalitatem dicitur recusasse?

Illud quoque silentio minime prætermittam Lycophronem eo in loco ubi meminit sepulcri Ulyssis, mentionem facere *Pergi* montis, de quo ne verbum quidem fecerunt ejus enarratores, qui, ut arbitror ejusdem montis topographiam ignorarunt. Sciendum igitur est *Pergum*, ad hanc diem ita appellatum, esse montem prope Cortonam situm, ab ejus radicibus exsurgentem, valde amœnum, omnibusque deliciis, & villarum nobilium civium frequentia valde famosum, quæ etiamnum vernaculo sermone *Pergo* appellantur; quare hunc esse illum montem a Lycophrone laudatum nullus dubito.

Incenso postmodum Ilio, Tarchon Rex, Telephi filius, cum in Etruriam venisset, Cortonæ sedem statuere, utpote in magna, atque munitissima urbe voluit,ut ait Silius,qui Cortonam Tarchontis domum appellat.

Hunc advenienti Ænææ in Italiam suppetias tulisse manifestum est ex Virgilio, Cortonam antiquissimo Corythi vocabulo indigitante.

Neque obstat Tarchontem Tarquinii Urbem Etruriæ excitasse, uti ex Stephano liquet, verbo Ταρχώνιον, πόλις Τυῤῥηνίας &c. cur alibi non potuerit habitare, ut putat Cl.Franciscus Marianus in sua Etruria Metropoli? quinimo necesse habuit alibi primo non minimum tempus traducere, quandoquidem novam Civitatem tam cito advena ædificare non potest.

Ad hæc tempora Etruria in δύο, καὶ δέκα ἀρχηγετίδας divisa usque ad Romanam fortunam memoratur, teste Dionysio Halicarnassensi lib.IV. qui deinceps lib. IX. has πολεῖς seu Civitates vocat. Sic T. Livius Lib.IV. V.& VI. duodecim Populos Etruriæ appellat, inter quos doctissimi homines, & quisquis in eruditione cordatus, Cortonam numerandam esse non it inficias.

Ita Philippus Cluverius, & Lucas Holstenius verbo Περράσιον ad Stephanum, & Clar. Fontaninus Archiepiscopus Ancytanus de Antiquit. Hortæ l. 1. cap.1. Neque tantum unam ex XII. Etruriæ civitatibus, sed ceterarum caput extitisse ex Livio liquet, Decad.III. lib.2. Sed ubicumque pugnatum est, Romana res superior fuit. Itaque a Perusia, & Cortona, & Arretio, quæ ferme capita Populorum eâ tempestate erant, Legati pacem, fœdusque a Romanis petentes, inducias in triginta annos impetrarunt.

Fractis vero Etruscorum exercitibus ad Lacum Vadimonis, diu multumque tranquillam societatem cum Romanorum potentia conjunctam habuisse gavisa est Urbs nobilissima, donec late patentem agrum diversis vicissitudinibus hostili, & Romano sanguine undantem videret. Polybius

bius lib. III. Ὁ γε μὴν Ἀννίβας ἅμα μὲν εἰς τὸ ἔμπροσθεν ὡς πρὸς τὴν Ῥώμην προήει διὰ τῆς Τυῤῥηνίας, εὐώνυμον μὲν πόλιν ἔχων τὴν προσαγορευομένην Κυρτώνιον, καὶ τὰ ταύτης ὄρη. δεξιὰ δὲ τὴν Τρασιμένην &c. Hoc eſt : *Hannibal interea per Etruriam ſuos ducere Romam verſus, habens ad lævam Urbem Cortonam, & adjacentes ei montes, ad dextram lacum vocatum Thraſimenum, &c.* & Livius III. Decad. Lib. II. *Hannibal, quod agri eſt inter Cortonam Urbem, Thraſimenumque lacum, omni clade belli pervaſtat, quo magis iram hoſti ad vindicandas ſociorum injurias acuat. Et jam pervenerat ad loca inſidiis nota, ubi maxime montes Cortonenſes Thraſimenus ſubit. Via tantum intereſt perangusta, velut ad ipſum de induſtria relicto ſpatio: deinde paullo latior pateſcit campus, & colles exſurgunt.*

Neque difficile eſt effuſi Romani ſanguinis noſtro ævo meminiſſe; quandoquidem ab inſueta, ac formidoloſa clade feralia remaneant nomina, Sanguinetum, Vallis Proelii, Sepultuaria, Cæſi, Oſſaria, ab oſſibus ibi cæſorum, ubi poſitum ſequiori ſeculo hoc diſtichon affixum legitur.

NOMEN HABET LOCUS HIC OSSARIA AB OSSIBUS ILLIS
QUÆ DOLUS HANNIBALIS FUDIT ET ASTA SIMUL.

Nec mirum eſt cadaverum aratro effoſſorum, & elephantum ſæpe numero in apricum extrahi a ſedulis cultoribus, qui gigantea reperta credentes, exultant, ut ait Virgilius Georgicon Lib. I. v. 495.

*Exeſa inveniet ſcabra rubigine pila;*
*Aut gravibus raſtris galeas pulſabit inanes,*
*Grandiaque effoſſis mirabitur oſſa ſepulcris.*

Hinc Leander Albertus, & Ughellus in Italia Sacra, Cortonam giganteum conatum appellare non dubitant.

Coloniam poſtmodum Romanam recepit Cortona, teſtimonio Dionyſii Libro primo. Ἔξω γὰρ Κρότωνος τῆς ἐν Ὀμβρικοῖς πόλεως ἀξιολόγου, καὶ εἰ δή τι ἄλλο Ἀβοριγίνων οἰκισθὲν ἐτύγχανε, τὰ λοιπὰ τῶν Πελασγῶν διεφθάρη πολίσματα. ἡ δὲ Κρότων ἄχρι πολλοῦ διαφυλάξασα, τὸ παλαιὸν σχῆμα, χρόνος οὐ πολὺς, ἐξ οὗ τήν τε ὀνομασίαν, καὶ τοὺς οἰκήτορας ἤλλαξε, καὶ νῦν ἐστι Ῥωμαίων ἀποικία, καλεῖται δὲ Κορτωνία. Hæc ita interpretata ſunt. *Nam præter Crotonem Umbriæ civitatem memorabilem, & ſi quod aliud tenuerunt Aborigines domicilium, perierunt reliqua Pelaſgorum oppida. Croton vero cum diu retinuiſſet veterem formam, non multo ante noſtram ætatem, & cives mutavit, & nomen facta Romanorum Colonia, & Cortona vocata.*

Itaque ſi cui umquam Urbi Tyrrheniæ nomen inditum eſt, hoc uni Cortonæ congruit ex Hellenico Mitylenaeo Herodoti antiquiore, a

tot

tot antiquis auctoribus laudato, ut illuſtres Socii Palatini adverſus Cl. Marianum in Diſſertat. Ital. luculentiſſime demonſtrarunt.

Cortonenſes Cives *Stellatina* Tribu cenſos, utpote olim ex Etruria a Stellate fluvio accita, antiqua, quæ apud eos exſtant, marmora, atque in Cortonenſi ſolo eruta, diſerte teſtantur, ut

M. SERTORIVS. M. F.
ST. VERECVNDVS
CORTONA
MIL. COHORT. PR. 7. ANNI
VIXIT. ANNIS. XXI.
MILITAVIT. ANNIS. V.
EX. T. F. I.

Quorum illuſtrandorum ſpartam non inviti reliquimus Clariſſimo Viro Antonio Franciſco Gorio Academico noſtro, de priſcis monumentis, ac præſertim Etruriæ noſtræ optime merito. Veteris inſcriptionis fragmentum in Cortonenſi agro repertum proferre libet; ex quo colligere poſſumus, Præfectum, vel Correctorem Etruriæ, Cortonæ ſedem habuiſſe: id ita ſe habet.

ETELLIVS. C. F. STEL. GA
IIII. VIR. AED.
METELLIVS. C. F. S.
IIII VIR. AED. Q.
ETRVRIÆ IIII VIR.

Idem confirmatur diſertiſſimo Claudii Rutilii Numatiani teſtimonio. qui in Itinerario, quod ſcripſit, imperantibus Honorio, Arcadio, & Valentiniano Auguſtis anno ab V. C. MCLXIX. tempeſtate ſua Decium optimum, ac doctum virum, Rectorem cum imperio Etruriam gubernaſſe, atque Cortonæ ſedem habuiſſe, narrat.

*Hæc eadem, quum Flaminiæ regionibus irem,*
*Splendoris patrii ſæpe reperta fides.*
*Famam Lachanii veneratur numinis inſtar*
*Inter turrigenas Lydia tota ſuos.*
*Grata bonis priſcos retinet provincia mores,*
*Dignaque Rectores ſemper habere bonos.*
*Qualis nunc Decius, Lucilli nobile pignus,*

*Per Corythi populos arva beata regit.*
*Nec mirum, magni si redditus indole nati*
*Felix tam simili posteritate pater.*
*Hujus vulnificis Satyra ludente Camœnis*
*Nec Turnus potior, nec Juvenalis erit.*

Ceteros vero Magistratus, nempe Quatuorviros Juri dicundo, VI. viros Augustales, ut in marmore nuper effosso

C. TITIO. CL. CELERI
DOMO. CORTONA
VIVIR. AVGV.
LIBERTI. EIVS.

Ædiles, & Quæstores in splendidissima Cortonensium Colonia fuisse, itemque alia honorum genera, quæ Municipiorum, Romanarumque Coloniarum splendorem, & decus augent quammaxime, profecto extra dubitationis aleam, tum alia antiqua monumenta, tum quæ apud nos extant, probare possunt, quæ omnia ab Historicis quoque Tartaglino, & Rondinellio animadversa fuerunt: Alii ex Differt. XI. tom. I. Differ. Acad. Etruscæ id apparet, ubi Cl. Nicolaus Vagnucci Patrit. Corton. Dissertationem profert ad Inscriptionem in Museo Capitolino Romæ adservatam, in qua legitur

C. TVTILIO. HOSTILIANO-
PHILOSOPHO. STOICO
DOMO. CORTONA
PATRI. OPTIMO
C. TVTILIVS. IVSTVS
FILIVS
TVTILIA. QVINTA
TVTILIA. QVARTA
FILIAE

Accedunt rudera magnifici Templi, ubi pulcherrimæ etiam nunc columnæ ex Oriente deductæ visuntur, in loco dicto *Farneta* quarum nonnullæ extant in elegantissimis prædiis March. de Venutis vulgo *Catros* appellatis; Quod reor Baccho dicatum fuisse. Sed perpauca ex his, quæ non ita pridem defossa sunt, antiqua monumenta, operæ pretium est breviter recensere: Anno MDCCXXX inventa sunt vestigia antiquorum balneorum, quorum pavimentum, opere tessellato multa elegan-

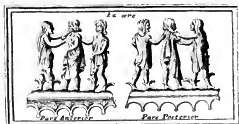
tia

tia ſtratum fuit; inventique ibidem tunc plumbei tubi, qui aquas in ea derivabant. Sub oculis identidem ponam vetuſtiſſimum Sarcophagum Etruſce ſcriptum, idque adſervatur in Pinacotheca Venutiana; cujus notæ Latinis characteribus ita forſitan interpretari poſſunt.

LARTS: ANEMI FELSINAL



Id quanti momenti eſſe poſſit maximopere intelligitur, cum *Lars*, *Lartes* nomina fuerint Regum Etruriæ, ut *Lars* Tolumnius, atque *Lars* Porſena; quum ſæpe ſæpius Etruſca nomina deſinentia in L reperiantur. Et ex Plinio notum eſt unum ex Etruſcorum Regibus Felſinum Bononiæ Urbis parentem, & conditorem fuiſſe. Nonnullæ aliæ Etruſcorum urnæ in Civium domibus adſervantur, ex quibus tantum duæ in hoc primo volumine adducimus, ad ſpecimen earum tantum oſtendendum.




*Mimica gesticulatio Etruscorum Histrionum ad magnitudinem aerei archetypi, CORTONÆ reperti, et ibidem in Academia ETRVSCA explicati Anno 1728*

Sigillum hoc ad magnitudinem æreì archetypi Cortonæ reperti, tres ex aere Hiſtriones, & procul dubio Etruſcos ex cultu, & ſoccis, ad alarum

rum modum terminantibus, repræsentat, ex quibus deprehenditur mimica gesticulatiò Etruscorum Histrionum, de quibus quum cl. Rodulphinus de Venutis Cortonensis, satis luculenter verba fecerit in Academia Etrusca ann. 1728. nihil in præsentiarum addendum puto.

Denique pulcherrimam ex auro armillam intra Cortonæ mœnia repertam una cum compluribus Consularibus nummis sub domo Viri Nobilis Dominici de Thomasiis, exhibeo. Hoc Etruscarum feminarum peculiare, atque elegans ornamentum, a Romanis mulieribus, indeque a militibus, ducibusque usurpatum fuisse lapides inscripti testantur.

Neque prætereundum duco hic loci errorem, qui eruditos homines tenuit, qui insignem in Vaticano jacentem Statuam ornatam simili armilla quum vidissent, illam Cleopatræ nomine celebraverunt. Armillam elegantissimam, de qua paullo ante dicebam, duo angues circumvoluti conficiunt.

Quid dicam de cl. V. Equitis Galeotti Corazzi Ridolphini Museo; Jam per Italiam totam pervolat nomen ejus, & plura ejusdem ærea Etruscorum signa inveniuntur in operibus Cll. VV. Antonii Francisci Gorii, ac Passerii, aliorumque. Præter nunc celebratum non aspernandæ sunt aliorum nobilium Virorum collectiones, videlicet Equitis Jo: Baptistæ Mancini, Canonici Reginaldi Sellari, Nicolai Vagnacci, Philippi Alticozii, & præ ceteris Marchionum de Venutis, cujus domus omnibus, quæ ad litteras, ac bonas artes pertinent, referta est.

Lapso Romanorum imperio, Gothorum, Longobardorumque vicissitudines, fortunæque injurias Urbs nostra passa est; quo tempore ajunt D. Leonem P. M. Romæ natum, Quinctiani vero Cortonensis filium, floruisse. Subsequutis autem temporibus libertatem sibi vindicavit, sicut ceteræ Italiæ urbes, majestatemque Romano more duobus Consulibus, atque domestico Senatu servavit, etiamsi nihil eorum habuerit quæ dixit in Italia hospes Dempsterus Etruriæ Regalis Lib. V. Cap. IX. Quamplurimos in Hierosolymitana expeditione nobiles Ephebos Cortonenses, arma, atque classem habentes misit, qui per multum postea tempus nomen suum in Creta insula reliquerunt in Portu Cortonensi dicto: quæ omnia Abrahamus Ortelius retulit, atque in Tabulis P. Bertii videri possunt.

Sita est Urbs in excelso monte, e dorso ad elatius cacumen porrecta, Planitiem habet ad meridiem longe lateque patentem, adeo ut ejus prospectus e summo monte quaqua versus sit oculis longe jucundissimus: est enim humilibus collibus disseminata, ut via e longinquo prospicientibus adsurgere videatur. Ad ortum Solis habet Trasimenum lacum, cujus ripæ pulcherrimæ rotundo orbe aquas includunt, colorem maris æmu-

æmulantes, cladeque Flaminii Conſulis Punico bello nobilitatas. Montes, qui a Septentrione latus explicant, a Livio, & Polybio deſcribuntur.

Ceterum & qua ager planus eſt, & qua montoſus, uberrimis ſegetibus, lætis arboribus, olivetis, vineiſque nobiliſſimis abundat. Vina certe ab Andrea Baccio jure meritoque celebrantur. Sunt & ſaxi fodinæ, ex quibus nobile marmor, etſi minus notum, eruitur ex Jaſpidis genere, viride, nigris maculis, amethyſtique fruſtulis intertextis. Nec deſunt quæ naturalem Hiſtoriam, Botanicam, Pharmaceuticamque juvare poſſint. Urbis mœnia immanibus, quadratiſque extructa ſaxis, antiquitatem præſeferunt indubiam; ejuſdem ſane ſtructura eſt Crypta, quam noſtrates Pythagoræ appellant, in qua, ferunt, Philoſophum olim degiſſe; Nos vero ſepulcretum cenſemus. Cortonam Viros ſanctitate, doctrina, armis inſignes omni ſæculo habuiſſe legimus, quos longum eſſet nunc recenſere. Ad Urbis vero ornatum non deſunt perpulchra templa Bramantis, Sangallii, Georgii Vaſarii, & Equitis Fontanæ opera, plurimaque excultiſſima arte Civium Equitis Radii, Philippi Berrettini, & Antonii Jannelli Architectonices peritiſſimorum, videntur. Picturas illuſtrium Civium Lucæ Signorelli, Petri Pauli Gobbi, Petri Berettini, & Lucæ nepotis, aliorumque Italicorum artificum videre eſt in privatis publiciſque ædibus. Epiſcopium, Prætorium, Xenodochia plura, & ſi quæ ſunt alia Civium non aſpernanda, ex induſtria prætermitto. Quæ de Eccleſia Cortonenſi dicenda forent, ex Ughellio, atque ex ejus Adnotatoribus petenda ſunt. Illud equidem gloriandum, proximis ab hinc annis, ſtudio, ac ſolertia nobilium Juvenum, Societatem inſtitutam eſſe percelebrem, quam Academiam Etruſcam vocant. Hi nullis impenſis parcentes Muſeum inſtructiſſimum compararunt, publicæque utilitati exponi juſſerunt, ut veterum Etruſcorum præſertim colligerentur monumenta, quæ in hac potiſſimum plaga in dies proferuntur. Hinc plurima jam aſſequuti ſunt vetuſtatis inſignia, lapides Etruſce inſcriptos, fictilia vaſa, & quæ ad rem herbariam, metalla, maris frutices, & Opticen pertinent. An referam aliarum rerum ſupellectilem, numiſmata, Romanos lapides, excultas gemmas, pondera, anaglypha, ſigna, & ectypa, iconiſmos, unde facile poſſint eruditi Socii haurire antiquitatis notitiam? Ex his aliqua ſecernimus, additiſque aliis præclaris monumentis, quæ in nobilium Urbis domibus adſervantur quamplurimis tabulis æreo viriculo exculptis, & publici juris faciendum duximus, cum eruditis, ac perbrevibus cl. Virorum notis, præcipue cl. Franciſci Valeſii Romani jam aliquibus abhinc annis vita functi, qui eas jam exaravit ineunte ſæculo, dum major antiquitatum pars erat penes cl. V. Onuphrium Baldellum Patritium Cortonenſem Academiæ E-

truſcæ

trufcæ facile principem, & inftauratorè. Sed ad Mufeum Academiæ redeundo ne quid deeffet, publicam etiam Bibliothecam in eodem Mufeo dedicarunt, in qua per fingulos menfes de fingulari eruditionis parte aliqua, ab uno Sociorum differitur. Ex his Differtationibus aliquas felegimus, ac publici juris fecimus, non mediocri Literatorum plaufu jam in 4. tomos diftributas, cum V. & VI. tomus jam fub prælo fint. At quid plura? illud certe pro Academiæ hujus fplendore dixiffe fufficiat, plurimos Europæ clariffimos Viros fefe in ea connumerari voluiffe, ut qui fperent fructus ex ea aliquando fe percepturos, quibus Refpublica literaria maximum capiat juvamen, & ornamentum.



# INDEX ALFABETICUS
## GEMMARUM,
## ALIARUMQUE ANTIQUITATUM.

COR-





# MUSEUM CORTONENSE.

## CORTONENSIS URBIS MŒNIA ETRUSCA.

### TABULA I.



NTER priſcæ Etruſcorum magnificentiæ monumenta ſedulo me contemplantem ad ſe rapiunt Cortonenſium vetuſtiſſimæ, ac nobiliſſimæ Urbis, quam Livius inter XII. Etruriæ Urbes, & capita Etruſcorum populorum recenſet [1], Auguſta Mœnia: quæ licet irruentium temporum injurias, ac bellorum teterrimas clades non effugerint, pauciſque in locis pulcherrimam ſui ſpeciem oſtentent; tamen & diruta etiam, & collapſa valde placent, ut rudera ipſa,



(1) Lib. VIII. & IX.

ipſa, quorum moles integro olim opere civibus præſidio, atque ornamento, hoſpitibus ſpectaculo, hoſtibus terrori fuerunt, digna ſunt ut ab eruditis ſpectentur, laudenturque. De hujuſce inclitæ Urbis origine, ſumma dignitate, ſplendore, atque opulentia, quum egerint opulenter clari ejus Cives, quos inter honoris, & eruditionis palmam præripuere nobiliſſimi Venutii Marchio Marcellus, & Abbas Rodulphinus Romanarum antiquitatum clariſſimus Præſes [a], ſupervacaneum eſt, ut lucem luce augere, & conluſtrare, præter etiam inſtitutum meum, irrito labore coner.

Lapides, quibus Mœnia Cortonenſia, quæ adhuc compluribus in locis perennant, ac perſtant, & ipſi quadrati ſunt, conſtant vero è vivo ſaxo. Saxa hæc portentoſæ magnitudinis abſque calce ſimul conſerta, & conjuncta ſunt. Multa enim duodecim Florentina, ut vulgo dicunt, brachia, hoc eſt pedes Romanos circiter viginti duos longitudine ſua excedunt; altitudine vero brachia tria: quod quicumque voluerit, facili negotio deprehendet adhibito circino; nam ſubjecta ſcala eſt, cui lapides omnes adamuſſim reſpondent. Eadem Tabula mænia extenſa per ſpatium brachiorum L. repreſentat, quæ extrinſecus ad Portam S. Dominici ſpectantibus occurrunt. Hanc portam indicat in eadem Tabula littera A. Eodem ordine, eademque immanium lapidum ſtructura progrediuntur vetuſtiſſima mœnia a parte B. longo deinceps locorum intervallo. Hiſce mæniis ſequutis temporibus adjectum eſt ad colligendas aquas caſtellum, quod in eadem Tabula littera C. indicat.

Altitudine ſua hæc Etruſci admirandi operis mænia

(a) Vet. Mon. p. 1. cap. 8. pag. 67. Vid. in Part. II. Inſcript. ant. Etrur. Urbium in principio ad Cortonenſes adlatas antiquas Inſcriptiones. Vid. Diſſert. 1. inter Cortonenſ. Academiæ Etruſcæ Diſſert. Tom. IV.

nia brachia duodecim, vel etiam tredecim equant; ſed antiquitus multo altiora fuiſſe compertum eſt; hæc enim octo commiſſorum, ſuppoſitorumque lapidum lineas continent. Murus ſuperne adſtructus alia redolet tempora antiqua quidem; non ea tamen, quum validæ res eſſent Etruriæ urbium, ædemque opibus, & viribus florerent. Ampliſſimorum mœnium adlato exemplo, aliæ plurimis in locis perſimiles reliquiæ adhuc perſtantes, conſpiciuntur, quæ urbem fere totam ambiunt. Miſerat, & aliam Tabulam a ſe accuratiſſime delineatam, ornatiſſimus Eques Galeottus Coratius Patricius Cortonenſis, in qua expreſſus cum ſuis menſuris proſpectus mœnium Cortonenſium, quæ extra urbem ad Portam, quæ *Coloniæ* nuncupatur, tum ad dexteram, tum ad lævam euntibus ſeſe oſtendunt. Sed hanc Tabulam non omnino neceſſariam duxi; quum antiquiſſimorum mœnium prægrandes lapides, qui ſuperſunt, quatuor, aut quinque lineas ab imo ad ſummum, & in his, atque in aliis locis non excedant, & eundem Etruſcæ ſtructuræ ordinem ſervent; adeoque cum adlato exemplo omnino conveniunt. Hæc Cortonam, nempe Corythum Urbem validiſſimam, & munitiſſimam fuiſſe clariſſime docent, cujus antiquiſſimam originem complures Scriptores nobiliſſimi, inter quos Herodotus, aliique plures apud Dionyſium celebrant; quæ propter originis, nominis, & opulentiæ avitam gloriam a Stephano Τυῤῥηνίας Μητρόπολις, *Tyrrheniæ Metropolis* vocatur.

*Gorius.*

SE-

# SEPULCRUM ETRUSCUM
## CORTONENSE.
### *TABULA II. ET III.*





OMINIS, & gloriæ propagandæ cupiditate, ac studio adeo Etrusci Lydorum quoque, auctore eodem Herodoto [1], filii, flagrarunt, ut in magnificis operibus, & præclaris inventis ab aliis Nationibus superari puduerint. Quod attinet ad sepulcra, de quibus sermo, Cortonense longe vetustissimum, quod exhibent hæ duæ allatæ Tabulæ, tam perspicue refert antiqui ævi intaminatum, ac simplex decus, ac magnificentia, ut admiratione potius, quam summis laudibus artificiosissimam Tuscanicam structuram, & solertissimi Architecti ingenii prosequi possim. Tota Crypta, sive Hypogæum sepulchrum, constat tantum viginti supra septem ingentibus lapidibus, absque calce, scitissima compagine invicem inter se consertis, colligatisque, quemadmodum ostendit Tabula Prima littera A quæ Ichnographia hujusce insignis Sepulcri exhibet. Hodie ad Occasum versus duo tantum laterales lapides C. C. desiderantur. Spectatu digni sunt omnes lapides scalpro expoliti, & hi præsertim adhuc integri, qui totam cameram, sive fornicem admirando opere constituunt, quorum unum superne eminentem, tectum indicat littera F. In utroque angulo portæ, quæ meridiem respectat (lit. B.) cum superiore, tum inferiore indicia adhuc apparent cardinum; quapropter ostii fores æratas fuisse conjicimus,

(1) Clio lib. 1. 93.

mus. Parietum lapides ita invicem colligati, ut quadratæ formæ ſex loculamenta, tria nimirum inferiora, & tria ſuperiora, intermedia menſa lapidea conficiant, quæ oſſuariis, ſive cinerariis urnis recipiendis adſignata fuiſſe credibile eſt. Quod autem miror, tota Sepulcri interior area, ſive religioſum terrenum (littera H) imitari Chriſtianam Crucem videtur. Latitudine occupat brachia Florentina III. ſupra dimidium: longitudinem vero IV. $\frac{1}{4}$ Ea loculamenta, ſeu mavis ædiculas indicant litteræ D. D. D. His accedunt alia duo ſingularia loculamenta ſuperne exciſa in utriuſque lateris inferiore pariete, atque in eo quod ad Orientem conſtitutum eſt, quod littera E declarat. Ea pariter recipiendis urnis cinerariis ſublimioris gradus hominum, quod ab humo honoris gratia adtolluntur, dedicata fuiſſe, ſi placet doctis viris, non abſurde credam. Dignorem, proindeque principem locum obtinuiſſe crediderim loculamentum illud ſuperne arcuatum, quod ſepulcrum ingredientibus, & Deos Manes, ut mos erat, ſalutantibus, ſtatim in conſpectum occurrebat, ac ſeſe offerebat, illudque littera G indicatum a me eſt.

Huc uſque interiorem Hypogæi Sepulcri Cortonenſis ſtructuram contemplati ſumus: nunc exterior dilucidanda, quam exhibet altera Tabula exteriorem ſepulcri hujuſce frontem, qua in illud per portam, Meridiem verſus poſitam, patet ingreſſus, denotat littera A; ſubjecta in his Tabulis ſcala cum portæ, tum lapidum menſuram offert. Lapides, qui longitudine ſua totum æquant, & cooperiunt ſepulcri fornicem, ſunt quinque, quos perſpicuitatis gratia Barbaritcis numeralibus notis nempe 1. 2. 3. 4. 5. indicamus; qui vero tot punctis diſtincti ſunt, injuria temporum

labefaƈtati ſpeƈtantur. Num. 6. indicantur prægrandes item lapides laterales, qui ambiunt longitudine ſua totum ſepulcrum. Num. 7. & 8. ſtipites, oſtium conſtituentes, ſpeƈtantur. Num. 9. Epiſtylium, ex integro lapide totum conſtans, indicatur. Num. 10. lapis, diſci medietatem referens, claudens ſepulcri frontem, declaratur, cui quinque lapides fornicem componentes innituntur.

In ſepulcralibus Romanorum titulis frequens mentio fit itus, adituſque, introitus, & ambitus monumenti. Aditum habuiſſe ſepulcra Etruſcorum oſtendit hoc Cortonenſe. Primum igitur occurrit oſtium, & ipſum ſubterraneum, quod indicat littera B præſtabantque introitum, & aditum ad ipſum ſepulchrum, cujus oſtium valvis claudebatur. Ingreſſi per hoc oſtium, viam, ſive aditum ingrediebantur, & hunc ipſum ſubterraneum, quem declarat littera E. Huic oſtio ſuperne incumbit epiſtylium ex integro, ac ſolido lapide, cujus longitudinem indicat litt. C. nempe brachiorum Florentinorum IV. $\frac{1}{3}$ latitudinem brach. II. craſſitiem vero $\frac{3}{4}$. Hinc inde murus adhuc ſupereſt, quadratis ſaxis veterrimo opere Etruſco conſtruƈtus, quem monſtrat litt. D. Primum igitur figura ipſa docet, veſtibulum conſtitutum fuiſſe ante introitum in Monumentum, quod & in Hypogæo Etruſco Volaterranorum obſervavi. Idipſum & in Romanorum ſepulcris ædificatum adnotavit doƈtiſs. Reineſius[a]. Littera F deſignat foveam non multis ab hinc annis faƈtam, facilitatis comodique cauſa ab his, qui ſubterraneam viam ingredi voluerunt; nam oſtium quod in eadem Tab. II. indicatur litt. B. adi-

(a) Syntagm. Inſcrip. antiq. Claſſ. V. n. 14.

aditus proibendi causa, recenti cementitio opere saxis obstructum est.

Neque vero hoc dumtaxat Hypogæum sepulcrum apud Cortonenses fuisse; sed alia etiam eodem admirando opere extructa, constat ex Codice Ms. Rinaldi Baldellii Cortonensis sua tempestate celebris Antiquarii, qui nunc apud nobiles Alticotios adservatur. Is igitur, qui scripsit anno 1570. hæc, quæ mecum communicavit omni cum laude nominandus Galeotus Coratius Eques D. Stephani, adnotavit adlato sepulcro alterum omnino simile sua tempestate adhuc superesse secus viam, qua itur ad *Camuciam*: deinde alia duo enumerat, alterum infra Ecclesiam S. Vincentii conditum, cujus rudera adhuc spectantur in agro olivis consito nobilis Viri Francisci Vagnuccii Cornelii Filii: alterum vero extare, ubi nunc condita cernitur Ecclesia S. Mariæ Novæ.

Adnotat prælaudatus Baldellius, tria hæc [3] Hypogæa sepulcra, opere Tuscanico extructa, alteri a me adlato simillima fuisse; constasse vero hæc quinque tantum ingentibus lapidibus egregia arte ad regulam expolitis, quarum unus fornicem, reliqui vero latera sepulcrorum quadratæ figuræ constituebant. Sepulcrum illud prope Ædem S. Vincentii, & alterum ad *Camuciam*, dolet sua tempestate jacere dirutum, fuisseque pene deletum a quodam homine præstigiis dedito, qui in his thesauros se effossurum spoponderat; alterum vero tunc eversum est, quum a solo conderetur Ecclesia S. Mariæ Novæ; qua occasione erutum narrat prægrande dolium fictile, in quo vas æneum pulcherrimi operis reconditum egregie sculptum, in quo item aliud vasculum æneum repositum cine-

(3) In suo Ms. Cod. pag. 69. a terg.

cineribus defuncti oppletum. Memorat etiam ibidem effossa arma quædam militaria, vascula item non pauca, & sepulcrales lucernas: quæ omnia Magno Duci Etruriæ dono missa fuere.

Ex his igitur adlatis descriptionibus manifestum est, Cortonense hoc Hypogæum perquaminsigne, quod adhuc perstat extra Portam S. Vincentii, quarto ab Urbe lapide, pro sepulcro inservisse; quod & aditus subterraneus, vestibulum, & interiora ipsa loculamenta excisa in lapideis parietibus, urnis cinerariis servandis destinata, perspicue declarant: idque clarius patebit ex schemate Etrusci sepulcri Falariensis a me alias adducto. Sed apud Cortonenses jamdiu ea invaluit vetus opinio, hanc Cryptam olim incoluisse Pythagoram, postquam in Italiam venit, sæculis quinque fere ultra dimidium ante Christi nativitatem, evitata Polycratis tyrannide; quare vulgus etiamnunc hanc Cryptam appellat *la Tanella di Pittagora*, quod supra memoratus quoque Baldellius Cortonensis silentio noluit præterire; censet tamen rei antiquariæ peritus, sepulcrum fuisse: ita scribens: *Perciochè quella Celletta di Pietre antiche, chiamate ora dal Volgo* la Tanella di Pitagora, *doveva essere, come ancora oggi dimostra, una sepoltura anticha, di quelle, che si solevano fare avanti l'avvenimento del nostro Redentore Gesù Cristo: & massime che a Cortona si sono trovate delle altre simili &c.* Verosimilius igitur mihi quoque videtur, remotissimis temporibus hoc insigne ædificium pro sepulcro conditum fuisse; nam & cum aliis Etruscorum sepulcris probe convenit, uti in nostro Etrusco Museo jam adnotavimus.

*Gorius.*

JU-

# JUPITER EX AERE

## *TABULA IV.*





Ovis simulacrum vetustissimum, atque in ipsa artis infantia confectum extat Cortonæ in celeberrimo Etruscorum Academicorum Museo. Facile persuadeo, hoc signum referre posse IOVEM SVMMANVM, nempe INFERVM, cui Etrusci nocturna fulmina tribuere [1]. Fulmen peculiaris formæ, quod dextera præfert, e genere terrenorum esse videtur; nam rectum tenet SVMMANVS Juppiter [2]; cum è contrario frequentius obliquum teneat Juppiter fulminator, qui in aliis antiquissimis monumentis repræsentatur. Quod vero Tusci *Summanum* devenerati sint, indicat Mons circa Pistorium, qui ejus nomen retinet, & *Mons Summanus* dicitur [3].

Non solum corpore nudus exhibetur Juppiter; verum etiam imberbis, & juvenili specie decorus. Capilli, retro prolixi, atque intonsi, frontem plexu quodam perbelle coronant. Talis forte fuit Juppiter cognomento ANXVR, quem Tusci circa Campaniæ tractum summa religione adorarunt, una cum Feronia Virgine, ejusque tutelæ, ac præsidio ea arva commendarunt, ut docet Virgilius:

> . . . . . . *Quis Juppiter* ANXVRVS *arvis*
> *Præsidet, & viridi gaudens* FERONIA *luco*.

Servius in hunc locum, IOVEM, ex eo ANXVREM appellatum censet, quasi ἀνευξυρῦ, idest sine novacula, quasi barbam nunquam rasisset. Plinius vero vult,



(1) Vid. Plin. lib.2. cap.3.
(2) Gor. Part.2. Inscrip. ant. Etrur. Urb. pag.126.
(3) Lib.VII. Æneid. vers.799.

ANXVR esse vocem Volscorum [4], qui Tuscorum Coloni fuere. Idem a Livio [5] memoratur: ANXVR *fuit, quæ nunc Tarracinæ sunt. Deinde* [6] ANXVR *in Volscis brevi receptum est*, quare haud facile dixerim utrum ne Urbs Jovi, an vero Urbi Juppiter nomen fecerit. Sed de hoc Jovis cognomine, vide quæ notat eximius vir Claudius Dausquius [7].

*Gorius.*

# JUNO EX AERE

## *TABULA V.*



HOc Junonis simulacrum, uti credimus, Tusca arte confectum, cætera hujusce generis vetustate superatur. Extat in celebratissimo Museo Cl. Equitis Corazii. Erutum est non procul a Trasimeno, loco Cortonæ proprius, quam Perusiæ proximiore. Junonem referre auguror, ac forte Feroniam, quam tum Perusini, tum Cortonenses coluere. Tutulo caput exornatur, collum torque, tunica scutulis, quasi gemmis, & floribus est distincta; & circa brachia parvis bullis, vel fibulis eleganter adstricta. Calcei pulcherrimi sunt, quales Junoni conveniunt, quæ ut canit Virgilius *incessu patet Dea.* Aures grandes habet, oculos quoque, quales Junoni tribuit Homerus, bovi similes.

Juno Feronia in tota Etruria, & apud Sabinos, Latinosque populos, Templa habuit longe, lateque fama celeberrima, itemque lucos vetusta religione sacros:

(4) Lib.3. c.V.
(5) Lib.4. circa finem.
(6) Idem lib.5.
(7) Tom.2. Ortographic. pag.51. & in Silium Italicum lib. VIII. pag.349.

cros: quos Cluverius, Fabrettus, & Coradinus ex antiquis Scriptoribus luculenter describunt. Duas Ædes insignes recensere libet: illam scilicet, quam in Tuscia ponit Ptolemæus, in quem locum *Petram Sanctam* successisse adnotat ejus Interpres, & Cluverius [1]: alteram in tractu Campaniæ, in Agro Terracinensi ad Circejos extructam, in qua Juno virgo, quam *Feroniam* dixere, uti proximo in Templo *Juppiter Anxur*, divinos honores, & quidem maximos, accepere. Meminit hujus Ædis Feroniæ Horatius [2], Plinius [3], & Servius [4].

*Gorius.*

# JUNO EX AERE

## *TABULA VI.*



ÆC imaguncula ærea haud facile dixerim, an Junonem referre possit. Hanc lubenter profero e Museo Coratio, ut Deam cernuo corpore effictam, atque Etrusco augustiori diademate coronatam, consideremus. Inventum est hoc perparvum signum in Villa Tadei Orselli Patricii Cortonensis in loco, qui vulgo *il Campaccio* vocatur.

Juno tota Etruria maxime erat culta *Eris*, *Hera*, ab Etruscis dicta, cum corona radiata, bullis, armillis, inauribus ornabatur; quandoque ejus diadema duplici ordine distinctum cernitur. *Cupra* etiam Etrusco nomine vocabatur, & *Sospita*, sive *Sispita*; Templum insigne apud Lanuvinos extabat, cujus ingentia

(1) Geogr. lib.III. c.1. Tab.VI. Europ.
(2) Lib.1. Satyr.V.
(3) Lib.II. cap.LV.
(4) Ad Æneid. lib.VII. vers.799.

tia rudera adhuc cernuntur, ibi Virgines ſerpentibus in Templo aſconditis eſcam præbebant. Sed quid plura cum in Etruſco Muſeo omnia quæ ad Etruſcam Junonem pertinent ſatis ſuperque explevimus.

*Gorius.*

# BACCHUS ETRUSCUS EX AERE

## *TABULA VII.*



DUPLICI aſpectu delineatum exhibeo æreum Bacchi ſimulacrum, humana ſpecie, grandibus oculis, prolixa barba, & capillis, atque taurinis cornibus inſigne. Id ipſum aſſervatur in Muſeo Coratio in noſtra Urbe, traduntque in agro Cortonenſi erutum nuper fuiſſe. Magnificum Bacchi Templum apud Cortonenſes fuiſſe conjicit Cl. V. Marchio Marcellus Venuti Eques D. Stephani, & Patricius Cortonenſis [1], ex marmoribus, marmoreiſque columnis magni pretii, eximiæque pulchritudinis, quæ viſuntur in loco, qui etiam nunc dicitur *Farneta*: Verum quamquam non negem Templum Baccho ſacrum ibidem eſſe potuiſſe; vero ſimilius tamen crederem, id nomen aliqua in parte corruptum indicare Fanum ARNAE Deæ veterum Etruſcorum, quod eo in loco Cortonenſes condidere.

Cornua Baccho veteres dederunt, vel ut indicarent ſummam vini potentiam, vel quod audaciores fiant ebrii; vel etiam, ut parem cum Sole igneam ejus naturam declararent [2]. Alia etiam adduci poteſt ratio; ſiqui-

(1) Vide ejus Epiſtolam a Gorio relatam in Parte II. Inſcription. antiq. Etrur. Urb. pag. 370.

(2) Ex Macrobio Saturnal. lib. 1. cap. 18. Author. argum. in Oratione Demoſtenes contra Midiam.

siquidem plures Bacchi memorantur, de quibus eruditissimè disseruit vir celeberrimus Mathæus Ægyptius [3]; tradunt tamen Bacchum ex Jove & Proserpina, sive Cerere natum, primum ad aratra boves junxisse, quum manibus hominum prius terra exerceretur, & alia ad agriculturam pertinentia commentum esse: quibus beneficiis mortales devincti eum consecrarunt; atque ejus imaginibus cornua addiderunt, ut aratri inventionem indicarent.

Hæc inventa Bacchi, qui est ipse Osiris Ægyptiorum, summis laudibus celebrat Tibullus [4]. Etrusci, Ægyptiorum exemplo, Baccho cornua tribuere, ut cernimus in nummis Megarensium in Sicilia; at in nummis Oscorum, Civitatumque Etruscæ originis, ut Campanorum, Atellanorum, Nolanorum, Puteolanorum, Calenorum, Suessanorum, & Calatinorum, *Tauriformis* sculptus est Bacchus præter faciem, *Ebonis* nomine.

*Gorius.*

# BACCHUS EX AERE.

## *TABULA VIII.*



BACCHUM Etrusci adeo venerati sunt, ut in numerum Deorum Consentium (quod nec Græci, nec Latini fecere) retulerint. Siquidem Bacchus hederacea corona redimitus, sceptrum, sive hastam dextera manu gerens sculptus est. Credibile est Etruscos censuisse eum unum esse e novem Diis, qui, ut docet Plinius ex libris Auguralibus veterum Etruscorum, emit-



(3) In explicat. S. C. de Bacchanalib. p. 25. 26. (4) Lib. 1. Eleg. 7. vers. 27.

tere fulmina credebantur [1]: hi vero Dii Maximi, & Consentes fuere. De Bacchi cultu apud Etruscos, post diligentissimum virum Philippum Bonarrotium quamvis pauca mihi dicenda supersint; scribendi tamen occasionem præbet hoc insigne, & elegantissimum simulacrum forsan ab Etruscis Sculptoribus confectum.

Vultus Bacchi ridentis specie, egregia arte expressus, ob quam oris hilaritatem Μαινομένον [2], vel quod stulto similis rideat, in vindemia musto, & ficubus illinitus, & minio, Μορύχον [3] eum dixere, virum referre videtur; ideoque ejus caput hedera ornatum, capilli etiam breves sunt, quales viris conveniunt.

*Gorius.*

# SATYRI VINDEMIAM AGENTES

## IN MARMORE

## *TABULA IX.*



CUPIS, cophinis, corbibus, omnique comparata supellectile vindemiali, priorem cæteris curationem vindemiatores habebant in uvis eligendis. Racemi in lacu vinario pedibus calcati subjiciebantur, ut mustus exprimeretur: quæ omnia in nostro marmore exhibentur. Romani celebrabant vinalia, & vindemialia: quo Festo novum vinum degustatum Jovi libabant; & omnium quidem nationum consensu tempus vindemiale exactum legitur singulari ostentatione hilaritatis, & rusticorum e lacu torculari exilientium, ex

(1) H. N. lib. 2. cap. 51. (2) Vid. Athen. lib. 14. cap. 1. pag. 613. & Casaubon. animad. p. 887. (3) Apud Suidam in voce Μόρυχος.

ex cito quodam impunique fervore lætitiæ. Modo offerunt ſe nobis Satyrorum imagines; Satyri fuerunt Bacchi comites, & miniſtri: Οἱ Διονύσου θεράποντες οἱ Σάτυροι dicit Lucianus περὶ ὀρχήσεως. Atque Strabo [1] inter Bacchi miniſtris numerat *Silenos*, *Satyros*, *Bacchas*, *Lenas*, *Thyas*, *Mimallones*, *Najadas*, *Nymphas*, *Tityros*. Eorum varium habitum formamque deſcribit Nonnus [2]. Satyrorum enim varia fuiſſe genera jam annotavit Jul. Cæſar Scaliger. Vides enim in hoc marmore potius Faunos, quam Satyros, cum non ſint capripedes. Audiamus Lucretium [3]:

*Hæc loca capripedes Satyros, Nymphaſque tenere,*
*Finitimi fingunt, & Faunos eſſe loquuntur:*

Vides hos Faunos auriculatos,& pellibus hircinis ornatos. Jam ſi quæras quid Fauni cum Baccho? ſcias quidem, æque & Satyris, Fauniſque aliquando, ac Baccho ipſi, primitias uvarum fructuumque oblatas eſſe; quibus optime conveniunt ea quæ protulit Ulpianus [4] hoc eſt „ *Qui Bacchi Feſtum celebrant, imitatione comitatus ejus id celebrant: alii Satyrorum, alii Faunorum, alii Bacchantium, alii Silenorum habitum imitantes*. Item & Plutarchus [5] περὶ φιλοπλουσίας judicat, Bacchanalibus homines aliquando perſonatos inceſſiſſe.

Fæmina ſtans in baſi corona ornata, uvæ racemum manu præbens, vel Dea ipſa eſt Vindemia, ornatiſſimo lebeti proxima, ut facilius invocaretur ad uberiorem fructum reddendum, vel Venus etiam eſſe poteſt. Cum vinalia eſſent duplicia, altera vinis deguſtandis XII. Kal. Martias cum vina pura ſunt: quo die Jovi novum vinum libare mos eſt, quod ex dolio hauſtum calpare eximebant. Altera, quibus Flamen Dialis vindemiam auſpicatus

(1) Lib. 10. Geogr.
(2) In Dionyſ. lib. 14. v. 130. & ſeq.
(3) Lib. 3. n. 584.
(4) Ulpianus Rethor. in Schol. ad Demoſtheni Orat. adverſ. Midiam.
(5) Pag. 127.

ſpicatus maturis uvis, vinum legere, & vindemiam fieri jubet, quibus diebus agnam Jovi immolabant, interque cæſa, & porrecta vinum legit, quo tempore ex Fano Veneris vinum affatim effundebant. Præterea fuerunt Ruſtica vinalia, quæ Veneri dicata erant; ejuſq. tutelæ olitores addicebantur, quibus diebus erant feriati, & tempeſtatibus leniendis ſolemnis habebatur, qua novum vinum in Urbem ferre, & in cellis vinariis condere aſſuerant; Apud Tuſculanos lege cautum erat; ne quis novum vinum, antequam vinalia calentur, in Urbem inveherent, atque vino, & novis frugibus, ante quam Sacerdos Veneri libaret veſci noni licebat [6].

*Venutus.*

# B A C C H A N S

## FRAGMENTUM FICTILE

### *TABULA* X.



OLUMUS hic Lectorem morari ad omnem veterum Bacchantium, & Orgiorum excutiendam hiſtoriam, utpote in hanc rem copioſius exponendam non pauci jam operam collocarunt. Neque enim obſcura eſſe poſſunt,quæ de hac parte fabuloſæ ſapientiæ ex veteribus collegerunt Natalis Comes, Alexander Roſſeus, Banierus, Ger. Jo.Voſſius, Bochartus, Jo: Nicolai, Jacob. Herenſchmidius, Chriſtoph. Neander, Gyraldus, Dempſterus, aliique plures. Veſtitus Bacchantis tantum oculos noſtros pauliſper moretur; Bacchans

(6) Alex. ab Alex. Dier. Gen. pag.153. n.2.

chans nempè conſpicimus exerto pectore, & brachiis, ſolum ad humeros caprina pellis pendet, veluti antiquorum tigillum: Equidem in monumentis antiquis ſæpe videas Bacchantes ſeminudos, aut hirſutis veſtibus, pellibuſque circumdatos. Ovidius Graphice noſtrum Bacchantem deſcribit[1]: *Vite caput tegitur; lateri cervina ſiniſtro vellera dependent*. Atque ita apud Nonnium legimus alium Bacchantem habuiſſe in pectore tegumentum pantherarum, alium ſupra corpus pelles Hiunulorum. Hæc veſtis tamen erat propria præcipue Satyrorum, Silenorum, Faunorumque, cum cetera Bacchi cohors haud raro etiam purpureis, & ſericis, *vinicoloribuſque*, & aliis mollioribus veſtibus inceſſerint, & ſaltarint. Sic etiam apud Euripidem Pentheus imitaturus, & exploraturus Bacchum Bacchantes jubetur induere βυσσίνους πέπλους, *byſſinos peplos*, & πέπλους ποδήρεις, *peplos talares*.

Neſcimus quare mira, & inſolenti interpretatione Mytologiam Bacchi, ſive Liberi, non ſolum ad Noachum, ſed & ad ipſum Chriſtum humani generis Servatorem nonnulli accomodant, eo quod illius *Liberalia* in mero primum vino, & thiaſis celebrata, typum dumtaxat geſſerunt Liberaliorum, quibus toti generi humano Chriſtus, verus *Liber*, ideſt populorum protector ſanguine ſuo vitam contulit ſempiternam. Huc etiam pertinet, quod ex Bolduco animadvertit Zimmermannus[4], cum hic ſimiliter primum Bacchum dixerit fuiſſe *Noachum*, ſecundum Bacchum *Melchiſedecum*, & neſcio quæ tipica Myſteria SS. Euchariſtiæ ibi quæſiverit.

*Venutus.*

*Muſ. Cort.* E TA-

(1) Metam. lib.6. verſ.529.
(2) Lib.14. Dionyſ. v.38. & ſeq.
(3) In Bacchis v.819. & 831.
(4) De Orgio Chriſtiano in Analect. menſtr. p.216.

# VENUS EX AERE

## TABULA XI.



VENEREM, ac forsitant *Murciam* refert perparvum æreum simulacrum elegantissimum, a Tusco artifice, ut reor, perleximio artificio exculptum, quod extat in Museo Coratio; eaque in Urbe inventum est, una cum æreo Gryphe Etruscis litteris inscripto, qui etiam in eodem Museo adservatur: quo monumento duplici schediasmate expresso conjicere possumus, Venerem & a Cortonensibus præcipua religione cultam fuisse. Venus Murcia, παστόφιλος, thalami amica, ut videmus, jacens effica est, ac dormiens, totoque corpore nuda; nisi quod amiculum velat dextrum femur, & crus, & sub reliquas partes insternitur, Capilli in fronte concinne dispositi, post terga soluti visuntur. Caput exornat galericulus cum prætalto tutulo, efformatque in anteriore parte mitellam, sive diadema eximium frontis decus: cum alis utrimque quasi ad volandum expansis. Describitur a Pausania simulacrum Veneris Μορφῦς *Morphus* apud Lacedemones[1], quæ sedere videbatur: habebatque in capite καλύπτραν, galericulum, & pedes compedibus adstrictos: quibus innueret erga viros suos, firma fide conjuges esse opportere. Faciei habitus, & venustas oris, quæ de ejus impudicitia, ac forma referuntur, quodammodo mirifice confirmare videntur, nihil enim quod facere, aut pati turpiter posset fœmina infectum reliquisse dicitur.

*Gorius.*

TA-

(1) In Laconic. lib.III. cap.XV.

# DEA ETRUSCORUM IGNOTA
## EX AERE
### *TABULA XII.*



EAM hic incognitam præbemus cum monstroso corpore, sigillum aheneum, inventum in agro Aretino, quod nunc adservatur in Coratio Larario. Pectus, Etrusco more, strophio, nempe fasciis pectoralibus, seu vittis decussatis decoratur, adstringente eos fibula in medio. Incertus etiam haereo, an dicam Nympham *Marinam*. Crediderim potius *Terrestrem*, quia tunica succincta est; nam Marini Dii, Deæque nudo corpore repræsentantur. Crura ejus in Draconum capita, quæ manibus complectitur, desinunt: quæ eriam cristata, & barbuta efficta sunt. Draconum cristas, qui viderit, neminem reperiri notat Plinius [1]. Æthiopes Dracones cristatos notat Juba apud eumdem Plinium [2], describitque Ælianus cum barba densa, & crista [3]: quod genus Draconum haud incognitum Etruscis fuisse hoc Etruscum signum ostendit.

Æpyptiorum, Etruscorum, Græcorumque Hierophantæ, ex quibus religio ad Romanos transiit, Angues salutiferos esse Genios, fortunatosque putarunt, prudentiamque illam portendentes, quæ cum ad bene agenda omnia, tractandaque Divinæ sapientiæ lumine dirigatur, fons est etiam uberrimus, unde Fortuna, & Pax, rerumque copia, felicitasque dimanat. *Gorius*.

TA-

(1) Hist. Nat. lib.x. cap.37. (2) Lib.VIII. cap.XIII. (3) Hist. Anim. lib.XI. cap.XXVI.

# IDOLA ETRUSCA EX AERE

## TABULA XIII.


UBITORIO pallio velatum cernimus præpinguem puerum jacentem in lecto, duobus pulvinaribus innixum. Hæc Ænea icuncula adſervatur in eodem Corazio Larario, nuper inventa in agro Cortonenſi, loco vulgo *Sepoltaglia* dicto. Mea ſententia refert Deum Infantium, vel puerorum præſidem; neſcio an eum, quem poſtea Romani *Statívum*, vel potius *Lallum*, vel *Fabulinum* dixere; cui, quum pueri primum fari incipiebant, vota, & ſacra parentes facere ſolebant.

E regione vides elegantiſſimum Deæ cubantis ſigillum ex ære quod apud me extat. Pallio caput habet obnuptum: dextera credes tenere anguem; ego potius cingulum agnoſco: quæ forſitan imago referre poteſt Junonem cognomento CINXIAM, cujus nomen ſanctum habebatur in nuptiis, quod initio Conjugii ſolutio erat cinguli, quo nova nupta erat cincta, ut auctor eſt Feſtus. Arnobius inquit: *Cingulum replicationi* CINXIA *ſupereſt*. Circulum circumplicatum evidentius adparet; nam ſi anguis eſſet, in extremo caput ejus non tam exile, ſed multo craſſius confectum eſſet.

*Gorius*.

TA-

(1) Varro apud Nonium de propr. ſerm. cap. XII. Vid. Th. Bartholinum de puerperio veterum pag. 72. 161. 121.

# IDOLUM ETRUSCUM IGNOTUM

## EX AERE



## *TABULA XIV.*



BSERVATU dignum censeo aheneum parvum signum Dei ignoti, in Museo elegantissimo Academiæ Etruscorum Cortonæ reconditum, quod profero duplici schemate delineatum. Indutus est hic Deastèr tunica arctiore, demissa usque ad pedes, quos lunatis calceis ornatos cernimus. Caput ejus capucio, cucullo valde simili, opertum est, quod sub mento revinctum, inde in duas partes divisum, ad umbelicum usque demissum pendet: post humeros, quasi scapulare prolixius recidit, integrum quidem, nec dispertitum. Hoc genus vestis quum a servis adhibitum videam, qui expressi sunt in urnis cinerariis veterum Etruscorum, quique Sponsas in pilentis, sive carpentis deducunt, & comitantur; hac non levi fretus conjectura arbitror, hoc signum referre Deum, in cujus tutela servi familiarum erant; Neque etiam adversabor, si quis censeat representare aliquod Numen rusticorum proprium; nam eo modo cucullati rustici exhibentur in antiquis sculpturis, dum ruris opera exercent, ad arcendas pluviæ, aëris, frigoris, & caloris injurias.

*Gorius.*



*Muf. Cort.* F TA-

(1) Vid. Sponium in Miscellan. erud. ant. sect. IX. pag. 308. num. X. & XI. Venuti in Collect. Roman. antiq. de Servo Rustico.

# IDOLUM ETRUSCUM EX AERE

## *TABULA XV.*



SERVAS fœminas fuisse in tutela Junonis Feroniæ [1], cujus Templum Tarracinæ fuit, colligi potest ex verbis Livii [2], quæ Fabrettus exponit [3]. Hujus Deæ æream imagunculam, nuper inventam in agro Cortonensi vidi in Museo Corazio. Ancillarum more, quæ in eisdem Urnis Etruscorum ita exhibentur, palliolo, quod totum caput, & corpus operit, amicta conspicitur. Hos, aliosque adsimiles Deos, servilibus vestibus indutos, eos arbitror, quos antiqui ANCVLOS, & ANCVLAS vocarunt, quasi dicas *Ministros*; nam ut auctor est Festus, antiqui *anculare* dicebant pro *minestrare*: ex quo Dii Genii servorum, & Junones ancillarum, *Anculi*, & *Anculæ* a priscis Latinis adpellatæ, censentur; desumpto forsitan ex Etruscorum lingua hoc vocabulo, quod alibi diligentius expendam. Hinc etiam eodem Festo docente, *anchabrem*, mensam ministeriis divinis aptam: vasa quoque ænea, quibus Sacerdotes utebantur *anchabria* dixere. Eodem Etruscorum exemplo, Vernæ Romani peculiarem Deum coluere VERNANVM, suosque etiam nomine donarunt; cui æditum, festumque diem quotannis solemnibus celebrandum XVII. Kal. Novembres adsignarunt. Ejusdem DEI VERNANI mentio habetur in insigni lapide apud Antium eruto, qui è Museo Albano translatum, num in Capitolio servatur [4].

*Gorius.*

PRIA-

(1) Ex Servio ad lib. VIII. Æneid. vers. 564.
(2) Lib. XX. cap. I.
(3) Inscrip. antiq. cap. 4. pag. 454. 455.
(4) Edidit Cl. Fr. Blanchinus ad Tom. 2. Anastasii pag. CCXXI.

# PRIAPI SACRIFICIUM EX MARMORE

## *TABULA XVI.*



PRIAPUS, si Physice consideretur, idem est ac Sol, ejusque lux primigenia, unde vis omnis seminatrix. Ægyptii Hori nomine, eum ita coluere, ut Sacerdotes paterna Sacerdotia accipientes, ei primum imitandos esse censuerint[1]. Humana autem forma effinxerunt ejus simulacrum dextera tenens cornu copiæ, sinistra vero manu incurvum caulem sustinens, proprium Vertumni, Silvani, & Priapi[2], præbens intentum veretrum miræ magnitudinis. Ex copiæ cornu quidem frugibus refertum, Solis, ac proinde Priapi impetum, ac potestatem in universum Orbem designarunt: ex erecto pene vim ejusdem Solis generativam: quæ quia est longe maxima, commodissime visa est demonstrari ea membri magnitudine. Priapum varia, ac multiplici specie, pluresque ætatis gradus referentem Antiqui induxerunt: nunc enim videas florida juventute vigentem, ut in elegantissimo Cameo apud Cl. V. Marchionem Marcellum de Venutis in agro Cortonensi paucis ab hinc annis reperto; modo virili; nunc videas ætate provecta, vel in senium vergente, obducta verpa, seu non ita rigente, ut in nostro marmore: quin etiam, ut ejus occultam vim, & latentem declararent, tegillo ex hircina pelle, vel panniculo ejus caput obnupserunt, & veluti Herma in cippo collocatus cernitur. Ante ejus simulacrum ara concin-

(1) Ex Diod. Sicul. lib. 1. pag. 18. 35. (2) Phil. Thomass. de Donar. cap. 24. pag. 158.

concinne ornata observatur hortensium pomorum copia referta, atque hirci caput ipsis insidet.

Ad custodiam ruris, & hortorum Priapi simulacra, & ithyphalli ponebantur ex antiquis arborum truncis, vel è ficu, vel salice, marmore, & argilla confecti. Quo ad pinum qui a latere est, omnibus palam est, pineam nucem apud Veteres fuisse aurei ævi, & felicitatis symbolum; poma quoque majora, decerpta ex hortis, qui Priapo sacri sunt, declarant ejus fæcunditatem, quia horti numquam sunt sine aliquibus fructibus [3]: immo oleribus ab antiquis præses, & custos Priapus additus, propterea quod horti olitorii cultum, qui uberrimus est in re agresti universa, ejus Dei fæcunda salacitate adumbratur. Hircus sacrificabatur Priapo, & Baccho pertinet id, quod Martialis dixit [4]:

*Vite nocens rosa stabat moriturus ad aras*
*Hircus, Bacche, tuis victima grata sacris.*

Quamvis ordinarium sacrificium Priapi fuerit Hircus, invenimus tamen eidem aliquando & oves, & sues fuisse immolatos; ideoqne Herodotus in Euterpe commemorat, in honorem Bacchi, (quod est idem ac Priapi) *die solemnitatis Dorpiæ, Ægyptios singulos ad fores ædium suarum sues jugulasse.*

Nunc sequitur, ut & illum paulisper intueamur, qui sacrificium offert. Is quidem pietatem suam testatur ante aram stans, dextera manu pateram libantis more præbens, quæ non uti frequens mos est orbicularis apparet, sed ad similitudinem vasis, vel cyati cornei vinum effundentis observatur; ex altera manu racemum uvæ præfert. Caput habet barbatum, & calamistratum Ægyptiorum more. Tres habet tunicas una altera

(3) Vid. Prudent. adversf. Symmachum. (4) Lib. III. epigr. 34.

altera angustior; pectus vero tegitur hircina pelle elegantissime religata, & caput hirci in medio propendet. Vestis hæc, quæ Sacerdotalis meo quidem judicio est, nullibi in antiquis monumentis observavi. Ad demissi animi cultum facit, quod sacrificans nudipes conspiciatur; ita reverentiæ causa multis in sacris nudis pedibus incesserunt [5].

*Venutus*.

# MILES ETRUSCUS EX AERE

## *TABULA XVII.*



PERINSIGNE est, quod exhibeo, Æneum simulacrum Herois, galea, thorace, & ocreis armati, jaculantis habitu, quod olim erutum Ravennæ, nunc extat Cortonæ in Museo Coratio, tum propter magnitudinem, (altum est enim pedem unum antiquum Romanum, & circiter uncias tres) tum etiam propter Etruscam Inscriptionem βυςροφίδον, in dextro latere insculptum, quæ ejus nomen facile declarat. Galea altiori tutulo, seu capulo ornata est.

Sub thorace fimbriato pendet subligaculum quadratum, quo pudenda velantur. Illud notandum, quod nudipedes hi heroes sculpti sunt.

Etruscorum Heroes maxime omnium celebres; *Halesus* fuere, qui sacra Junonis ex Græcia in Etruriam intulit [1], quique Faliscos, & Alsium Civitates condidit, quem forte exprimit hoc signum? *Halesus* Rex Vejentum, Neptuni filius, Saliorum carmine laudatus, qui Faleriam condidit: *Fontus* Jani filius, *Aunus*, *Ma-*



(5) Jamblich. de Vit. Pithag. cap.18. (1) Vid. Dempster. Etrur. Reg. lib.3. cap.8.

*Iacotus*, *Rhatus* : qui, propter insignem in gerendis bellis virtutem, atque præclara gesta, Etruscorum Imperium amplificarunt, summaque prudentia tenuere, divinis honoribus post mortem culti, & consecrati.

*Gorius*.

# HISTRIONES ETRUSCI EX AERE

## *TABULA XVIII. & XIX.*



PULPITUM non rude; sed longe Etrusco opere ornatissimum lubet animadvertere in parvis sigillis ex ære, duplici schemate, cum antica, tum postica parte delineatis, quæ adservantur in Muséo Corazio Cortonæ, ejusque in agro eruta sunt. Tres Mimos, sive Histriones personatos repræsentant, pedibus alatis, vel distortis, inversisque, ad exhilarandos spectatores : quod frequenter fecisse Etruscos, ostendit insignis Vasculi Etrusci pictura apud Dempterum in Tab. XLVIII., & apud Cl. Maffejum in Museo Veronensi. Obscœnam forsitan fabulam agunt, &, ut reor, adulterium. Constat enim Deorum probra speciosiora, & adulteria, quemadmodum illud Veneris & Martis, Sole auspicante, Mimos in scæna saltasse, & expressisse obscœnis motibus corporis, & gestibus [1]. Prior figura fæminam refert adulteram riciniatam, sive capite cooperto rica : ea virum blando gestu complectitur, atque ita demulcet, ut eum deosculari se velle videatur: altera figura in medio, est adulter, qui blanditias respuens, nolle se fingit, refugitque injecta capiti,

(1) Ex Luciano de Saltatione. Vide etiam D. Cyprianum lib. I. Epist. I. Cassiodorum lib. IV. Var. Epist. ultima.

piti, quod retrahit, dextera manu. Hunc Leno, cum ridicula persona immaniter hianti, post humeros, ut auguror, ad adulterium sollicitat, admotaque manu impellit. Hæc, quod plures agerent personæ, *diverbia* dicebantur. *Gorius*.

# ANAGLYPHUM ÆGIPTIACUM MARMOREUM

## *TABULA* XX.



PRÆCLARUM hoc marmor pugnam inter Leonem, ac Pantheram e specu prosilientem, forsan in Libiæ arenis, quod Palma innuere videtur, exhibet. Inter Lucernas a Bellorio editas [1], Leonem e specu prosilientem cernitur a Jaculatore insequtum. De his Jaculatoribus, qui ex Africa conducebantur, loquitur Seneca [2], quando memorat illos Sullæ transmissos a Boccio Mauritaniæ Rege in ludis Circensibus ab ipso editis: *Primus L. Silla in Circo Leones solutos dedit, cum alioquin alligati darentur, ad conficiendos eos missis a Rege Bocco Jaculatoribus.*

Leo dicitur, λέων, παρὰ τὸ λάω, *video*, quod perspicaci præ ceteris oculorum acie polleat. Animalium omnium rex dicitur, propter vultus feritatem, crines, caudamque peregregiam, cum qua consuevere Leones; ut Solinus dicit, si per pulverem iter faciant, cauda verrentes pedum suorum turbare vestigia, ne venatoribus sui itineris præstent indicium. Panthera ex Leæna, & Pardo est genita, ita appellata, quod omnifaria

(1) Num.32. (2) In lib. de brevitat. vitæ.

ſaria feritate ſit prædita, cum nec crudelitatis umquam etiam manſueſacta oblivifcatur.

Ceterum Leo eſt animal ſoli dicatum, hinc inter ſacra Mithriaca enumerantur *Leontica*, ſic dicta, quia Mithræ Sacerdotes a Leonino vultu, quo idem Mithra in ſpeleo colebatur, *Leones* appellabantur. Ex his *Leo radiatus* occurrit in nummo Juliæ Domnæ a Leontopolitis percuſſo. In alio Caracallæ radiatus fulmina tenet apud Triſtanum; & in anulo Gorlæi[3], cum globo cernitur, nullam aliam ob cauſam, quam quia Sol orbem terrarum radiis ſuis illuminat, eumque a Gentilibus regi dicebatur; & in gemma, quam ſe poſſidere teſtatur Smetius in Antiquitatibus Novomagenſibus cernitur cum ſpica, quia Sol omnes res calore ſuo producit.

*Venutus*.

# GRYPHUS EX AERE

## *TABULA XXI.*



ADEM pura, putaque Etruſca Inſcriptio, quæ legitur in Chimera Etruſca Muſei Medicei, legitur etiam in dextero armo Gryphis Etruſci ænei, quem V. Cl. Galeottus Coratius Eques Divi Stephani amicitia mecum conjunctiſſimus ſervat in Muſeo ſuo, eximiis eruditæ antiquitatis monumentis eleganter referto. Hujus præclari operis ectypum imaginem ceream idem ad me miſit, ut dum hæc ſcriberem, illam contemplarer, & accuratius incidendam curarem.

Scul-

(3) In anul. LXIII.

Sculptum est cum rostro terrifico, & immaniter hianti, cum lingua exerta, cum alis aquilæ simillimis, ad volandum expansis, cum cauda Leonis retorta, & sursum recurva, ut animalia præsertim ferocia facere solent, si ad iram provocentur. Aures quoque, & crines superne arrecti; pedes ad currendum, mira in eis indita velocitate, feliciter expressi: quæ omnia ferme cum significatione Etruscæ inscriptionis VIꟼOMNIT hoc est TINMCVIL *ad vindictam pronus*, sive *ad vindictam paratus*, convenire videntur.

Monuit me per Epistolam idem humanissimus Eques Coratius paucis ab hinc annis inventum fuisse hoc perparvum signum in loco dicto *Il Campaccio* prope Cortonam; quare suspicatus sum pro donario positum, dedicatumqne fuisse in Templo vel Apollinis, vel potius Deæ Nemesis, quæ Numina Cortonenses præcipue coluere.

*Gorius.*

# JUPPITER AMMON
## IN JASPIDE ÆGYPTIO
### *TABULA XXII.*



PRÆCLARISSIMA Gemma plurimi facienda est, cum peculiarem Jovis Ammonis imaginem exhibeat, nam caput arietinum præbet, corpus humanùm, dextera hastam, sinistra fulmen: In numismatibus, anaglyphisque operibus, ut plurimum, cernitur facie virili arietinis cornibus ornata.

De Jove Ammone plurima apud Q. Curtium, Diodorum Siculum, & Arrianum, qui Alexandri M. de Ammone hiſtoriam copioſè executi ſunt, unde etiam cornua arietina capiti ejus in nummis admota cernuntur, & illum imitati ſunt ſucceſſores. Plinius ab arena, quæ ἄμμος vocatur, dictum vult, quod in Lybicis arenis fuerit. Ægyptios Jovem Ἀμμοῦν vocare docent Herodotus in Euterpe, & Plutarchus in Iſide.

Ingenioſè eruditiſſimus Bochartus ad Cham, ſeu Ham filiorum Noë natu minimum refert[1], (quamvis Divina Scriptura ad filios Nembroti tribuat, cui omnino credendum eſt) qui in ſteriles Africæ arenas adlegatus, ibi per multa ſæcula ſub nomine Jovis Ham, ſeu Hammonis cultus ſit. Univerſa enim Africa ab Ammone Ammonia vocabatur, & priſcis incolis dicebatur *Chamia*, vel *Chemia*, ideſt terra Cham, quod nomen Cophtitæ in hunc uſque diem pertinaciſſime retinent; nam teſte Kircherio[2] Ægyptum *Chemiam* vocant: Urbemque *Dioſpolim*, Hebræi dixerunt *Ammonis Civitatem*[3]. Simulacrum Jovis cum capite arietino poſuiſſe Liberum Patrem, refert Mela, cum per Lybiam duceret exercitum. Aliam rationem tradit Herodotus, & Pauſanias Templum Ammonis vocatum fuiſſe ait a paſtore qui id condidit[4]; quæ omnia hic recenſere nimis longum foret. Haſtam vero puram, ſeu ſceptrum altera manu gerit Juppiter ad immutabilem ejus ſoliditatem exprimendam, ut advertit ex Euſebio Clariſſimus Fabrettus.

*Venutus.*

JUPI-

(1) Gen.10. Ipſe cæpit eſſe potens in terra, & robuſtus Venator coram Domino.
(2) Ex Plutarch. de Iſid. p.286.
(3) Plin. lib.6. cap.29.
(4) Vid. Alex. Polyſtor.

# J U P P I T E R

## INCIS. IN ACHATE

## *TABULA XXIII.*



Juppiter sinistra manu fulmen gerens, ac pacate dexteram expansam protendens is est, quem Veteres *Milichium*, & *Icesium*, idest placabilem, & supplicem præsidem dixere, ac Aristoteles, seu quisquis fuit Auctor libri de Mundo[1], inter varia Jovis cognomina hoc etiam enumerat: Κρόνου δὲ καὶ χρόνου λέγεται διήκων ἐξ αἰῶνος ἀρτέμονος εἰς ἕτερον αἰῶνα, ἀστραπαῖός τε, καὶ βρονταῖος, καὶ αἴθριος, καὶ αἰθέριος, κεραύνιος τε, καὶ ὕετιος ἀπὸ τῶν ὑετῶν, καὶ κεραυνῶν, καὶ τῶν ἄλλων καλεῖται, καὶ μὴν ἐπικάρπιος μὲν ἀπὸ τῶν καρπῶν πολιεὺς δὲ ἀπὸ τῶν πόλεων ὀνομάζεται γενέθλιός τε, καὶ ἕρκειος καὶ ὁμόγνιος, καὶ πάτριος ἀπὸ τῆς πρὸς ταῦτα κοινωνίας, ἑταίρειός τε, καὶ φίλιος, καὶ ξένιος, καὶ στράτιος, καὶ τροπαιοῦχος, καθάρσιός τε, καὶ παλαμναῖος, καὶ ἱκέσιος, καὶ μειλίχιος: *Is* (Juppiter) *Crono, id est Saturno, & Chrono idest tempore ortus esse dicitur nimirum ab ævo sempiterno ad alterum ævum pertinens; vocatur & fulgurator, & altitonans, & ætherius, & fulminator, & pluvius a pluviis, utique & fulminibus, aliisque operibus, è quibus vocabula ipsa deducta sunt; quin & frugipotens, & custos Urbium vocitatur, & natalibus, sepitius, gentilitius, & patrius, videlicet a comunione, quæ divino ipso numini hiis cum rebus intercedit; ad hæc sodalitius, & amicitiæ præses, tum hospitalis, castrensis, trophæalis, expiator, sanguinarius, supplex, & placabilis.* Hoc nomine simulacrum illi e candido marmore Policleti

(1) Cap.7. pag.615. Arist. oper. tom.1. edit. Paris. 1609.

licleti celeberrimi Artificis opus Argis [2] in Templo Apollinis Licii dicatum erat, rursus Aram [3] trans Cephisum amnem extructa, ad quam Theseus a Phitali posteris de cæde purgatus dicitur. Adstat Jovi Aquila in benignitatis signum, de qua ita Ismenes apud Eustachium [4]: τοῦτο φῂς τὸν ἀετὸν ὑπαινίττεσθαι τῆς τοῦ Διὸς προμηθείας τῆς τούτου φιλανθρωπίας: *ais Aquilam esse signum Jovis providentiæ, & erga homines amoris.*

*Valesius.*

# DEA CŒLESTIS

## INCIS. IN CORNEOLA

### *TABULA XXIV.*

OTISSIMUM tota Africa fuit Deæ Cœlestis nomen, eoque in honore habitum, ut Celsus contra Gallienum [1] Augustum a Passieno Proconsule [2], & Fabio Pomponiano Duce Limitis Lybici Imperator appellatus, hujus Deæ peplo exornatus ab Afris fuerit; ac Asclepiades Philosophus [2] Juliano Imperante ejusdem Nummis *breve figmentum quocumque ibat solitus erat efferre*. Templum illi vaticinationibus clarum Carthagine extructum erat [3], ibique simulacrum a Didone Phænissa positum ferebat [4]. Deam hanc Junonem fuisse memorat Apulejus ita eam compellans [5]: *Magna Jovis Germana, & Conjuga, sive tu Sami queru-*

(2) Pausanias in Corinthiac. seu lib. 20. pag.119.
(3) Id. in Atticis, seu lib.1. pag.69.
(4) De Amoribus Ismeriæ & Ismenes lib.6. pag.223. edit. a Gaulmino.
(1) Trebellius Pollio de triginta Tyrann. in Celso n.28.
(2) Ammian. Marcell. lib.22. p.279.
(3) Jul. Capitolin. in Pertinac. p.239. & in Macrino pag.224.
(4) Herodian. lib. 5. edit. Henric. Steph. p.121.
(5) Metamorph. lib.6. pag.154.

*querulo partu, vagituque & alimonia tua gloriaris, sive celsæ Carthaginis, quæ te Virginem vectura Leonis Cælo commeantem percolit beatas sedes frequentas*; nec tantum Juno putabatur, verum etiam Venus, Ceres, Diana, Isis, ac Proserpina [6]; ideoque Antoninus Elagabalus uxorem quærens Deo suo Elagabalo, repudiata Pallade τῆς Οὐρανίας, τὸ ἄγαλμα μετεπέμψατο *Uraniæ, seu Deæ Cælestis simulacrum jussit afferri*.

Hujus Deæ imago, eadem ac illa, quæ Gemmæ insculpta est, visitur in nummo a Cartaginensibus in honorem Antonini Caracallæ cuso, quem protulit Baronius [8], qui enarrat celebre illud ejusdem numinis Templum Arcadio, & Honorio Imperantibus, veteri superstitione repurgatum ab Aurelio Sanctissimo Carthaginis Antistite immortali, veroque Deo fuisse consecratum.

*Valesius.*

# APOLLO ET MARSYA
## IN ACHATE
### *TABULA XXV.*



N collectaneis Romanarum Antiquitatum alteram Gemmam Marsyæ fatum exhibentem adtuleram [1]; adsimilem quoque refert Eques Maffejus in Gemmis [2]. Hic observatur Apollo intonsus cum lyra, & cultro; Marsyas arbori alligatus cernitur, in quo tibiæ pares suspensæ apparent. Ad pedes prora



(6) Id. lib. xi. pag. 241.
(7) Herodian. ub. supr.
(8) Tom. 5. ad A. 399. n. 59.

(1) Collect. Rom. Antiq. Borioni.
(2) Le Gemm. p. 2. n. 43.

navis, ad flumen hujus nominis indicandum. Apameam ad Marſiæ fluvii oſtia ſitam fuiſſe, docet Strabo, addens, ex palude utrumque ſcaturire amnem Marſyam, & Mæandrum. Maximus Tyrius inſuper teſtatur ſe fluvios vidiſſe, & unum habere fontem. Sed Xenofonti major adhibenda fides, qui diverſos fuiſſe fluviorum fontes demonſtrat. Meandrum enim ex ipſa Cyri Regia ortum, & medium hortorum perlapſum: Marſyæ vero fontes in antro fuiſſe, in quo Apollo Marſyæ excoriati cutem ſuſpendit; Marſyas per abrupta ſcopula præcipiti curſu procedebat, Meander vero Regis viridaria irrigans placidiſſima illa Apameæ, Celenarum, vel Kiboti amœniſſima arva irrigabat, uſque dum Marſyas in eum ſeſe commiſcens confundebatur, novamque Apameæ Urbem Antiochus Soter extruxit. Verba hæc mire illuſtrantur hac gemma, & ex nummo rariſſimo Hadriani a Clariſſimo Morellio allato [3], in quo Marſyam vides antro inſidentem, & fluvium ex ipſo ſcaturientem. Idem confirmare videtur Plutarchus dicens ex fluento Marſyæ ſanguine ortos Satyros, & fluvium, cum prius ibi eſſet Midæ fons.

Nero Imperator in anulo ſignatorio gemmam habebat Marſyæ fato inſignitam [4], atque in Apollinis vultu propriam effigiem agnoſcebatur: Quid! ſi in noſtra Apollinis facie Neronis lineamenta videre nobis viſa ſint?

*Venutus*.

APOL-

(3) Spec. rei num pag. 84. (4) Sveton. in vit.

# APOLLINIS SYMBOLA IN SMARAGDO

## *TABULA XXVI.*



POLLINIS ſymbola quis non videt ? Tripos , Serpens , Corvus , arcus , & pharetra , ac lauri ramum ; omnia ſunt trita. Elegans Gemma magni tamen facienda a nobis eſt, cum ſit ſchema Emblematis Academiæ noſtræ. Aliqua hic tantum adferam de Ave , ne prorſus omnia indicta relinquamus. Corvus Apollini eſt dicatus, quia, ut Martianus refert, Apollo divinandi peritia prædιtus eſſe creditur; appellatur Corvus a Græco κόραξ inſerto *v* conſono , quomodo ab ὕλη eſt *ſylva*, ab λεῖος *levis*; κόρας vero eſt a κορος *niger*; ſumma dicacitate humanam vocem imitatur , præcipue ille ex genere corvorum qui *Gracculus*, dicitur quaſi garrulus. Corvus autem inſtinctu quodam naturali pluviam, ſerenitatemque prædicit, voce quandoque clara, quandoque rauca utens, quemadmodum ex Virgilio in Georgicorum libris, ubi de tempeſtatum ſignis agit, diſcere poſſumus. Putatur enim Corvus multa alia divinare; quare eo antiqui plurimum in augurandi arte uſi ſunt; jure ergo Apollini miniſter eſt adtributus , quod Ovidius de eo narrat ; idemque dicit Apollinem cum ceteris Diis cum in Ægyptum, ut manus Thyphonis evaderet, profugiſſet , in Corvum ſe vertiſſe. Sed hæc jam eruditis viris nimia ſunt.

*Venutus.*

APOL-

# APOLLINIS SYMBOLA IN CORNEOLA

## *TABULA XXVII.*



ORVUS in Gemma cernitur inſidens pharetra, arcu, ſagittiſque referta; æquipondium roſtro tenet, caput fulmine tegitur. Hæc omnia Apollinis ſunt ſymbola. Corvus apud Græcos, Romanos, & Ægyptios Soli adſcribitur; in noſtra Gemma per æquipondia ſignum indicatur Zodiaci. Ælianus [1] Corvum *Apollinis ſacram avem*, & ἀκόλουθον vocat, divinationeque *præditum* fuiſſe ſcribit: & fabulabantur illum Apollinis famulum ante transformationem fuiſſe, ut idem [2], & Ariſteus Metapontinis dicebat, ſe quidem illo tempore Ariſteum, ſed τότε ὅτε εἵπετο τῷ θεῷ, εἶναι κόραξ *cum Deum ſequeretur, Corvum eſſe*, uti tradit Herodotus [3]. Euſtathius [4] ſcribit cycnum Apollini ὡς ἡλίῳ propter λευκότητα dicari, & Corvum διὰ τὴν νυκτερινὴν μελανίαν, ἐξ ἧς (ita legendum non, ut in editione Romana ſcribitur εἷς) οἷα καὶ μητρὸς ἀπογεννᾶται: *propter nocturnam nigredinem, ex qua veluti ex matre naſcitur*: quod ultimum etiam variis auctoritatibus firmat [5]. Plutarchus libro de Iſide recte ſcribit Græcos cenſere Columbam ſacratam eſſe Veneri, Draconem Minervæ, Corvum Apollini, Canem Dianæ; hinc eſt quod in nummis, & gemmis ſæpe Corvus cum Apolline conſpiciatur, ut in nummo Fauſtinæ apud Patinum occurrunt ara, eique impoſita corona, urceus, præfe-

(1) Ælian. lib. 1. cap. 18.
(2) Lib. 1. cap. 47.
(3) Lib. 4. cap. 15.
(4) Ad Iliad. 4. pag. 449.
(5) Ad Iliad. A. pag. 22.

præfericulum, Corvus, & Inſcriptio ΠΥΘΙΑ; in alio vulgatiſſimo Vitellii tripodi inſidet, atque eo nomine *comes tripodum*, uti ab Eruditis obſervatur, vocatus eſt a Statio [6]

*Non Comes obſcurus tripodum, non fulminis ardens*
*Vector ades, flavæque ſonos avis unca Minervæ.*

In gemma apud Gorlæum [7] Apollo nudus tripodi ſiniſtro cubito incumbens, dextera manu ramum protendit ad Corvum adſtantem. Ægyptios quoque Corvos habuiſſe ſacros teſtatur Ælianus [8], ubi de Urbe Copto, & Corvis binis circa eam videri tantum ſolitis verba facit: *Templum vero Apollini ſacrum eo in loco colitur, cui Corvos ſacros eſſe ajunt.*

*Venutus.*

# V E N U S
## INCIS. IN CORNEOLA
### *TABULA XXVIII.*



ENUS Cupidini globum offerens, illud Apollonii Rhodii in mentem revocat enarrantis, Deam hanc, cum in Cælum aſcendiſſet, atque ibi Cupidinem arcu, pharetraque ſepoſitis cum Ganimede talis ludentem reperiſſet, exoraſſe, ut in Medeam Aeotæ filiam ſagittas jaculatus ad amandum Jaſonem inflammaret, pollicita ſe ei daturam [1]



(6) Lib.3. Theb.
(7) Gemm.3.
(8) Lib.7. c.18.
(1) Argonautic. lib.2. verſ.132.

Διὸς περικαλλὲς ἄθυρμα
κεῖνό τοι οἱ ποίησε τροφὸς Ἀδρήστεια
ἄντρῳ ἐν Ἰδαίῳ ἔτι νήπια κουρίζοντι
σφαῖραν εὐτρόχαλον τῆς οὔ τι γε μείλιον ἄλλο
χειρῶν Ἡφαίστοιο κατακτεατίσσῃ ἄρειον

*Jovis eximium munuſculum*
*Illud, quod ei fecit nutrix Adraſtea*
*Sphæram volubilem, quam non tu munus aliud*
*E manibus Vulcani accipies pulchrius.*

niſi potius globus ille pro mundi ſymbolo accipiendus ſit, cum Venus [2] mundum procreaſſe putaretur, & procreatum nutrire, ac conſervare, & Cupido exiſtimaretur eſſe vis illa inſita rerum naturæ, qua cuncta operatur perpetuo viciſſitudinis motu alia aliis ſubſiſtens. Veneris quoque ſimulacrum in Græcia a Canacho Sicionio ſculptum fuerat [3], dextera pomum ferens ( & forte in Gemma globus pro pomo effictus eſt ) & ita etiam Venerem deſcripſit Coluthus [4], ſive quia id pomum fuerit, quod a Paride, cum ejus ſententia Junonem, ac Palladem forma ſuperaſſet, accepit, ſive quia illi poma ſacra erant, ut ait vetus Ariſtophanis Scholiaſtes, ac pro amoris ſigno accepta, unde frequentia apud Græcos, & Romanos amantium munera poma erant, ut ex Theocrito [6], Luciano [7], ac Propertio [8]; & adagium erat apud Græcos [9] μήλῳ βληθῆναι, *pomo, ſeu malo ferire*, quod erat ad amorem provocare, quo reſpexit Poeta, cum ſcripſit [10]

*Malo me Galatea petit laſciva puella*
*Et fugit ad ſalices, & ſe cupit ante videri.*
*Valeſius.*

AMOR

(2) Orpheus hymn. in Vener. verſ.4. Ovid. lib.4. Faſtor. verſ.93.
(3) Pauſan. in Corinthiac. ſeu lib.2. p.103.
(4) De Helenæ raptu verſ.167.
(5) In nubibus act.3. ſcen.3. ad verſ.37.
(6) Idyl.2. verſ.121.
(7) In Toxari, ſive de amicitia.
(8) Lib.2. eleg. ult. verſ.71.
(9) Suidas in Lexico tom.2. verb. μῆλον & Eraſm. chiliad.2. cent.4.
(10) Bucol. Eglo.3. verſ.63.

# AMOR CYCNO

## INSIDENS TRIDENTE

### DELPHINUM IMPETENS IN CORNEOLA.

### *TABULA XXIX.*



N hac elegantiſſima gemma Amorem Cycno inſidentem forte veteres expreſſerunt, ut qui lætiſſimi auſpicii foret, præcipue navigantibus, & peregrinantibus [1]. Si ex naturæ hiſtoria Cycnorum qualitates inſpiciamus, mirum profectò, quomodo eorum cantilenam, quæ vel nulla, vel mala eſt, potuerint veteres laudibus in Cœlum efferre: ingruente fatali momento cantu præſtare nonnulli commenti ſunt [2]; ſed hæ meræ nugæ ſunt; & de his late Cl. Morinus in ſua de Cycno diſſertatione inter Academica monimenta Regiæ Societatis Pariſienſis [3].

Amor in noſtra Gemma Delphinum ferit; nam & ipſi ut Ovidius cecinit ſunt Amoris argumentum [4].

*Quem modo celatum ſtellis Delphina videmus*
*Is fugiat viſus, noctе ſequente, ſuos;*
*Seu fuit occultis felix in amoribus index*
*Lesbidam cum Domino, ſeu tulit ille Lyram,*
*Venutus.*

CE-

(1) Iſid. lib.XII. Virgil. Æneid. lib.I. verſ. 397. Pitiſc. Lexic. in verb. Cycn. Fabrett. ad Column. Trajan. cap.4. p.137.

(2) Vid. Cæl. Rodhig. var. lect. lib.10. c.6. Cicer. I. Tuſcul. quæſt. Mart. lib.XIII. Lucau. de Electr.

(3) Tom.VII. pag.319. edit. Amſtel. 1731.

(4) In Faſtis.

# C E R E S

## INCIS. IN DIASPRO.

### *TABULA XXX.*



ERES a gerendis frugibus dicta [1] inſpicitur ſedens ad ſtabilitatem indicandam, ſiniſtra manu veſtem ſuſtinet, frugeſque dextera profert: profecto ſub hujus numinis imagine veteres Terram frugiferentem coluere; idcirco Ceres χθονία θεὸς *Dea Terreſtris* appellata, ac in ejus honorem ſacriticia hoc nomine conſtituta ſunt ab Hermionenſibus [2], illique Templum apud Lacedemonios dicatum [3]; adeſt effictum ante Cererem providum illud animal formica, ſive quia hæc frugilega, & granifera dicta fuit a Poetis [4], ſeu quia, cum Soli in Iſthmo immolari ſoleret [5] appoſita eſt pro Solis ſymbolo, qui ſub Oſiridis nomine putabatur terram fæcundam reddere, apud eos enim [6] qui Bacchus, & Liber Græcus, Oſiris erat; ac Ceres Iſis; exiſtimabant autem Oſiridem eſſe Solem, ac humorem aquarum, Iſidem autem Lunam, & ſiccitatem terreſtrem, unde Iſiaci Sacerdotes in annuo Deæ luctu ob deperditum Oſiridem deſcendentes ad mare, exclamanteſque inventum numen, tellurem frugiferam aqua permiſcebant.

*Valeſius.*

MER-

(1) Arnob. contr. gentes lib.3. pag.119.
(2) Pauſan. in Corinthiac. ſeu lib.2. p.152.
(3) Id. in Laconicis ſeu lib.3. pag.186.
(4) Ovid. Metamorph. lib.7. verſ.614. 629.
(5) Pier. Valerian. Hieroglyph. lib.8. p.59.
(6) Plutarch. de Iſid. & Oſirid. tom.2. oper.
(7) Idem ibid. pag.366.

# MERCURIUS
## INCIS. IN CORNEOLA
### *TABULA XXXI.*



ERCURIUS loquelæ, & eloquentiæ præesſe Veteres commenti ſunt ; ideoque ei linguæ ſacræ [1] erant, ipſumque cum alato petaſo repreſentabant, ut volucrem ſignarent ſermonem, qui è parte capitis proficiſcitur ; licet aliquando cum ſimplici galero, ut in altera gemma, & in nummis Gentis Afraniæ [2] ; addidere aurea peditibus talaria, quibus per aëra ferretur, idque, ut Phornutus ait, *congruenter Homero, quemadmodum vocavit verba alata*. Læva inſpicitur virga ſuſtinens, quam angues mutuis nexibus circumvolvunt, qua re innuitur eloquentiæ vi, etiam *efferorum concordiam fieri* [3] ; innititur hac parte corporis quadratæ columnæ [4], hæc nempe eidem uti viarum Deo, ipſius ſuperaddito capite dicatæ erant, ac Hermæ de illius nomine dictæ. Sceptrum, ſive haſtam tenet, de qua hæc Juſtinus [5] : *Reges haſtas pro diademate habebant, nam & ab origine rerum pro Diis immortalibus veteres haſtas colebant, ob cujus religionis memoriam adhuc Deorum ſimulacris haſtæ adduntur*.

*Valeſius*.



(1) Athenæus Dipuoſophiſt. lib. 1. cap. 14.
(2) Vaillant. num. famil Rom. tom. 3. tab. 8. n. 3. & tom. 1. p. 57.
(3) Speculatio de natur. Deor. inter Mitholog. edit. Lugd. pag. 156.
(4) Bergerius de Imp. Rom. viis lib. 4. ſect. 43. tom. 10. Theſ. antiq. Rom. pag. 520.
(5) Hiſtor. lib. 43. pag. 244. edit. Plantinian.

# MERCURIUS IN ACHATE

## TABULA XXXII.



UVENILIS Mercurii effigies insculpta hic visitur, dextera caduceum gestans, additis præterea Gallo, ac testudine ad latus positis. Cur ei gallus a veteribus fuerit adtributus, non una ratio affertur; is enim cantu mane Solis adventum nunciat. Fortasse etiam, quod sæpe antiqui ex ejus cantu tempestivo faustarum rerum auguria capiebant, ex præmaturo autem, aut tardo contraria præsagiebant. Ita enim Bæotii nobilem illam Leuctricam victoriam de Lacædemoniis reportatam præsenserunt, præcedenti nocte tota gallis concinnantibus; nam gallus a rivali victus, conticescit, & aliquo loco se abdit; cum victoriam obtinet, præ lætitia gestit, cantuque ubique suam victoriam prædicat.

Testudo vero eidem, ut Liræ inventori, adscribitur: Idcirco apud Apollodorum legitur, quod Mercurius, qui Apollinis boves pascebat, furto abactis: *Inde in Cyllenem festinanter proficiscitur, pro antri ostio depascentes testudinem invenit, qua perpurgata, & absterfa super ejus testa nervos ex mactatorum boum intestino confectos tetendit, & Lyram conficit.*

*Venutus.*

MARS

(1) Lib. III. de Deor. orig.

# MARS
# IN CORNEOLA
## *TABULA XXXIII.*



ARS altera haſtam fert dextera, clipeoque ſiniſtra incumbit, qualem deſcripſit Homerus[1] *clipeiferum*, *haſtaque potentem* Martem vocans. Ab Antiquis effictus eſt ferox, atque bellicoſus; ex quo diſcimus bella plerumque naſci ex cupiditate Regnorum, ac divitiarum; armatus quoque effingitur, manu haſtam, atque flagellum geſtans, eumque interdum equo, interdum curru impoſuerunt. Homerus ejus currum a duobus equis trahi dicit, quorum unus *Terror*, alius *Timor* appellatur. Alibi non equos eos vult eſſe, ſed comites; quibus etiam *Impetum*, *Furorem*, ac *Violentiam* adjungit; quod Statius[2] imitatur, cum Martem inducit, ad diſſidia in duos fratres Eteoclem, ac Polynicem ſerenda proficiſcentem; poſteaquam ejus arma deſcripſit, thorax auratus, ac terribilibus, & formidandis monſtris refertus, clipeus luce ſanguinea fulgens, eum circumſtare Furorem, & Iram; equorum fræna Terrorem moderari; Famam omnes præcedere, tam veri, quam falſi nunciam; nam ea ex levi interdum rumore oritur, quod paulatim creſcens, omnia demum loca complet: Homerus eam Jovis nuntiam vocat.

*Valeſius.*

MARS

(1) Hymno in Martem. (2) Thebaid. lib. 8.

# MARS

## INCIS. IN GEMMA VULGO GRANATA

## *TABULA XXXIV.*



ARS, tamquam supremum belli numen exprimens sinistra hastam puram, dexteraque fulmen gerit: ac profecto fulmen, vim illam bellicam significat obvia quæque prosternentem, idcirco Belli fulmina summos duces Poetæ dixere, sic Virgilius [1]: *Duo fulmina belli Scipiadas* appellarunt, eodemque modo Alexandrum Lucanus [2], qui tamen potius ad damna, quæ ille Asiæ intulit, quam ad militarem invicti Principis virtutem respexit

*Macedonum fines latebrasque suorum*
*Deseruit, victasque patri despexit Athenas.*
*Perque Asiæ populos fatis urgentibus actus*
*Humana cum strage ruit, gladiumque per omnes*
*exegit gentes, ignotos miscuit amnes,*
*Persarum Euphratem, Indorum sanguine Gangem*
*Terrarum fatale malum, fulmenque quod omnes*
*Percuteret pariter populos.*

tum potentiæ, ac victoriæ signum, veteres fulmen putavere; cum enim Mithridati adhuc infanti fulmine incensæ cunæ fuissent eo intacto, adultoque sagittæ, pharetra dimissa, magnam ei fore in rebus bellicis potentiam Augures prænunciarunt [3]; & Baccho contra Indos pugnanti victoriam fulmen portendit.

*Valesius.*

BAC-

(1) Æneid. lib. XI.
(2) Lib. X. vers. 28.
(3) Plutarch. sympoſiac. lib. I. pag. 624. lib. I. pag. 624. oper. tom. 2. edit. Xilandri.
(4) Nonnus Dionysiac. lib. 14. vers. 266.

# BACCHUS
## A NUTRICI ULNIS ELATUS
### IN ACHATE
### *TABULA XXXV.*



HABETUR in fabulis, ſicut Mytologis palam eſt, Bacchum a Muſis Nyſæ, quæ Urbs eſt in India, fuiſſe nutritum, atque educatum; a qua aliqui volunt, eum dictum eſſe *Dionyſium*. Alii aſſerunt a Nymphis educatum fuiſſe; ſed & Muſæ, quæ ſæpe eædem cum Nymphis ſunt Dionyſii nutrices fuiſſe perhibemus. De Bacchi primordiis Virgilius[2] cecinit, a duobus Satyris, ac Nympha quæpiam elatum, quod forſan in noſtra Gemma exprimitur; qui cum in antro quodam dormientem, atque ebrium deprehendiſſent prope pendente cantharo, propriis cum ſertis, quæ ex capite delapſa erant colligarunt, aſportaveruntque.

Ex hac fabula ductus Amphitryon Athenarum Rex, ut Athenæus refert[3], didicit, aquam cum vino permiſcere; quod quidem inventum maximam attulit mortalibus utilitatem; quare ei in Horarum Templo aram poſuit: hæ namque cum ſint anni tempora, viti augumentum, ac fructus præbent, prope aram Nymphis dicavit, quod admonebat vino temperate utendum: nam Nymphæ pro fontium, ac fluviorum aquis capiuntur, quæ ad potandum ſunt idoneæ; ſed diutius in his immorari ſuſcepti non eſt inſtituti.

*Venutus.*

*Muſ. Cort.* M VER-

(1) Vid. Hygin. Mytol. Ovid. Metam. Natal. Com. Lil. Girol. Bannier. cæterique Mytol.

(2) Eclog. vi.

(3) Dypnoſophis.

# VERTUMNUS

## INCIS. IN CORNEOLA.

## *TABULA XXXVI.*



ERTUMNUM, alterum veluti Protheum, in multas ſeſe formas vertiſſe putarunt veteres [1]. Fuit autem antiquus Thuſcorum Rex, qui ob traditam pomiferas arbores ſerendi rationem pro Deo cultus eſt, hortorumque cura ei attributa; ejus ſimulacrum in vico Thuſco [2] Romæ ad Velabrum poſitum erat, illique Vertumnalia feſta menſe Octobri celebrabantur, & ad ejuſdem aram [3]

*Hic dulces cerasos, bic autumnalia poma*
*Cernis, & æstivo mora rubere die.*
*Institor bic solvit pomosa nota corona*
*Cum pirus invito stipite mala tulit.*

Vertumnus etiam Deus humanis cogitationibus præpoſitus credebatur, quique diverſas formas induere veteres dicebant, ſicuti & homines ſubinde conſilia mutant. Aliqui eum anni Deum putaverunt, qui juxta tempora, varias ſumit figuras; atque ideo ejus natura cunctis figuris eſt opportuna, ut Propertius de eo [4] dicit, cujus deſcriptio elegantiſſima eſt.

*Valesius.*

HER-

(1) Ovid. Metam. lib.14. fab.16.
(2) Varro de ling. lat. lib.4.
(3) Propert. lib.4. eleg.2. verſ.16.
(4) Idem lib.4.

# HERCULES
## CERBERUM DOMANS
### IN CORNEOLA
### *TABULA XXXVII.*



E Cerbero nota eſt Fabula: Heſiodus[1] ei centum capita tribuit; eumque Plutonis oſtiarium appellat, eiſque blandiri, qui infera loca ingrediuntur,

*Sed remeare gradus*
*Hoc opus, hic labor eſt*[2]

nam qui egredi ſtudent, continuo ab illo corripi, atque devorari dixit; quod quidem ejus nomini congruit; nam Cerberus, quaſi κρεαβεύρος, hoc eſt *carnem vorans* dicitur; inde aliqui per eum terram ſignificari dixerunt, quæ cadavera vorat, atque conficit; huic ſimilis erat quidam Eurynomus, de quo ex Delphicis interpretibus Pauſanias ſcribit[3], ipſum inferorum fuiſſe dæmonem, qui mortuorum carnes abſumeret, ita, ut oſſa ſolummodo relinquerentur; colore erat inter cæruleum, & nigrum medio, quales Muſcæ eſſe ſolent, quæ carnibus inſederint; dentes oſtentabat, vulturis erat ſubſtrata pellis. Quidam cenſerunt, Cerberum noſtrum hoc corpus referre, ſicut enim infernum adeuntibus ſe mitem oſtendit, ita & hoc ſe præbet facile, atque obſequens iis qui genio, ac voluptatibus indulgent; item non ſecus, maximum faceſſit negocium iis, qui a vitiis ad virtutes deficere volunt, atque ille in eos inſurgit, qui ex inferno ex ire tentant.



(1) Heſiod. in Theog.
(2) Virg. Æn. lib.6.
(3) Pauſan. in Delphic. lib. ult.

Ad hanc fortaſſe ſignificationem Virgilius reſpexit [4], cum fingit, belluam hanc Æneam, hominem ſcilicet omnibus virtutibus inſignitum, primo ingreſſu allatrantem; quod contrarium videtur iis, quæ de eadem Heſiodus, aliique ſcripſernnt; qui volunt eam ingredientibus abblandiri, ſed nihil eſt inter eos diſcrepantiæ, ſi rem ſuis momentis velimus expendere, nam qui ad inferos deſcendit, hoc intellectu, ut vitiorum cæno ſeſe ingurgitet, is Cerberum in aditu oſtendit, qui miris modis ipſum demulceat, hoc enim corpus animi libidinibus magnopere acquieſcit, ac oblectatur; quod tamen acriter reclamat, ſi quis a tantis ſordibus reſilire velit; hinc Hercules bellum in vitia movens Cerberum domat.

*Venutus.*

# HERCULES

## TRIPODEM AUFERENS

### IN CORNEOLA

### *TABULA XXXVIII.*



IN gemmis fabulas quoque ſculpſiſſe veteres Tuſcos artifices Scarabeum oſtendit. Cernitur Hercules currenti ſimilis, qui Delphicum tripodem in humeris deferens, inſequentem Apollinem retortis oculis reſpicit, clavaque ſublata, necem minitari videtur. Apollodorus narrat, pugnam Herculis cum Apolline ob tripodem raptum, Jovis fulmine dirempta fuiſſe [1]. Venienti ad Oraculum Delphicum Herculi Amphi-

(4) Æneid. lib. VI. (1) Lib. II. cap. VI. §. II.

phitruonis filio, tradit Pausanias [1] Xenocleam Dei interpretem responsum dare recusasse, quod caede Iphiti erat pollutus: ideoque sublatum e Templo tripodem, Herculem asportasse Phenaeum Arcadiae, cepisseque reddere responsa: demum reddito tripode quidquid volebat a Xenoclea didicisse.

Tripodem Delphicum quomodo Etrusci expresserint, ex hac rarissima gemma, quae extat in Museo Coratio discimus. Observanda est nota Astri, quae cum in medio tripodis sit apposita forsan ad Apollinem referri debet.

*Gorius.*

# LEO NEMEUS

## INCIS. IN CORNEOLA

## *TABULA XXXVIII.*



NTER Pythagoreorum opiniones ea fuit, [1] Lunam alteram Terram esse, ac animalia decies quinquies nostrorum magnitudinem superantia alere, atque [2] τ̃ λέοντα τ̃ νεμαῖον ἐκεῖθεν πεσεῖν μυθολογ8σι: *Leonem Nemaeum illinc decidisse fabulantur* in Herculis perniciem, & ad inferendam vastitatem a Junone immissum, verum immanem illam, ac invulnerabilem belluam idem Hercules, jubente Euristheo clava confecit, unde Juno apud Senecam exclamabat [3]

*Sublimis alias Luna concipiat feras*

postea locatum inter astra leonem finxère in memoriam

 pri-

(1) Lib. x. in Phocic. cap. XIII.
(1) Plutarch. de Placit. Philosoph. lib. 2. cap. 30.
(2) Achilles in Comment. Arataeis apud Politianum Miscell. cap. 17.
(3) In Hercule furente act. 1. vers. 83.

primi Herculei laboris, *&*[4] *Ægyptii in Zodiaco consecravere ea cæli parte, qua maxime annuo censu sol calido effervit calore, leonisque inibi signum domicilium Solis appellant*; hinc in gemma ad Cœlestem Leonem demonstrandum stellam addidere, & hanc crinitam, forsan quia illi, qui insculpi id jussit, fælix aliquid contigerit, comete in hoc signo apparente. Sacrum quoque fuerat Soli hoc animal; ideoque inter vana Basilidianorum amuleta[5] sæpe in gemmis occurrit Leo cum stellis insculptus. *Valesius*.

# L E O

## PAPILIONEM ORE FERENS

### IN CORNEOLA

### *TABULA XL.*



Eo Solis animal, solarisque naturæ particeps ab omni ferme Mythologorum cetu perhibetur. Dianæ tamen, Magnæ Matri Cybele, Cereri, ac Isidi adscriptum fuisse nobis insinuat Menetræjus. Cum Leo apem ore gerat, quæ propria Dianæ est, Dianæ destinatum crediderim ad duplicem Leonis naturam; ejus enim anteriores partes, quia robore ingenti præditæ sunt, cœlestia; posteriores, quæ debiliores terrestria referunt. Quæ causæ licet ad confirmationem satis sint, aliam tamen causam ex Arato petere licebit[1], uti ex Nigidio; refert enim, Leonem, qui in astris locum obtinet jussu Junonis apud Lunam nutritum, educa-

(4) Vetus Comment. Arat. inter Mytholog. edit. Lugdun. pag. 183.
(5) Miscellan. Chiffletian. tom. 6. in Comment. ad Gemmas abraxas tab. 6. 2. 26. 30.
(1) Phænom.

educatumque fuisse. Porro quid causæ est, quod apem ore ferat? Apum quippe labor, & vita indefessa, Leoni adsimilis, nihil aliud est, quam exemplar Reipublicæ ab optimis legibus, & civili disciplina institutæ. Posset etiam gemmam ad Solis, Lunæque virtutem referri in rebus omnibus producendis, ac fovendis, ostendique nexum, quo terrena cœlestibus conjunguntur, a quibus dum commixtionem recipiunt, eadem inter se, & cum cœlo aptissime cohærent [2].

Si vero Leo papilionem ore gerit, quod forsan verosimilius est, gemma genetlyaca est, atque ad animam referri potest, quæ vitam gerit sub Leonis signo.

*Venutus*.

# PROVIDENTIA

## INCIS. IN ACHATE

## *TABULA XLI.*



NOTUM satis superque est, quantas in Ecclesia Dei turbas excitaverint hæretici illi Basilidiani, & Gnostici, eorumque fætus Valentiniani, & Marcosiani, quæ impiorum hominum colluvies altero sæculo post Christum natum, nostræ Religionis puritatem Ethnicorum fabulis, magicisque superstitionibus temerare ausa est. Utebantur isti pro Amuletis quibusdam imaginibus gemmis incisis, quarum una hæc nostra est, eo majore in pretio habenda, quo alia similis non reperiatur inter tot illas, quarum ectypa protulere Chiffletius [1], & Auctor Prodromi Musei Cappelli.

(2) Meneth. de Dian. Ephes. symbol. p.24. (1) Jo. Chiffletius Comment. in gemm. abrax. tom.6. Miscell. Chiflet.

pelli Veneti, Inſculpta in parte ſuperiore illius eſt Providentia orbem dextera, ſiuiſtraque haſtam puram gerens, qualem exhibent nummi Alexandri Severi[2], ac Poſthumii[3]; in adverſa vero parte viſuntur ſequentes litteræ perversè formatæ, ac de induſtria putandum eſt, cum hæretici illi ubique doctrinam ſuam occultare ſatagerent[4].

ΙΛΩ Ι'Δ·<br>
ΟΥΧЄΙΔΙΔ<br>
ΔΙΔΝΙΛ<br>
Ω

Diſtinguendæ ſunt voces ſingulæ, ut ſenſus elici poſſit; verum præmittendum eſt, quod in hanc rem ſcripſit Chiffletius[5]: *In gemmarum* (Baſilidianarum) *inſcriptionibus magica plerumque ineſt obſcuritas, atque affectata barbaries; nec alibi divinationum, aut conjecturarum impuritas major*. Ita legendam verò puto noſtram inſcriptionem

| | |
|---|---|
| ΙΑΩ Ι'Δ | *Jao vide (quod)* |
| "ΟΥΚ'ΕΙΔΕ'Α | *non forma* |
| ΔΓΑ Η'ΙΑ | *Divina ſit Ja* |
| Ω | o |

Immutantur duæ tantum litteræ ſecundi verſus, nempe Χ in ϰ juxta ortographiæ leges, cum ſequens vox ſpiritu leni notata ſit, & hic error frequenter invenitur etiam in Numiſmatibus, ut recte monuit Spanhemius[6] propter ſoni ſimilitudinem: Ι autem in altera voce vertenda fuit in Ε, ut ſignificationem reciperet. Initium dat Inſcriptioni invocatio nominis *Jao*; quod ab Hæbreo ineffabili *Jehova* effictum eſt; *Jao* autem Gno-

(2) Edit. ann. 1702.
(3) Mediobar. in Numiſ. Imper. p. 318. 392.
(4) Tertull. contr. Valentinian. tom. 3. c. 1. ex recenſ. Pamelii edit. Pariſ. 1590. pag. 524.
(5) Jo. Chifflet. Abraxas Prothæus Miſcell. Chiffl. tom. 6. pag. 43.
(6) De Præſt. & V. Numiſ. Diſſ. 2. p. 117.

Gnoſtici inter majores Cæli Principes conſtituebant [7]: τὰ δὲ τῶν μειζόνων κατ' αὐτοὺς Ἀρχόντων. ὀνόματα ταῦτα εἶναι λέγουσι πολλοὺς λέγοντες, ἐν μὲν τῷ πρώτῳ οὐρανῷ εἶναι τὸν Ιαὼ ἄρχοντα: *majorum porro Principum nomina hæc eſſe memorant; in ſupremo inquiunt orbe reſidet Jao*. De Valentini vero fabulis, qui *Æonas* confixit, ſic Tertullianus [8]: *Trigeſimum autem Æonem Bithim illum videre voluiſſe, & ad videndum illum auſum eſſe in ſuperiora Pleromatis conſcendere, & quia ad magnitudinem ipſius videndam capax non fuit, in defectione fuiſſe, ac pene diſſolutum eſſe, niſi quia miſſus ad conſtabiliendum illum ille, quem appellant* Horon, *confirmaſſet illum dicto Jao*. Inter autem Marcoſiorum initiandi ritus poſt varia initiatus reſpondebat [9]: ἐστήριγμαι, καὶ λελύτρωμαι καὶ λυτροῦμαι τὴν ψυχήν μου ἀπὸ τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ πάντων παρ' αὐτοῦ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ιαώ: *Confirmatus ſum, ac redemptus, & anima mea ab hoc ſæculo, omnibuſque, quæ ab eo ſunt, redimitur in nomine Jao*. Ea vero quæ in epigraphe ſequuntur, nempe *quod forma divina non ſit Jao*, referenda ſunt ad imaginem Providentiæ, ſub hujus ſcilicet typo adumbrari numen *Jao*, cujus non extaret in gemma divina forma; putabant enim Providentiam fuiſſe ab ipſo productam, de qua re aperte Tertullianus [10]: *Poſtea Baſilides hæreticus erupit, hic eſſe dicit ſummum Deum nomine Abraxam, a quo mentem creatam, quam græce* νοῦν *appellat, inde verbum ex illo* PROVIDENTIAM, *ex providentia virtutem, & ſapientiam, ex ipſis deinde Principatus, & Angelos factos*. Abraxas autem ille, idem erat, ac Mithras, Sol Perſarum Deus; ac Jao quoque Sol erat, ut ex reſponſo Apollinis Clarii apud Macro-



(7) S. Epiphan. adverſ. hæreſ. ex recenſ. Petavii tom.2. lib.1. pag.72. edit. Pariſ. 1622.
(8) De præſcript. tom.3. cap.4. pag.403.
(9) D.Epiphan.tom.3.lib.1.p.255. hæreſi 34.
(10) De præſcription. t.3. cap.46. pag.401.

crobium [11], nisi quod in nominibus tam Abraxæ, quam Mithræ si exprimantur numeri ex litteris illa componentibus afficitur 365. qui numerus respondet totidem Anni diebus, quibus Sol cursum suum conficit, cælisque [12], quos Basilides somniaverat, adsignans unicuique suam virtutem, ac Principem [13]

| | | | |
|---|---|---|---|
| A | 1 | M | 40 |
| B | 2 | E | 5 |
| P | 100 | I | 10 |
| A | 1 | Θ | 9 |
| Ξ | 60 | P | 100 |
| A | 1 | A | 1 |
| Σ | 200 | Σ | 200 |
| | 365 | | 365 |

At si divinare in his liceat, singulis inscriptionis, quæ in gemma est, litteris, si numerus juxta ordinem, quo quæque suo loco in Alphabeto locata est attribuatur; quæ numerandi ratio apud Græcos quoque usurpata est, efficitur summa 187.

| | | |
|---|---|---|
| I A Ω I Δ | | 187 |
| 9 1 24 9 4 | 47 | 187 |
| O Υ X E I Δ I A | | |
| 15 20 22 5 9 4 9 1 | 85 | 374 |
| Δ I A H I A | | |
| 4 9 1 7 9 1 | 31 | 9 |
| Ω | | |
| 24 | 24 | 365 |

Quæ summa 187. si duplicetur fit numerus 374. e quo si 9. subducantur, cum novenarium hieroglyphicum infaustum fuerit, & erat [14] *Symbolum naturæ genia-*

(11) Lib.1. Saturnal. cap.18.
(12) S. Iræneus lib.1. cap.23.
(13) Apud Kircher. Oedip. Chifflet. & alios.
(14) Kircher. Oedip. tom.2. par.2. class.7. cap.3. pag.39.

*genialis a supremo numine, idest Decade deficientis, ut Pherecides scriptum reliquit, dictusque fuit antesignanus agminis a Deo deficientis, & teste Eusebio Ophoneus, idest Dæmon serpentinus, quem Magi placare studebant*; redit numerus 365., qui continet Abraxam, & Mithram; & conjicere est eos qui hoc amuletum gestabant sperasse ob Jao Abraxæ invocationem ac patrocinium fore, ut omnes anni dies faustos, lætosque transigerent. Hinc considerandum est in quem errorem, scelerumque imum gurgitem miseri homines transversi a propriis vitiis acti dejiciantur, ubi semel a vera Religione deflexerint. *Valesius*.

# FORTUNA

## DELPHINO INSISTENS

### INCIS. IN ACHATE.

### *TABULA XLII.*



ITERUM spectandum nobis sese exhibet, vanum illud veterum Numen, Fortuna, cui[1]: *omnia expensa, omnia feruntur accepta, & in tota ratione mortalium sola utramque paginam facit*: Mari vehitur a Delphino, & ad exprimendam maris instabilitatem perpetuo motu agitati, inconstantiæ ipsius Fortunæ parem, & quia hæc putabatur Oceani filia, auctore Homero, ut refert Pausanias[2]: πρῶτος δὲ ὧν οἶδα ἐποιήσατο ἐν τοῖς ἔπεσιν Ὅμηρος Τύχης μνήμην ἐποιήσατο ἐν ὕμνῳ τῷ ἐς τὴν Δήμητρα, ἄλλας τε τὰς Ὠκεανοῦ θυγατέρας κα-

(1) Plin. lib.2. cap.7. pag.2. (2) Pausan. in Messenicis, seu lib.4. edit. Hannovv. pag.273.

*καταειθμμένμθμος ὡς ομῶν κόρη τῇ Δήμητρος παίζοισν, καὶ Τύχlω ὡς Ὠκεανοῦ πάντlω παῖδα ἔσαν*: *ac Fortunæ quidem* (*cui Tyches apud Græeos nomen*) *poetarum primus quod ſciam mentionem fecit Homerus hymno in Cererem, cum & alias Oceani filias, & Tychen ipſam tamquam Oceani filiam ludentes cum Proſerpina feciſſet.* Fert tergo Fortunam Delphinus [3] *velociſſimum omnium animalium, non ſolum marinorum, ocyor volucre, ocyor telo*. Nam cum fame concitati, & fugientem in ima vada piſcem inſequuti, diutius ſpiritum continuere, ut arcu emiſſi ad reſpirandum emicant. Dentibus centum, & ſexaginta poſt roſtri cuſpidem, os communitum habet. Fiſtulam inter oculos gerit, per quam & aërem trahit, & aquam reicit; præter communem piſcium modum, palpebras habet, & meatus auditorios. Quo ad noſtram Fortunam panditur illa velum ad excipiendos cujuſcumque venti flatus, & quo forte impulerint, eo velociſſime curſum directura, nam

*Fortuna numquam ſiſtit in eodem ſtatu*
*Semper movetur, variat, & mutat vices.*

Idcirco ſimulacrum ejus, ut inquit Lactantius, *cum copia & gubernaculo fingitur, tamquam hæc & opes tribuat, & humanarum rerum regimen obtineat*. Sol, & Luna lateribus Fortunæ ſtatuebant, cum juxta Chaldæos, & Genethliacos Fortuna crederetur eſſe Aſtrorum diſpoſitio.

*Valeſius.*

FOR-

(3) Plin. lib. 9. cap. 8. pag. 96. (4) Auſon. epigram. 134.

# FORTUNA

## INCIS. IN CORNEOLA.

## TABULA XLIII.



QUAMPLURIMA Templa Romæ fuere huic falſo Numini dicata, videlicet, Stantis, Manentis, Reducis, Bonæ, Equeſtris, Muliebris, Primigeniæ, Obſequentis, Privatæ, Viſcoſæ, Fortis, Publicæ, Virilis [1]; at paſſim, ut in noſtra gemma, ſub tali ſpecie in nummis deſcribitur [2]. Fortunæ dederunt veteres gubernaculum & alas ad ejus inconſtantiam, & inſtabilitatem oſtendendam; videnda ſunt ea, quæ refert Cl. Cuperus [3], & Averanius [4]. Lactantius autem Firmianus, Fortunam nihil aliud eſſe dicit, quam nomen vanum, quod hominum inſipientiam arguit; Ciceroni conſentiens, qui in Academicis quæſtionibus ſic inquit: *Fortuna efficit nobis multa improviſa propter obſcuritatem, ignorantiamque cauſarum*. Quamquam unam ſolam haberent Fortunam, nihilominus quandoque duas effinxerunt; Bona candido vultu, mala atro erat prædita. Præneſte ubi ea celeberrimum Templum habebat ſub duarum ſororum imagine colebatur, ut Alexander Neapolitanus refert [5]; ob eandemque cauſam Pindarus, quemadmodum Plutarchus [6] teſtatur, eam duos Temones moderantem effinxit.

*Valeſius*.

*Muſ. Cort.* P FOR-

(1) Publ. Vict. & Sex. Aret. Vict. de Region. Urb.
(2) Oyſel. Numiſ.
(3) In Apotheoſ. Homer. pag. 45.
(4) Diſſert. 81. n. 5. 6. in Antholog.
(5) Dier. Genial. Suareſius de Fortuna Præneſt.
(6) De Fortuna &c.

# FORTUNA

## INCIS. IN CORNEOLA.

## *TABULA XLIV.*

*Fortunam culpant omnes, probrisque lacessunt,*
*Cum tamen hæc magnum potius mereatur honorem.*



LIBET mihi ab his Dantis Aligherii versibus Fortunæ tractationem auspicari; ei namque nos mortales quidquid extra sententiam cadit, acceptum ferimus, illud moleste ferentes, ex quo potius magnam lætitiam suscipere deberemus, videmurque rei familiaris, & honorum comparationem, eorum rursus jacturam, ac rerum omnium vicissitudinem ab ea pendere, arbitrarique. In Gemma nostra, in qua Fortuna cum copiæ cornu, & gubernaculo visitur, belle facit Lactantii [1] de Fortuna testimonium: *nam simulacrum ejus*, ait ille, *cum copiæ cornu, & gubernaculo fingitur, tamquam hæc opes tribuat, & humanarum rerum regimen obtineat*. Hanc ob causam Fortunam cæcam, instabilem, dementem, malis potius, quam bonis amicam dicimus, ut est in quodam Epigrammate, quod inter Virgilii opuscula recensetur; id est ejusmodi

*O Fortuna potens, quam variabilis*
*Tantum juris atrox, quæ tibi vindicas,*
*Evertisque bonos, eligis improbos:*
*Nec servare potes muneribus fidem.*
*Fortuna immeritos auget honoribus*

*Fortu-*

(1) Lib.3. c.29.

*Fortuna innocuos cladibus afficit.*
*Justos illa viros pauperie gravat.*
*Indignos eadem divitiis beat.*
*Hæc aufert juvenes, & retinet senes,*
*Injusto arbitrio tempora dividens.*
*Quod dignis adimit, transfert ad impios:*
*Nec discrimen habet, rectaque judicat:*
*Inconstans, fragilis, perfida, lubrica*
*Nec quos clarificat, perpetuo fovet*
*Nec quos deseruit perpetuo premit.*
*Valesius.*

# ARA FORTUNÆ

## IN GEMMA VULGO NICCOLO.

## *TABULA XLV.*



TANTAM veteres vana religione ducti potentiam, & auctoritatem Fortunæ detulere, ut dixerit Plinius[1]: *toto quippe mundo, & locis omnibus, omnibusque horis, omnium vocibus Fortuna sola invocatur, una nominatur, una accusatur, una agitur rea, una cogitatur, sola arguitur:* idcirco: *simulacrum ejus*, ut inquit Lactantius, *cum copia, & gubernaculo fingunt, tamquam hæc, & opes tribuat, & humanarum rerum regimen obtineat:* unde Ara, quæ in Gemma conspicitur, Fortunæ, cujus insignia superius sunt, dicata apparet: oblonga ea est, qualem in Græcia Parcarum fuisse refert Pausa-

(1) Plin. lib.2. cap.7. edit. Venet. 1571. pag.3.

(2) Lactant. Divin.Instit. lib.3. edit.Plantin. pag.588.

Pausanias [3] ; πλήσιον δὲ καὶ μοιρῶν βωμός ἐστιν ἐπιμήκης: *juxta vero etiam Parcarum ara est figura oblonga*, & Fortunam sane ex Parcis unam veteres putavere [4]: ἐγὼ μὲν οὖν Πινδάρῳ τά τε ἄλλα πείθομαι τῇ ᾠδῇ, καὶ μοιρῶν τε εἶναι μίαν τὴν τύχην, καὶ ὑπὲρ τὰς ἀδελφὰς τι ἰσχύειν: *Facile autem mihi Pindarus in suis canticis, cum alia multa persuadet, tum vero unam esse Parcarum Fortunam, & quidem potestate sororibus antecellere*; hæc vero ea fuit quam Lachesin, hoc est sortem Græci dixere. Exornatur vero Ara duplici sydere, cum juxta Chaldeos [5], & Genethliacos Fortuna crederetur esse syderum dispositio. Adstant hinc inde Locustæ, quæ moderationem, ac temperantiam significant, uti legitur apud Pierium Valerianum [6]: *Ophiomacum, quem alii Stellionem, nos terrestrem Locustam esse comperimus; per hanc Ægyptii modestiam, temperantiam, atque continentiam intelligebant, quippe quæ nequitiæ virtutes oppositæ sunt, ea siquidem serpentem oppugnat, voluptatem quippe Terræ ad serpentem allidit. Ipsa autem crura habet, quæ corpusculum alte tollat ab humo, a terraque interim eorum nixu resiliat, & feratur in sublime, collisoque serpentis capite intellectus proximior fiat, qui quidem terrenis obrepere nescius ab iis disjungi, abalienarique assidue meditetur.*

Autumare itaque liceat, illum qui gemmæ gubernaculum navis, copiæ cornu, aram, ac locustas incidi jussit, illud designare voluisse, iis nempe quibus Fortuna favet maxime moderationem præstare, cum plerumque sit [7]:

*Nescia mens hominum fatis sortisque futuræ*
*Et servare modum rebus sublata secundis.*

*Valesius.*

BO-

(3) Pausan. in Eliacor. l.5. p.315. ed. Hannov.
(4) Idem in Achaic. seu lib.7. pag.451.
(5) Vossius de Origin. & progress. Idolol. lib.2. cap.43. tom.1. pag.545.
(6) Hieroglyph. lib.28. p.202. edit. Basil.
(7) Virg. Æneid. lib.x. vers.46.

# BONUS EVENTUS
## IN JASPIDE.
### *TABULA XLVI.*



DE Bono Eventu pauca dicam. Ejus simulacrum Romæ, in Capitolio una cum Bona Forruna positum erat; ejus effigies, ut Plinius meminit, [1] erat adolescentis pallio ad humeros pendente; dextera pateram, sinistra spicam, ac papaver tenentis, Fortunæ enim favor adjungi potest, qui a veteribus etiam Deus est habitus; nam hic ab illa plerumque oriri videtur; licet a pulchritudine sæpe nascatur, interdumque a virtute; nam omnia quibus grati hominibus reddimur, nobis quoque favorem conciliant.

Bonus Eventus etiam inter rusticos Deos recensetur, qui agriculturæ præerat, uti in nostra Gemma exprimi videtur. In nummo Galbæ [2] nudus depingitur dextra pateram, læva spicas, ut ejus simulacrum ab Euphranore factum testatur Plinius. [3] In Galbæ Nummis videtnr signatus ob agriculturæ studium, quo ille delectabatur; quum in villa natus & educatus sit, & Fundis prope Terracinam sæpe moraretur. In Nummo Vespasiani inscribitur PACIS EVENTVS. [4] Nam inter consentes Deos erat cultus; Illius statua a Praxitele facta similis erat illi figuræ, quæ sub epigraphæ *Pacis Eventus* dicitur. Demum observandum est Pescennii rarissimum Nummum, [5] in quo epigra-

*Mus. Cort.* Q phen

(1) Plin. lib.35.
(2) Vaill. num. præst. pag.70.
(3) Loc. cit.
(4) Vail. num. præst. pag.88.
(5) Idem pag.102.

phen BONI EVENTUS habetur, figura vero muliebris ſtans cernitur dextera caniſtrum, ſiniſtra ſpicas, ad innuendam forſan amplam meſſem Boni Eventus Dei auſpiciis collectam, cui ſacra Peſcennii juſſu facta fuerant. *Venutus.*

# PIETAS

## IN CORNEOLA.

## *TABULA XLVII.*



ULIER ſtolata in ſarda inciſa videtur columellæ innixa, ſupra quam tripus, manibus velum protendit, Ciconia ad pedes adſtat. Quid? ſi Gemma Pietatem erga Deos innuere videatur, non ſolum ex adpoſito tripode, veluti Religionis inſtrumentum, quod & in Numiſmatibus obſervatur, veluti ad inſtrumenta ſagrificalia PIETATIS epigraphen [1] eſt adpoſita; ſed etiam ex expanſo velo, cum quo cæleſtes effluvios accipere videtur; idem dicendum de Ciconia.

Metellum Pii cognomen apud Romanos primum promeruiſſe creditur, quod aſſiduis apud Senatum lachrymis Patrem ab exilio revocaverit; & L. Antonium, qui Conſul fuit cum P. Servilio A. U. C. 713. ob eximiam in M. Antonium Triumvirum ſui fratrem pietatem exercitam *Pietatis* nomine appellatum, [2] ut unus, & alter denarius argenteus cum epigraphe PIETAS addita Ciconia pietatis ſymbolum habetur. [3] Quandoque

(1) Vid. De Bie, & Oyſell. Numiſ. (2) Dio lib. XLVIII. (3) Fulvius Urſin. in Auſtr. Gente.

doque ultima liberorum in Parentes caritas præcipuo quodam jure pietatis nomine insignita est: Ideo Antoninus ille Romanorum Imperator Clarissimus hac de causa præsertim *Pius* est nuncupatus, quod Hadriano [4] magnos honores post mortem detulerit. Ausonius in gratiarum actione pro Consulatu inter cetera *Piissimi* nomine laudat Gratianum, quod patrem suum Valentinianum inter Deos retulerat. At multo, quam cæteri, justiori de causa meruit hanc nominis prærogativam ille Cimon Miltiadis filium, [5] qui patrem ob crimen peculatus in Carcerem conjectum, ibique defunctum translatis in se vinculis ad sepulturam redemit. Idem dicendum de Fœmina illa Romana, quæ Patrem fame damnatum in Decemvirorum carcere proprio nutrivit lacte; unde Plinius; *locus ille eidem consecratus est Deæ Pietati C. Quintio, M. Acilio Coss. Templo Pietatis extructo in illius carceris æde, ubi nunc Marcelli Theatrum est*. Livius [6]; *Ædes duæ dedicatæ sunt eo anno; altera in Foro Olitorio Pietatis. Eam Ædem dedicavit M. Acilius Glabrio* II *Vir, statuamque auratam, quæ prima in Italia statua aurata est, Patri Glabrioni posuit. Is erat qui ipsa eam Ædem voverat, quo die cum Rege Antiocho ad Termopylas depugnasset, locaveratque idem ex S. C.*

*Venutus.*

VICTO-

(4) Spartian. in Hadriaco 24. (5) Justin. II; in fin. Plin. H. N. lib. 7. cap. 36. (6) Lib. 40.

# VICTORIA

## IN ACHATE.

### *TABULA XLVIII.*



VICTORIA, ut plurimum ab antiquis alata, [1] volans, [2] virginis pulchre speciem referens, altera manu lauream, aut oleaginam coronam præbens, altera palmam, vel parazonium tenens effingitur; ut in Numismaribus, gemmis, & marmoribus quam sæpissime cernitur; sed eandem interdum solam coronam habentem, aliquando cum sola palma videmus. Romani ei quandoque laurum in manibus posueruut; nam eam victoriæ signum ducebant, eamque cum laureatis litteris conjungebant, quibus scilicet Victoria annunciabatur. Itemque cum publica esset in Urbe lætitia de aliqua victoria nuper nunciata, hujus arboris folia in Jovis Opt. Max. gremium conjiciebant. Nostram Gemmam graphice describit Prudentius contra Symmachum Victoriæ simulacrum deridens, atque illos qui eam colerent, dum inquit; [3]

*Vincendi queris dominum? sua dextera cuique est.*
*Est Deus omnipotens, non pexo crine virago,*
*Nec nudo suspensa pede, strophioque recincta*
*Nec tumidas fluitante sinu vestita papillas.*

Ex quibus verbis Victoria nostra cernitur: Quoad strophium, est cingulum aureum, *strophos* enim dicitur.

(1) Apud Schol. Aristoph: in Avibus impress. Basil. 1547. pag.391.
(2) Pausan. lib.1. pag.39. lib.3. pag.89. & lib.5. pag.240. Vid. Authol. lib.4. cap.21. ep.1.
(3( Prud. lib.2. contr. Symmc h.

tur convertere; [4] hinc dictum ſtrophium, & quod a poſterioribus ad anteriora convertitur; hinc Novius eum vocat, brevem faſciam, quæ virginalium papillarum tumorem cohibet, unde Catullus [5]

*Non tereti ſtrophio lactantes vincta papillas.*

*Valeſius*

# E Q U E S

## CHIMERAM IMPETENS

### IN CORNEOLA

### *TABULA XLIX.*



Um hujus præclariſſimæ Gemmæ eques mulieris effigiem repreſentet, conjecturam faciunt viri ſagaces, non poſſe alterius, quam Amazonis eſſe eam effigiem. Arrianus [1] Amazònes hominum ritu armatas prodiiſſe in bellum refert; quin primas omnium equum conſcendere Orator Lyſias teſtatur in funebri oratione εἰς τὺς τῶν Κορινθίων βοηθὺς; & primas quoque armis ferreis corpus texiſſe: ita: *Etenim Amazones ab antiqua origine Martis filiæ erant: Juxta autem amnem Thermodonta habitabant, ſolæ omnium illius temporis ferro armatæ. Primæ enim omnium equis conſcenſis hoſtes fugientes præter ſpem, & ob ipſorum imperitiam, interficiebant; qui autem perſequebantur, eos curſu longe poſt ſe relinquebant.* Hippocrates præter equos, ſagittas his tribuit, & haſtam, dum ſic de iis ſcribit; [2] *Equitantque & arcu ſagittas*



(1) Arrian. in Petipl. (2) De art. locis aqu.

*excutiunt, ac haſtas manu torquent*. In nummis Heracleiæ Ponti Amazon eques cernitur pugnans cum Hercule [3]; in aliis vero Jeropolitanorum, & Moſthenorum Lydiæ ſola Amazon equitans cernitur arborem ante ſe habens, [4] ut in hac præclariſſima Gemma.

Amazon monſtrum haſta impetit, quod quidem monſtrum eſt penitus fabuloſum, juxta Homeri, ac Lucretii deſcriptionem.

*Prima Leo, poſtrema Draco, media ipſa Chimera.*

Ex ore maximam flammarum vim evomebat, quod & Virgilius teſtatur, [5] cum Chimeram in primo Inferni aditu, una cum aliis monſtris collocat. Sed res facile ita ſe habebat. Mons erat in Lycia ignivomus, in cujus cacumine Leones habitabant, in medio autem ubi paſcuis abbundabat, Capræ, in radicibus autem ſerpentes; & quoniam tam Bellerophon, quam Amazones, quæ Mylaſam in Lycia fundarunt, [6] montem forſan habitabilem reddiderunt, Chimeram fingitur occidiſſe. Omnibus innoteſcit celebriorem eorum ſedem, quæ in Cappadocia juxta Termodontem fluvium erat, ad quem civitas fuit nobilis Themiſcyra ab iis habitata, non longe a Caucaſo monte [7], in quo Chimeræ ſymbola quoque obſervantur.

*Venutus.*

DE-

(3) Petit. de Amaz. p.134.
(4) Idem pag.286. 289.
(5) VI. Æneid.
(6) Id. Petit. de Amazon. pag.291.
(7) Strab. lib.XII.

# DEDALUS
## ICARO ALAS IMPONENS
### IN CORNEOLA
### *TABULA L.*



ÆPE in Gemmis Dedalum alas efformantem obſervavimus, aliaque eſt in noſtra Academia, quam, Deo dante, publici juris faciemus in ſecundo volumine Cortonenſium antiquitatum. Simillimum, quam damus, exhibuit in ſuis voluminibus Cl. Gorius noſter Academicus. Omnibus notum Dedalum Mycionis filium, ac Icari patrem extitiſſe Athenis ortum. In Cretam ad Minoſſi Regiam deductus, ubi celebre Labyrintum extruxit, in quo poſtea detentus a Rege fugam arripuit cum filio Icaro, alas, cera illitas, ut Poetæ fabulantur, ſibi, illique additas ad avolandum; ſed cum Icarus proximior Soli ſeſe offerret, cera liquata, in mare decidit, atque [1]

*Icarus Icarias nomine fecit aquas.*

Ex Diodoro percipimus [2] Dedalum navem effeciſſe ad aufugiendum forſan velociorem, filiumque in mare decidiſſe. Dedalus quoque ſtatuarius extitit. De hoc artifice fidem quoque facit ingens quoddam ſimulacrum, cujus altitudo ad triginta cubitos pervenit, quod Pauſanias [3] in quadam Laconiæ parte refert Apollini poſitum; hæc ſtatua perquam antiqua videbatur,

(1) Ovid. Metam.
(2) Diod. Sic. lib. 5. c. 16.
(3) Pauſan. in Lacon.

batur, eoque tempore exculpta, qua nondum homines arte earum ſcalpendarum callerent; nam ante Dedalum, qui omnium primus ſtatuarum membra cæpit diſtinguere, ut Suidas eſt auctor [1], ſtatuarii rudes, ac informes ſtatuas effingebant.

*Venutus.*

# CASTOR ET POLLUX

## INCIS. IN CORNEOLA.

## *TABULA LI.*



Astor, & Pollux gemini Ledæ filii, forma adeo ſimili fuiſſe perhibentur, ut internoſcere eos nec Apollo poſſet [2], nam

[3] *Chlamis hinc, Chlamis ardet & illi,*
*Ambo haſtile gerunt, humeros exertus uterque*
*Nudus uterque genas, ſimili coma fulgurat aſtro.*

Qui autem in gemma conſpiciuntur, non tectum caput habent pileis illis Laconicis, quo capitis tegmine effinxere vulgo veteres, ſed galeati ſunt, quales in ſcœnico apparatu ſe Chorinti vidiſſe memorat Apulejus [4]: *Caſtor, & Pollux quorum capita caſſides obbatæ ſtellarum apicibus inſignes contegebant.* Stellas autem in eorum capita decidiſſe refert Diodorus [5], quando Argonautis, inter quos illi erant, gravi tempeſtate jacta-

(1) Suid. in Lexic. in voce Dedal.

(2) Lucianus Dial. Deor. Dial. Apollin. & Mercur. t.1. pag.184. ex recenſ. Jo: Benedicti edit. Salmur. 1619.

(3) Statius Thebaid. lib.5. verſ.438.

(4) Metamorph. lib.x. p. m. 230.

(5) Bibliothec.lib.4.p.245. ex recenſ.Rhod. edit. Hannoviæ 1621.

jactatis, ac jam salutem desperantibus Orpheus pro omnium salute Samothracibus Diis vota fecit, & mox mare pacatum redditum est; idem cecinit Valerius Flaccus de Jove loquens [1]:

*Ingenti flammantem nubila sulco*
*Direxit per inane facem, quæ puppe propinqua*
*In bifidum discessit iter, fratresque petivit*
*Tyndareos, placida & mediis in frontibus hæsit*
*Protinus amborum, lumenque innoxia fundit*
*Purpureum, miseris olim implorabile nautis.*

Nec solum Dioscurorum stellæ procelloso mari visæ, tranquillitatem, sed etiam tranquillo victoriam protendere putabantur, quod Lysandro accidisse fertur [2], cum Peloponesiorum Classem contra Athenienses duceret; hinc in nummo C. Vibii Pansæ ad latera navium expressi Castrorum pileis, cum astris, non tantum ut *Classis Romana a tempestate servaretur*, quod observavit Vaillantius [3], verum etiam ad Victoriæ omen. Vetusta insuper eorum simulacra Δόκανα [4] appellata ad fraterni amoris exemplum designandum colebant Spartani, cum enim mortalis Castor obiisset, Pollux a Jove impetravit, ut cum fratre immortalitatem comunicaret, ideoque [5]

ἄλλοτε μὲν ζώουσ' ἑτερήμεροι, ἄλλοτε δ' αὖτε
τεθνᾶσιν, τιμὴν δὲ λελόγχασιν ἶσα θεοῖσι

*Interdum quidem vivunt alternis diebus, interdum rursus*
*Moriuntur, honorem autem sortiti sunt æqualem Diis.*

Denotarunt autem hac re veteres Philosophi Hemispherio-



(1) Argonauticor. lib.1. ver.567.

(2) Plutarch. in Lysandro operum tom.1. pag.439. Patin. in Panegyr. ad Theodosium de Pauli Æmilii victoria advers. Perseum Regem Macedoniæ. Vid. Lancis. Diss. de Dioscur.

(3) Numm. Famil. Roman. tom.2. pag.538. & tom.3. tab.145. n.3.

(4) Plutarch. de Fraterno amore oper. to.2. pag.498.

(5) Homer. Odis. lib.x. vers.232.

pheriorum constitutionem [1]: ϗ τὺς τυνδαρίδας δέ φασι τ̃ Διοσκύρων δόξαν ὑπελθεῖν πάλιν νομιζομένων εἶναι θεῶν ζα γὰρ δύο ἡμισφαίρια, τότε ὑπὲρ γῆν, ϗ τὸ ὑπὸ γῆν Διοσκύρυς οἱ σοφοὶ τ̃ τότε ἀνθρώπων ἔλεγον: *Sed etiam Tyndaridas rursus usurpasse gloriam Dioscurorum, qui putabantur esse Dii, duo enim Hemisspheria, nempe, & id quod est desuper terram, & id quod est sub terram sapientes ejus temporis homines Dioscuros, idest Jovis filios dicebant*. Præcipuus Dioscurorum cultus apud maritimas Urbes erat, ut videre est in Tripolitanorum, Orthoniensium, aliarumque Urbium apud Vaillantium Nummis [2].

*Valesius*.

# MILITES

## FIDEM SESE MUTUO PRÆSTANTES

### IN ACHATE.

### *TABULA LII.*



UO Milites in hac eximia Gemma observantur, ambo, heroum more, nudi, barbatus, senexque unus, alter vultu juvenili, ambo mutuo manibus pollicentes; ambo galea cristata Græcorum more, clypeoque armati, quorum unus Medusæ vultu est insignitus; sub eorum manibus parvula surgit ara, in qua vas insistit. Equidem difficile est aliquid certi de hac gemma promere; sed si conje-

(1) Sext. Empiricus contra Mathemat. lib.8. pag.315. ex recens. Herveti edit. Colon. Allobrog. 1621.

(2) Noris Differt.2. §.4. pag.100. edit. Lipsiens. Vail. Num. Popul. & Retium.

conjecturis dandus eſt locus, dicerem forſan exprimi Achillis cum Agamemnone concordiam.

Achilles poſt Patrocli mortem accepta a Thetide arma induit, nam ut Homerus ait [1]:

*At poſtquam omnia arma elaboravit inclytus Vulcanus*
*Coram matre Achillis poſuit attollens.*

Quibus illa acceptis ad naves Græcorum regreſſa eſt, &

Τάχέ ἔθηκε
Πρόσθεν Ἀχιλλῆα

*Arma poſuit*
*Ante Achillem.*

Armis igitur receptis Achilles Græcos in concionem vocavit, & concordiam iniit cum Agamemnone, & fœdere icto ſanciunt in poſterum in amicitia perſtituros, quod ex manuum conjunctione ab antiquiſſimis uſque ad noſtra tempora in uſu eſt, & quotidie obſervantur in gemmis manus conjunctæ, & in nummis cum epigraphe FIDES MILITVM. Sed redeundo ad Achillem, inita pace cum Agamemnone, reſtituta Briſeida, acceptiſque donis, tunc demum a Minerva nectare, & ambroſia refocillatus ſeſe armis induiſſe memoratur. Quid ſi amphora, quæ in baſi obſervatur eſt illa plena Ambroſiæ, & nectaris? Ceterum Agamemnon ſenex eſt prorſus nudus, veluti jam heros, Achilles adhuc palliolo induitur, veluti aliquid humanum in ſe retinens, quod decidet forſan, poſtquam hauriet divinam illam potionem: ſed nihil certi eſt quod afferam in re tam obſcura.

*Venutus.*

ACHIL-

(1) Il. E. verſ. 613. & ſeq.

# ACHILLIS INTERITUS

## IN CORNEOLA.

## *TABULA LIII.*



Postquam Achilles pluries victor fuit, tandem jacuit; ut Hector ei prædixerat[1]. De ejus morte ita graphice ad nostram gemmam explicandam cecinit Quintus[2]:

*Inter nubes conspectum sui recondit Phœbus*
*Aeraque prætendens inimicum immittit telum,*
*Et continuo eum sauciat in malleolum pedis*
*Statimque ægritudo cor subit, & subvertitur ad modum turris.*

Consentiunt hæc cum marmore Ilyaco Capitolino, in quo cognoscitur, quod nemo mortalium tantæ cædis gloriam sibi vendicat; consentiunt & cum Sophocle in Philoctete, ubi ex persona Neoptolemi Achillis filii[3];

Τέθνηκεν ἀνδρὸς Θεοῦ δ᾽ ὕπο
τοξευτὸς ὥς λέγουσιν, ἐκ Φοίβου δαμείς:
*Occidit hominem nemo, sed sub dio*
*Sagittis impetitus, ut ajunt, a Phœbo domitus.*

Idem tradit & Libanius Sophista[4], quamquam Hyginus[5] ab Apolline sub Paridis specie id factum; Servius autem[6], manu Apollinis vulneratum, a Paride autem occisum asserit.

Sed Trojanis Achilles ne læthaliter quidem saucius

(1) Il.X. v.399.
(2) Lib.3. v.60. & seq.
(3) Sophoc. v.333.
(4) Narrat.2111.
(5) Fab.cvII. & cxIII.
(6) Ad Virgil. lib.3. v.85.

cius pepercit; rurſus enim ſurgens Orythaona confodiſſe, Hipponoum profligaſſe, Alcithoum tranſverberaſſe memoratur. Tandem cum artus frigeſcerent, & ſpiritus avolaret, haſtæ incubuit, paventibus inde, & fugientibus Trojanis, denuo cecidit, & mortuus eſt: Trojani autem ex Homero [1]:

Φοβέοντο, καὶ οὐκ ἔτ' ἐοντ' Ἀχιλῆα.

*Formidabant Achillem etiam non amplius ſuperſtitem.*

Cum Paris autem Trojanos incitaret ad rapiendum cadaver, nonnulli proceſſiſſe memorantur, ſed nonnulli confoſſi, ab Ajace præſertim, & Uliſſe in Urbem rejecti ſunt. De Ajace idemmet Homerus [2]:

*Ejus curam non poſthabuit Ajax Diis æquiparandus*
*Quin ſubito propugnaret. Omnes igitur longa haſta*
*Reppulit a cadavere.*

De Ulyſſe vero idemmet loquitur Poeta his verbis latine redditis [3]:

*Et prope Laertæ prudentis egregia ſoboles*
*Cum hoſtibus manum conferebat, & valde eum*
*Formidabant Troum agmina.*

Hinc in noſtra Gemma Achilles fato cedens cernitur, Ulyſſeſque vero; & Ajax Clypeis corpus protegentes; omnes corpore nudi, veluti Heroes, ſcuto, & parazonio tantummodo armati, cum Achilles galeam capite gerat.

*Venutus.*



(1) Il. Ver. 184. (2) Id. Ver. 216. (3) Id. verſ. 291.

# DIOMEDES
## IN CORNEOLA.
### *TABULA LIV.*



LYSSEM[1], & Diomedem Palladium Trojanis eripuisse ex Tabula Iliaca Musei Capitolini constat. Suffragatur Virgilius[1]:

*Impius ex quo*
*Tydides fatale aggressi sacrato avellere templo*
*Palladium, cæsis summæ custodibus arcis,*
*Corripuere sacram effigiem, manibusque cruentis*
*Virgineas ausi Divæ contingere victas.*

Idemque dicit Q. Smyrneus[2]:

ὥς τε οἱ ἐννεσίῃσι κρατεροῦ τυδέος υἱὸς
Ἐπλομένου Ὀδυσῆος ὑπὲρ μέγα τεῖχος ὀροῦσαι,
Ἁρπάξας ἐθέλουσαν ἐΰφρονα Τριτογένειαν.

*Ut denique ejus instinctu robusti Tydei filius*
*Comitante Ulysse super ardua irrumpens mœnia*
*Sapientis Minervæ simulacrum non invitum abstraxerit.*

Multi tamen Diomedem solum memorant, quod etiam videri potest in quamplurimis Gemmis jam editis.

*Venutus.*

FAUS-

(1) Æneid. II. vers. 163. (2) Lib. X. vers. 350.

# FAUSTULUS

## INCIS. IN CORNEOLA.

## *TABULA LV.*



LUPAM Romanæ Urbis conditoribus ubera ad alimenta præbentem miratur Faustulus ſuperveniens paſtoritia pelle tectus, quo veſtis genere indutum etiam Paridem oves in Ida paſcentem deſcribit Coluthus [1]:

καὶ τις ὀρεσαύλοιο δορὴ μετόπισθε χιμαίρης
ἐκκρεμὲς ἠώρετο, καὶ αὐτῶ ἅπτετο μηρῶν.

*Et a tergo ejus pellis montana capellæ*
*Dependens ſuſpenſa erat, & ipſa contingebat*
*femora.*

Prope viſitur ficus Ruminalis, quæ texit infantes; quo autem loco fuerit arbor, & an eadem ſit, ac illa, quæ *Navia* ab Actio Navio Augure dicta eſt, diſſentiunt Auctores. In Comitio ſane fuiſſe aperte dicit Tacitus [2] narrans Nerone tertium, ac Valerio Meſſala Coſs. *ruminalem arborem in Comitio quæ ſupra octingentos, & quadraginta annos* ( mendum eſt in numero, & legendum triginta ) *Remi, Romulique infantiam texerat, mortuis ramalibus, & areſcente trunco demirutam prodigii loco habitum eſt, donec in novos fœtus reviviſceret*. Verum hanc non Ruminalem, ſed Naviam fuiſſe contendunt Urſinus [3], Salmaſius [4], aliique. Scaliger [5] cum Pompejum Feſtum ederet,

(1) De Helenæ raptu verſu 105.
(2) Lib.13. Annal. in fin.
(3) In not. ad Marlian. Theſ. Antiq. Rom. Grevii t.3. p.102.
(4) Caſtigat. Plinian. in Solin. tom.2. c.53. edit. Traject. 1689.
(5) In Caſtigat. ad Sex. Pomp. Feſt. g.104. edit. Pariſ. 1576.

ederet, atque Auctor ille narrasset Actium Navium Augurem novacula cotem præcidisse, ut dicti sui fidem Tarquinio Regi commonito, ne quid novi absque augurio ageret, ostento probaret, ac eodem Rege jubente defossam in Comitio cum cote novaculam, inde ex reliquiis verborum Festi sententiam explens affirmat ficum prope positam, ac Naviam dictam Ruminalem fuisse, quæ ex alio loco Augure procurante sponte migraverit in Comitium. Adducitur in hanc rem vexatus Plinii[1] locus, qui ita vulgo legebatur: *Colitur ficus arbor in Foro ipso, ac Comitio Romæ nata sacra fulguribus ibi conditis, magisque ob memoriam ejus, quæ nutrix Romuli, ac Remi conditoris appellata, quoniam sub ea inventa est Lupa infantibus præbens rumen* ( ita vocabant mammam ) *miraculo ex ære juxta dicato tamquam in Comitium sponte transisset, adacto navigio illico arescit, rursusque cura Sacerdotum seritur*. Mendum esse in Plinii textu nemo dubitat: at quis hanc vomicam sanaverit[2]: primus medicam manum apposuit Turnebus[3], inde aliter emendavit Scaliger[4], aliter Salmasius[5], quem sequitur doctissimus Harduinus[6], ita enim legitur: *Colitur ficus arbor in Foro ipso, ac Comitio Romæ nata sacro fulguribus ibi conditis, magisque ob memoriam ejus, quæ nutrix fuit Romuli, & Remi conditoris appellata, quia sub ea inventa est Lupa infantibus præbens Rumen* ( ita vocabant mammam ) *miraculo ex ære juxta dicato, tamquam in Comitium sponte transisset Attio Navio Augure, illic arescit, rursusque cura Sacerdotum seritur*. At qui locus sic emendatus, nec plane satisfacit, nec contentiones tollit;

(1) De verb. significat. V. Navia p. 115.
(2) Lib. 15. cap. 18.
(3) Adversarior. lib. 27. c. 17. p. 961.
(4) Ubi supra.
(5) Ubi supra.
(6) In Plinii edit. cum not. lib. 15. cap. 18.

lit, quis enim veterum hanc Ruminalis arboris in Comitium migrationem ſcripſit ; hoc enim indicant ſuperiora Plinii verba ; nam ſi alicubi altera arbor vere Ruminalis fuiſſet, non ille indictam reliquiſſet ; num portentum hoc ignoraſſe, aut omiſiſſe putandum Livium [1], Dyoniſium [2], Ciceronem [3], Lactantium [4], qui cotis a Navio diſſectæ meminerunt; immo Livius eodem loco ſua ætate arborem fuiſſe ſcribit, quo infantibus umbram præbuerat [5]: *Ita velut defuncti legis Imperio in proxima alluvie, ubi nunc* FICVS RVMINALIS *eſt* ( romularem vocatam ferunt ) *pueros exponunt*: Idem innuit Ovidius [6]:

*Arbor erat, remanent veſtigia, quæque vocatur*
*Romula nunc ficus, Rumina ficus erat*.

Præterea æneum illud Lupæ ſignum, cujus mentionem facit Plinius apud Ruminalem arborem poſitam fuiſſe a Gn. & Q. Ogulniis Ædilibus ex pecunia multaticia aliquot fœneratorum dicit Livius [7]. Una igitur eademque arbor Ruminalis numquam loco mota, ac Navia fuit, neque prior ad Germalum, ripamque Tiberis quærenda, uti ſcripſere Salmaſius, & Harduinus; [8] cum enim in Comitio fuerit poſt Tacitum diſerte dicit P. Victor: [9] *ficus Ruminalis in Comitio, ubi & Lupercal* ; ad ripam Tiberis fuiſſe etiam dicendum eſt, cum hucuſque ad radices nempe Palatini Montis ſtagnantes hibernæ fluminis aquæ pervenirent, ſic enim Ovidius de illis loquens qui Amulii juſſu pueros ad flumen exponebant. [10]

*Hic ubi nunc Fora ſunt lintres errare videres*



(1) Lib.1. pag.18.25.
(2) Lib.3. Rom. Antiq. in fin.
(3) De Divinat. lib.1. p. m. 181.
(4) Divin. Inſtit. lib.2. pag.9. edit. Antuerp. 1587.
(5) Lib.1. pag.20.
(6) Faſtor. lib.2. verſ.410.
(7) Lib.10. p.18.299.
(8) Ubi ſupra.
(9) In deſcript. vit. Reg.8.
(10) Faſtor. lib.6. verſ.401.

*Quaque jacent valles maxime Circe tuæ*
*Hic ubi venerunt neque enim procedere possunt*
*Longius &c.*

Idem refert Sex. Aurelius Victor [1]: *tum illi quibus id imperatum erat impositos alveo pueros circa radices Montis Palatini in Tiberim, qui tum magnis imbribus stagnaverat abjecerunt*. Germalum autem a *Germanis* Romulo, & Remo appellatum, ut post Varronem, [2] Plutarchus, [3] fastigium Palatini erat, subjectoque loco nomen dabat, ideoque recte dicitur ficus Ruminalis fuisse in Comitio apud Germalum, & Lupercal, ut monuit Nardinus, [4] qui tamen Scaligeri verba Festi textum supplentis tamquam ipsius Festi proferens alteram a Ruminali arborem, Naviam scilicet in Comitio inveniendam frustra proponit, cum potius dicendum sit Ruminalem ficum aliquando Naviam etiam dictam ob portentum dissectæ novacula cotis ab Augure, & apud illam defossæ, ac propter Navii statuam capite velato positam [5] in Comitio in gradibus ad lævam Curiæ.

Insidet arbori Picus Martia Avis, quam Plutarchus scribit [6] παρεῖναι σῶ ἐκτρέφοντα καὶ φυλάττοντα, *nutriendis, ac servandis pueris presto fuisse*. Eodem modo ac in Gemma visitur Faustulus a Lupa nutritos infantes admirabundus conspiciens in Nummo Sex. Pompeii Fostuli apud Vaillantium, [7] qui Sex. Pompejus existimatur vulgo Consulatum gessisse cum L. Cornificio A. U. C. 117. ac ut ad pastorem illum genus se trahere denotaret, ejusdem imaginem in Nummo cudit. *Valesius.*

RO-

(1) De orig. gent. Rom. in ep. tom. Hist. Rom. p.18. 232.
(2) De ling. latin. lib.4. pag.14. edit. Lugd. Batav.1601.
(3) In Romulo oper. tom.1. p.141.
(4) Lib.5. cap.3. p.225. primæ edit.
(5) Luc. lib.1. p.25.
(6) Ubi supra.
(7) Num.antiq.Famil.Roman. tom.2. p.262. & tom.3. tab.113. n.6.

# R O M A

## IN CORNEOLA.

## *TABULA LVI.*



Uis non agnoſcit in Gemma exciſam eſſe Romam? Mulier inſidens armis, haſta, peplo, galea ornata, victoriolam globo inſiſtentem manu gerens, avibus circumdata, ad auguria felicia indicanda, demum ad pedes Lupa cum lactantibus puerulis, omnia ſunt ad Romam oſtendendam peculiaria, cunctiſque notiſſima. Smyrnei Romæ cultum forſan primi præſtitere, eoſque Tautus in Senatu loquentes inducit, [2] *ſe primos Templum Urbis Romæ ſtatuiſſe M. Porcio Conſule*. Alabaudenſes quoque, Urbis Cariæ populi, quæ Minoris Aſiæ eſt Regio, eumdem ſibi tribuebant honorem, de quo Livius: [1] *Alabaudenſes Templum Urbis Romæ ſe feciſſe commemoraverunt in Senatu, ludoſque anniverſarios ei Divæ inſtituiſſe*. At Romæ Templum in Urbe fecit Hadrianus, eique Templum Veneris adjunxit; nam ea, quæ in Nummis Tiberii, & Claudii inſculpta cernuntur, in Provinciis Imperii Romani condita fuere. Audiamus Dionem in Hadriano: αὐτὸς μὲν γὰρ τὸ τῆς ἀφροδίτης τῆς τε ῥώμης ναοῦ ὑπόγραμμα αὐτῷ πέμψας; quod male vertit Interpres; *deſcriptionem, & formam Templi Veneris, quod Romæ fabricaverat, ad eum miſit*: vertendum enim fuerat: *Ipſe quidem* Hadrianus, *deſcriptionem Templi Veneris, & Romæ ad eum mittens*, Apollodorum inſignem Architectum; *quippe ſignificans*, pergit

(1) Liv. Dec. 5. lib. III. (2) Tacit. lib. 4. Annal.

*git Dion, fine illius opere, & minifterio etiam ingentia ædificia extrui poffe*. Sed de his fatis. Tantum fimilem, eamdemque Gemmam extare apud V. Cl. Bar. Philippum De-Stofch noftræ Academiæ focium præclarum.

*Valefius.*

# HYÆNÆ CAPUT

## INCISUM IN TOPATIO.

## *TABULA LVII.*



YÆNAM ferociffimum animal, ac ipfius Pantheris metuendum [1] Africa gignit: putabatur fingulis annis fexum renovare, [2] ac alternare vices, & quæ modo fœmina, tergo paffa marem eft, nunc effe marem miramur Hyænam, quam fabulam explodit Ariftoteles. [3] Eandem fidem meretur vis illa, quam huic Animali tribuere Magi, & [4] *in maxima admiratione pofuerunt, utpote cui, & ipfi magicas artes dederint, vimque qua alliciat ad fe homines mente alienatos*; idcirco in boni ominis, [5] felicis eventus, & Victoriæ fignum confpicitur illius caput. Si ceræ gemma imprimatur ad dexteram deflexura; hoc fi in venatione fucceſſerit, tunc [6] *alienari mente, ac vel ex Equo hominem decidere; ac fi in lævam detorfe-*

(1) P. Caftell. exetefis de Hyæna apud Jonfton. in Hift. Animal. vol.2. pag.151.
(2) Ovid. Metam. lib.15. verf.410.
(3) Arift. lib.6. de Hift. Animal. cum comment. Mauri tom.3. pag.93.
(4) Plin. lib.24. cap.8. edit. Venet. 1571. pag.319.
(5) Pierius Valerianus Hieroglyphic. lib.xi. pag.82. in fol. edit. Bafileens.
(6) Plin. ub. fupr. *Dabuh* arabis, Africanis *Sefeph* dicta, magnitudine, & forma Lupum referens, quæ etiam fepulta cadavera eruit: Forte eft eadem cum veterum Hyæna, quod & Gefnero placuit. Sanguis hujus feræ pro potu venatoribus infervit; & melle rariffimo conditus in pompis nuptialibus propinatur. Charleton. exercit. de Animal. pag.15. edit. Oxonien.

*torserit, deficientis argumentum esse, celeremque capturam.*

Hyænæ icon visitur in Nummis Philippi Senioris, & Gallieni quos protulit Spanhemius; [1] & Philippus quidem cum ludos Sæculares celebraret decem *Belbos*, seu Hyænas, ut inquit Capitolinus [2], populo exhibuit. *Valesius.*

# B A C C H A

## I N C I S. I N A C H A T E.

## *TABULA LVIII.*



Estitus Bacchantis in nostra Gemma insculptæ paulisper oculos nostros moretur. Baccham nempe conspicimus tunica molli, eaque talari, sed exertis brachiis indutam, & μίτρα, sive fascia circa illius tempora cinctam. *Bacchantium indumentorum* meminit Tertullianus de Pallio [3] ad cujus verba Salmasius [4] scripsit Bacchantium indumenta vocari sericam, & purpuream vestem. Equidem in monumentis antiquis sæpe videas Bacchas seminudas, aut hirsutis vestibus, pellibusque circumdatas: qualem Procnem Bacchicis ritibus instructam describit Ovidius [5]:

*Vite caput tegitur, lateri cervina sinistro*
*vellera dependent; humero levis incubat hasta.*

Atque ita apud Nonnum [6] legimus, aliam Bacchantem habuisse in pectore tegumentum pantherarum,

 aliam

(1) Spanhemius de Præst. & usu numism. edit. Oxonien. Dissert.4. pag.207.
(2) Capitolinus in vita Gordiani III. edit. Paris. 1544. pag.332.
(3) Cap.3.
(4) In notis p.328.
(5) Metamor. lib.6. vers.592.
(6) Lib.14. Dionys. v.38. & seq.

aliam ſupra corpus ad tegilli formam pelles hinnulorum. Interim tamen haud raro etiam purpureis, & ſericis, *vinicoloribuſque* & aliis mollioribus veſtibus inceſſerunt, & ſaltarunt. Sic enim apud Euripidem [1] Pentheus imitaturus, & exploraturus Bacchas bacchantes jubetur induere βυσσίνυς πέπλυσ *Biſſinos peplos*, & πέπλυς ποδήρεις, *peplos talares*; quarum veſtium plicæ uſque ad talos tendebantur, ut ibidem legimus [2]. Unde & Propertius [3] ubi de Baccho loquitur: & *feries*, inquit, *nudos veſte fluente pedes*. Talis veſtis fuit etiam *Baſſara* dicta. Ita nempe Heſidio βασσάραι dicuntur χιτῶνες ὓς ἐφόρυν αἱ Θράκας βάκχας; hoc eſt tunicæ, quibus utebantur Bacchæ, Thracicæ; cum quo conferatur Scholiaſtes ad Perſii Satyram [4] *Baſſarides* inquit *Bacchæ; quibuſdam videntur dici a genere veſtis, qua Liber pater utebatur, demiſſa ad talos, quam Thraces Baſſarin vocant*. Præterea etiam Bacchantium veſtis κροκωτὸς appellatur. Ait enim Scholiaſtes ad Ariſtophanem: *Crocota eſt Bacchica veſtis, aut muliebris ex ſerico*. Vide ergo an non & ad noſtræ Bacchæ formam habitumque conveniat?

Bacchum ipſum legimus apud Nonnium [5] in virginem mutatum: *Muliebria pepla ferens, tamquam copulam virginitatis purpuream illis aptavit circularem faſciam*. Μίτρα enim non capitis ſolum, ſed & iliorum fuit cingulum; ita enim apud eumdem Nonium [6] Botris filius Bacchi dicitur *paternam, & ſuperbam mitram circa lumbos conjicere*.

*Valeſius*.

BAC-

(1) In Bacchis ver.819. 831.
(2) Verſ.934.
(3) Lib.3. eleg.17.
(4) In Οιομιυ ver.145.
(5) Lib.14. ver.164.
(6) Lib.xx. ver.106.

# B A C C H A
## INCIS. IN ACHATE.
## *TABULA LIX.*



Celeberrima fuere Athenis Eleuſinia ſacra in honorem Cereris, [1] dieque ſexta Myſteriorum, ac vigeſima Boedromionis menſis, qui Auguſto reſpondet, deducebant noctu a Ceramico Eleuſim Bacchi ſtatuam manu tædam gerentis; putabatur enim cum Cerere Proſerpinam raptam quæſiviſſe: comitabantur pompam, ſequente multitudine, matronæ, quarum una referre videtur imago Gemmæ inciſa Baccharum more ſuccincta; & hæc ſacra quidem cum plauſu, cantu, choreis, & æris ſono peragebantur, unde Piſiſtratus, [2] Megarenſes deleturus, quos noverat conſcenſis navibus Athenas venire, ut Eleuſim pergentes Matronas noctu opprimerent, juventutem in inſidiis locavit *juſſis matronis ſolito clamore, ac ſtrepitu, etiam in acceſſu hoſtium, ne intellectos ſe ſentiant, ſacra celebrare*; ac de æris ſono diſerte Vellejus [3] loquens de Calcedonenſium claſſe, *cujus ajunt curſum eſſe directum, alii columbæ volatu, alii nocturni æris ſono, qualis Cerealibus ſacris cieri ſolet*; ideoque imago cernitur dextera tenens diſcum, ſeu vas æreum, alterumque ſimile conto affixum eſt, quem ſiniſtra fert, non enim thyrſum dixerim, cum hedera non ſit exornatum, hæc autem æra Bacchæ illæ inſimul percutiebant. [4]

*Con-*

(1) Jo: Meurſii Eleuſinia cap.26. pag.77.
(2) Juſtin. Hiſt. lib.2. pag.12. edit. Plantin.
(3) Vellejus lib.1. pag.117. edit. Plant. in epitom. Hiſtor. Roman.
(4) Ovid. de arte amandi lib.2.

*Condita si non sunt Veneris Mysteria cistis*
*Nec sacra vesanis ictibus æra sonant.*

Primus autem hierophanta postquam Proserpinę nomen invocasset, pulsabat, ut docet Theocriti scoliastes [1] explicans illud τὸ χαλκίον ὡς τάχος ἄχει: φασὶν Ἀπολλόδωρος ἀθήνησιν τὸν Ἱεροφάντην τῆς κόρης ἐπικαλουμένης ἐπικρούειν τὸ καλούμενον ἠχεῖον: *dicit Apollodorus Athenis sacrorum Antistitem invocata Proserpina pulsare* ἠχεῖον *appellatum*. Simili vase æneo, parumque concavo ad lebetis formam, sed graviore, ac magis amplo, quod nempe parieti appendebatur, veteres utebantur in Balneis ad indicandum ludentibus sonitu lavandi horam instare. [2]

*Redde pilam sonat æs Thermarum; ludere cesses?*

Illiusque formam affert Nicasius Fabrius. [3] Mitra insuper textili, quam mitellam grajam dixit Ovidius: [4] Baccha nostra caput opertum habet, eodemque fere capitis tegumento efficta est Ceres in celebri vasculo onychino Brunsuicensis Principis [5], & Bacchæ sane mitratæ erant, ille enim, qui apud Euripidem [6] Pentheum in muliebrem Mænadum morem exornaturus erat, ut ignotus cætui illarum adesset, ita affatur:

κόμην μὲν σῷ κρατὶ ταναὸν ἐκτενῶ
πεν. τὸ δεύτερον δὲ σχῆμα τοῦ κόσμου τί μοι;
αγγ. πέπλοι ποδήρεις. ἐπὶ κάρα δ᾽ ἔσται μίτρα

*Prolixam capiti tuo inducam comam*
*Pent. Altera ornatus species quænam erit mihi?*
*Nun. Pepli talares, in capite autem erit mitra.*

Cum autem dimissos, ut alibi inquit Poeta [7] in humeros haberent capillos, quos frequenter instabant fœminæ in Orgiis, nostra hæc vero absque capillis appa-

(1) Idill.2. vid. Corsin. in Fast. Atticis.
(2) Martial. lib.14. num.163.
(3) Miscell. Chifflet. Tom.6. par.2.pag.29.
(4) Eleg. de Cop. vers.1.
(5) Thesaur. Antiq. Græc. Tom.7. pag.62.
(6) In Bacchis vers.328.
(7) Ibid. vers.694.

pareat, conjicere licet referri mulier recens nupta, nam Virgines Aoniæ nupturæ, Junoni Jugali, Dianæ, ac Parcis quasi præinitiabantur, & comam præfectam dicabant, atque Athenienses puellæ precipue Dianæ [1].

*Hic more parentum*
*Jasides thalamis ubi casta adoleverat ætas*
*Virgineas libare comas, primosque solebant*
*Excusare thoros.*

Nec tantum comæ partem, sed integram deponebant; cum Hesichius [2] referens nuptiarum ritus, enumeret etiam τριχῶν ἀφαιρέσεις *comarum ablationes.*

*Valesius.*

# SALTATORES MIMICI

## IN CORNEOLA.

## *TABULA LX.*



NSCULPTA videtur in hac præclarissima Gemma Cymba natans in flumine, cujus ad ripam flores, avesque elegantissimi observantur, in Cymba adest remigans ad proram gubernaculum ducens, ad puppim adest braccatus vir sedens, manibusque pares inflans tibias, ambo pileati sunt; in medio pulpitus assurgit, in quo duo saltatores nudi cernuntur, tantummodo acuminato pileo, vel mitra barbarica caput coopertum gerentes, qui saltus promentes ad regularem cymbæ motum, fistularumque sonum, pares regulas æreas, vel ligneas manibus tenentes, pulsantesque.

*Mus. Cort.* Y In

(1) Statius Thebaid. lib.2. vers.253. (2) Hesichius γάμων ἔθ. edit. Hack. pag.209.

In collectione veterum lucernarum a Bellorio [1] peracta, iidemet Saltatores obſervantur adunco naſo, capilliſque per aëra volitantibus, & ipſi pileati par regularum pulſant, vel quatiunt, aliquem reddentes ſonum. Saltatores adſimiles obſervavit idemet Bellorius [2] in veteri teſſellato pavimento reperto in vinea Cl. Corſinorum Familiæ prope Portam Aureliam. De his Saltatoribus Pollux loqui videtur, [3] cum de ſpectaculis ſaltationum agatur, ubi inquit: *Erat enim fiſſilium trahere ligna Choricæ ſaltationis ſpecies*. Noſtra ſaltatio ex Pamtominis eſt; at cum variæ, & celebres ſaltationes fuerint, nulla illuſtrior, aut gratior fuit ſaltatione Pantomimica; quam licet Suidas ſub Auguſto natam velit, multo tamen ante fuiſſe conſtat, cum Leſbonax auctor vetuſtiſſimus ὀρχηστὰς χειροσόφυς appellavit eos, qui manuum agitatione, aliquem promunt ſonum, reſque geſtas imitantur: quia per ſonos, motus, ac geſtus imitantur, & motus, & affectus, & actiones. [4] Lucianus ait Deli puerorum choros, ac choreas feciſſe in quibus optimi quique judicum arbitratu, ſaltatione res imitabantur, [5] quæ difficilius redditur ad ſonum, cymbæque motum. Emicuit ea ars Romæ ſub Auguſto, ut diximus Bathyllo, & Pylade ducibus, quos Paris, Hylaſque ſequuti ſunt; atque ut plurimum paria Saltatorum prodiere. [6]

Agebantur, hi ludi in Theatro, in Convivio, in funeribus. Cur in anulis, lucerniſque ſepulchralibus hoc genus ſaltationum reperiatur? Dionyſius Alicarnaſſenſis ita explicat: [7] *Quia etiam in illuſtrium virorum funeribus præter alias pompas vidi & Satyricas*

(1) Delle Lucerne tab.44.
(2) Ibid. tab.45. Ficor. delle Maſchere.
(3) Onomaſt. lib.4.
(4) Plutarch. c. ult, lib.9. ſympoſ.
(5) Dialog. de Saltator.
(6) Senec. lib.3. controver.
(7) In libr. de Funeribus.

*cas choreas qui lectulum præcedebant & sirinnam saltationem saltabant.*

*Venutus.*

# SACRIFICIUM

## IN CAMEO.

## *TABULA LXI.*



Legantisima hæc Gemma, non solum artificio, sed ex ipsa re summæ est raritatis. Observantur duo viri nudi, unus barba ornatus, leonina pelle super humeros induta, manibus tenens facem, & lituum; ex vultus lineamentis M.Aurelium Aug. agnoscimus. Alter prorsus nudus, juvenili apparet ætate serpentem per flammas super aram impositum trajicit, & ipse Commodus Cæsar videtur; ante aram columella insidet super quam est galea. Hi duo viri Marti sacrificare videntur, forsan ante quam ad aliquod bellum procederent. Fuit M. Aurelius a teneris unguiculis, si quis alius, genuinæ superstitionis cultor observantissimus, quippe *qui* ( ut ait Capitolinus )[1] *octavo suæ ætatis anno ab Hadriano in Saliorum collegium relatus est, & in Saliatu functus est sacerdotio, & præsul, & vates fuit, & magister, & nonnullos inauguravit, & exauguravit, nemine præeunte, quod ipse carmina omnia didicisset.* Qua sui in Deos cultus fiducia, cum Faustina per litteras, eum ad vindicandam Cassii, & Cassianorum conspirationem excitasset, inter alia hæc rescripsit: *Esto igitur severa,*

(1) Capitol. in vit.cap.7.

*ra, Dii me tuentur, Diis pietas nostra cordi est.* Quod refert Vulcatius in vita Cassii.[1] Quin & Antoninus Pius M. Aurelium adhuc adolescentem inter ceteros attributos honores; *In Collegium Sacerdotum, jubente Senatu, recepit.*[2]

*Venutus.*

# SACRIFICIUM SALUTI

## IN JASPIDE CANDIDO.

### *TABULA LXII.*



HYGEAM inter Æsculapii liberos recenset Scholiastes Aristophanis ad Plutum[3]. Æsculapio multi fuere liberi: Podalirius, Machaon, Jaso, Panacea, Hygea: Plures quoque enumerat Suidas, sub voce Ἠπιόνη. At sicuti, docente Scholiaste Aristophanis loco citato, ceteri liberi Æsculapii, ita & Hygea, a Patris munere, sua invenerunt nomina; dicta enim est παρὰ τὸ ὑγείαν παρέχειν; Latinis audiit SALUS. Ad hanc putatur sacrificatum iri puella in Gemma insculpta, quæ succinta tunica, genibusque flexis, anguem per caudam arreptum, spirisque contortum in quoddam manubriatum vas, forsan mysticam cistam, injicere videtur. Æsculapius, & Hygea, aliorum Deorum more, mystica utebantur Cista, ut ex Panellio constat.[4] Anguis istis Numinibus peculiaris erat: Sic ubi Livius narrat,[5] quemadmodum Æsculapius delatus sit Romam, refert, anguem ex Templi Epidaurorum aditis prolapsum, tan-

(1) In vita Cassii cap.11.
(2) Capitol. in vit. cap.6.
(3) Vers.639.
(4) Vid. Panell. de Cistophor. & Lamius in Dissert. de Cistis Myst. inter Acad. Corton. t.2.
(5) XI. 13.

tandem Romanorum Navem aſcendiſſe, ſacerdoteſque clamitaſſe: Numen eſſe, & ſalutari ſemper oſtento, non numquam hac anguis forma conſpici. Hinc & circa baculum Æſculapii ſerpens volutus fingebatur, & in manibus Hygiæ, ſemperque fere cum his Divis comitari perhibebatur; unde & Æſculapium cognomen Συγάςρυ, & Ὀφιοῦχυ, ideſt *Serpentarii* retuliſſe conſtat. Forſan vas, in quo ſerpens injicitur, aqua erat oppletum luſtrali, vel ſacra. Commemorat Pauſanias in Chorinth. [1] *Lavacrum Æſculapii*, cujus aquæ ſine dubio ſalutares habitæ fuerunt. Erat & Pergami, in Templo medio Æſculapii, fons ſacer, cujus divinas ſcilicet vires peculiari oratione extulit Ariſtides. [2] At vero ibi, aquam illius fontis è ſalutari loco profluere, quippe quæ a Templo, & Servatoris Æſculapii pedibus dimanarit. Quid vero? *Multi*, inquit Ariſtides, *cum ex hoc fonte lavaſſent, viſum recuperarunt, multi ex aqua cum bibiſſent, pectoris ſanitatem recuperarunt. Multorum etiam pedes, & membra ſunt correcta. Quid? quod ex muto loquens factus eſt.*

Quo vero ad Hygeam, vel Salutem duo ſuperſunt veteres Hymni huic Deæ dicati, quorum alterius auctor fuit Ariphron Sicyonius, qui extat apud Athenæum; [3] alter inter hymnos, ut dicuntur, *Orphicos* legitur; [4] cujus tantum partem latine verſam hoc loco repetere liceat ex interpretatione Meibomii.

*Suavis amata virens, lætum, ſuper omnia regnans,*
*Diva* SALVS, *opibus pollens, audi, inclyta Mater.*
*Tu morbos miſeris prohibes mortalibus: omnes*



(1) Pag. 174.
(2) T. I. pag. 440.
(3) Deipnoſ. lib. xv. p. 772.
(4) Pag. 175. edit. Eſchenb.

*Per te ædes florent, in te lætantur; amænæ*
*Per te artes augent. Te Reginam expetit Orbis,*
*Te violens odit Pluto, cui funera curæ.*
*Exoptata, vigens hominum prædulce levamen.*
*Te fine in humana prorsus nihil utile vita.*
*Valesius.*

# SACERDOS CERERIS

## IN ACHATE.

## *TABULA LXIII.*



MUSEO Coratio prodit anulus aureus, Etrusco opificio, insertaque in eo gemma, Achati saphirino inscalpta, valde insignis, & singularis. Tum anuli, tum gemmæ, quæ parvum olivæ folium refert, schema exhibeo. Aurum pendit scrupulos quindecim: pastor quidam apud Fascianum in agro Cortonensi invenit. Figura, quam præfert gemma, ab eximio Etrusco scalptore incisa, vel Cererem, vel ejus Sacerdotem refert, dextra Facem, vel si mavis, aspergillum tenet, sinistra hamulum. Quod vero Cereris Sacerdos, & forte maxima, quæ Eleusiniis mysteriis apud Tuscos in usu, initiabat,[1] facile esse possit: e pictura perelegantis vasis Etrusci, quod in Dempsteriano opere exhibetur Tab. XLVII. colligi potest, quæ eodem cultu vestium, iisdemque cum sagrificalibus instrumentis picta est: Lustralem aquam facesque in his sacris

(1) Bonarr. ad Monum. Dempst. §.XXXI.

ſacris adhibitas alibi adnotavi:[1] Anulos gemmis inſignes tum viros, tum fœminas Etruſcas geſtaſſe declarant adlatæ a me in Muſeo Etruſco imagines, quæ ſepulcris ſuperpoſitæ ſunt, & ſtatua ahenea Fecialis Etruſci, quæ extat in Muſeo Mediceo.

*Gorius.*

# SACERDOS RUSTICUS

## IN CALCED.

## *TABULA LXIV.*



APud æquos antiquarum rerum exiſtimatores plurimi eſſe faciendum cenſeo hæc Gemma villicum repræſentans, talari veſte, vel pallio caput cooperientem, atque aperte oſtendens, quæ ruſticorum Romanorum veſtis fuerit. Ipſe ante aram encarpis ornatam, manum admovens ad ſignum Hermiforme forſan Priapi.

Hæc veſtis appellari poteſt *penula cucullata*,[2] quæ Mercurio Teleſphoro, Hyemi apud antiquos tribuitur, atque confundi poſſe credam, quæ non ſemper villoſa erat, ſicut tegillum, unde apud Homerum χλαίνας ὔλας: ſed ſi bene inſpiciamus Tegillum, longe a penula diſtat[3]; Reticulatas caligas noſter hic habet Paſtor, ex quibus omnia paſtoribus conveniunt; præcipue iſtius formæ faſciæ crurales, de quibus uberrime Cl. Bonarrota in ſuis vitrorum antiquorum explicationibus verba habet.

Pria-

(1) Vid. Muſ. Etruſ. Tab. LXXIX. & LXXX.

(2) *Cucullionem Viatorium* habemus ex Julio Capitolin. in vit. L. Veri.

(3) Vid. Bonarr. ad vitr. Carpin. tab.16. pag.105. Ferrar. de re veſtiar.

Priapus hortorum, vinearumque Deus ex Baccho ortum duxit; ut ſcilicet demonſtretur, ſemen tam in animalibus, quam in plantis a ſole vim ad producendum mutuari. Herodotus narrat [1] Ægyptios cubitales ſtatuas hujus Dei effinxiſſe verendis extenſis, ac longitudine pene corpus totum æquantibus; haſque a mulieribus circumferri ſolitas per compita ſuper currus, ad hunc uſum fabrefaƈtos, præcedentibus tibiis, ad quarum modulos Priapi laudes canebantur. Hunc morem ſumpſerunt ab Ægyptiis etiam Etruſci ex ingentibus Phallis, qui continuo reperiuntur in agro Cluſino, ac Cortonenſi, quorum unus in plauſtro duƈtus obſervatur in noſtra Academia caraƈteribus Etruſcis inſignitus: De mulieribus Romanis legitur apud Auƈtores quamplurimos, qua ſolemni pompa membri virilis imaginem geſtarent.

*Venutus.*

# ARUSPEX ETRUSCUS

## IN CORNEOLA.

## *TABULA LXV.*



ARUSPICINÆ diſciplinam Etruſcis docuiſſe Tagetem memoratur: Idemque adfirmo de Peruſinis, & Cortonenſibus; nam hujuſce Dei ſimulacra ex ære, quæ habemus, non longe ab eorum Urbibus inventa fuiſſe compertum eſt. Noſter Aruſpex aviculam dextera tenet, ad connotandam auguralem diſciplinam. [2] Aruſpices ſtantes auguria capiebant,

(1) Lib. 2. hiſt. (2) Diſſ. Acad. Etruſ. t. 1.

bant, Augures vero ſedebant, unde Servius,[1] ſedere, eſt *augurium capere*, nam poſt deſignatas cæli partes, a ſedentibus captabantur auguria: quod & Virgilius latenter oſtendit, inducens Picum ſolum ſedentem, parva ſuccinctum trabea, quod eſt Augurum peculiare. Haruſpices præter avium paſtum, & cantum animalium exta inſpiciebant, & ad lumen examinabant, ut faciliùs inſpicerent, quæ mala, vel bona portènderent: putabant enim exta ſignari notis quibuſdam a Diis, aut varie commoveri, ut docet Tibullus;[2] avis vero cibum capere vel alacri animo, vel demiſſo capite. Qui animalium viſcera curabant extiſpices dicebantur: Memorantur a Tertulliano[3] extorum inſpicia.

*Sortes, Auguria, ſtellarum nomina falſa,*
*Naſcentum geneſes conſtringere, poſtque videre*
*Extorum inſpiciis, reſque expectare futuras.*

Salisberienſis de Haruſpicibus agens ait[4]: *Haruſpicium quoque ars in extorum inſpectione viget, quam artem Tages quidam dicitur inveniſſe.* Ex diſciplina Haruſpicum, & ex præcepto Pontificum, ut docet Macrobius[5] ſolemne fuit ſacrificantibus aves obſervare, & exta inſpicere: Adpoſite Plautus in Pſeudolo:[6]

*Nam ſi ſacrificem ſummo Jovi*
*Atque in manibus exta teneam, ut porriciam*

Nil frequentius ex ritualibus Etruſcorum libris, quam avium volatum, paſtum, caveam pullariam obſervare, & exta, vel fibras conſulere, inſpicere, inſpectare, oſtendere. De omni Haruſpicinæ genere diligenter egit Tarquinius, de cujus libris Ammianus:[7]

*Venutus.*



(1) In lib. IX. Æneid. verſ. 4.
(2) Lib. 2. el. 5. verſ. 14.
(3) Lib. 2. in Marcion.
(4) Lib. Polycratic.
(5) Virg. Æneid. lib. 5. ver. 238.
(6) Act. 1. ſc. 3. v. 31.
(7) Lib. XV.

# SERAPIS

## INCIS. IN CORNEOLA.

## *TABULA LXVI.*



ERAPIDIS cultus primum apud Ægyptios viguit, deinde longe lateque diffusus, & præcipue cultus in Ponto;[1] etiam Romæ Regione tertia,[2] & nona templa extructa sunt huic numini, de quo hæc optime habet Rufinus:[3] *Alii Jovem putant, cujus capiti modius superpositus, vel quia cum mensura, modoque cuncta indiget moderari, vel vitam mortalibus frugum largitate præberi; alii virtutem Nili fluminis, cujus Ægyptus opibus, & fæcunditate pascatur, quidam in honorem nostri Joseph formatum perhibent simulacrum ob dimensionem frumenti, qua famis tempore subvenit Ægyptiis; alii repertum in historiis Græcorum ferunt Apim quendam patrem familias, seu Regem in Ægypto Memphi positum cum famis tempore frumenta apud Alexandriam defecissent ex proprio affatim civibus alimenta præbuisse.* Verum cum in Gemma inspiciatur Serapis pectore armato occasionem præbet conjiciendi hanc imaginem Principis alicujus vultum referre, & sane impius ille Julianus Christianæ Religionis desertor sese sub effigie Serapidis repræsentari voluit, ut ex Nummo, quem exhibet Baronius;[4] ac idem sane est Juliani vultus,[5] ac Serapidis Gemma insculpti, nisi quod Arti-

(1) Med. pag.275.
(3) P. Victor de Reg. Urbis.
(3) Hist. Eccles. lib.2. pag.244. edit. Paris. 1580.
(4) Tom.2. ad an.362. num.28.
(5) Vid. Mus. Capitol. tom.2. in not. Cl. V. Jo. Bottari ad protomen Juliani dono data a Cl. V. Marchione Jo. Pet. Lucatellio nostræ Academiæ ad annum 1748. Principe, seu Lucumone.

Artifex ad exprimendam numinis majeſtatem reddidit inconcinna illa Imperatoris, ac uti dixerat S. Gregorius Nazianzenus: [1] προσώπȣ σχισματισμοὶ καταγέλαςοι : *vultus lineamenta ridicula*, excogitaverat autem hæc Princeps vaferrimus, [2] *ad eum finem, ut non modo ſimulatione honoris Imperatori decreti ſubjectos latenter venerari cogeret res una depictas, verum etiam veteribus inſtitutis ad ſuam libidinem abutens omni ſolertia, & mentis acumine adhibito voluntates ſubditorum clam in fraudem induceret.*

Quoad Serapidem in vetuſtis lapidibus, *Sanctum, Invictum, Auguſtum, Deum Magnum, & Servatorem* appellarunt veteres, [3] atque ejus imaginem, velut efficax Amuletum avertendis malis geſtabant in anulis. [4] De Calatho, ſive Modio a vero procul quis credat opinionem C. V. Bonarrotii, [5] ſcilicet veſtigium eſſe columnarum, & ſimulacrorum a veteribus rudioribus in Regum, ſeu Heroum obſequium erectorum. De hujus Numinis Templo videndus Ammianus, [6] dum Juliani cultum in Ægyptiorum Deos refert, præcipue Serapidis, & Mercurii; & hic poſtremus non tantum quia Magiæ præſes, de quo Prudentius:

*Necnon Theſſalicæ doctiſſimus ille Magiæ,*

ſed etiam quia Eloquentiæ, quam Julianus maxime affectabat, ut apparet ex epiſtola ejus ad Libanium Sophiſtam, virum id ævi eloquentia celebrem, cum ait: *At tibi nos, tamquam Mercurio Eloquentiæ Deo, ſcripta noſtra offerimus, ut ſi aures tuas ſuſtinere poſſint, tu pro arbitrio tuo ſtatuas.*

*Valeſius.*

MER-

(1) Orat.4. in Julianum.
(2) Sozomenus hiſt. lib.5. cap.16.
(3) Vid. Gruter. & Golta Theſ. Inſcrip.
(4) Gorlæus in Dactiliot.
(5) Medagl. pag.275.
(6) Lib.22. cap.26.

# MERCURIUS

## INCIS. IN CORNEOLA.

## *TABULA LXVII.*



DIGNA obſervatu in hac Gemma galea Mercurii eſt. Illam certe eidem Deo tribuit Zenobius: [1] Καὶ καταστήσας Perſeus ab interfecta reverſus Meduſa ἐπὶ Σερίφου βασιλέα Δίκτον, τὴν κεφαλὴν τῆς γοργόνος Ἀθηνᾷ δίδωσι, τὴν δὲ κυνῆν Ἑρμῆ, ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ πέδιλα, καὶ τὴν κίβισιν: *Conſtituto autem Seriphi Rege Dulii, Gorgonis caput Palladi donavit, galeam vero Mercurio, ut & talaria, & peram*. Apud Eleos, teſte Pauſania, [2] fuit Mercurius *arietem ſub brachii ala gerens, & galea caput armatus*. Verba horum auctorum clara ſunt, & eruditi interpretes per *galeas* ea reddunt, niſi potius vox Græca *Petaſum* deſignet. Sed licet ſtatuamus veram, & genuinam galeam Mercurio tribuere Plutarchum, & Zenobium, tamen male me habet, quod facies nihil commune habeat cum Deo, qui ut Juvenis, vel puer depingi ſolebat. Sed & Mercurium ſenem, & barbatum effictum fuiſſe, ex marmore antiquo habemus. Quin & Euſtathius memoriæ mandavit a Pelaſgis ſenes Mercurios fuiſſe effictos; [3] atque ab ipſo docemur Mercurium Pacis, & Veneris amantem Deum eſſe, & Pelaſgos ipſum finxiſſe tenſis genitalibus, & maxime ſenes Mercurios, quia illi aptiores gignendo, quam juvenes. Dubito tamen valde num Euſtathius, & Cornutus [4] deſcribant Mercurium Senem, & ſimul

(1) Cent.1. prov.XII.
(2) Lib.6.
(3) ad Iliad. pag.1249. edit. Roman.
(4) Cap.XVI. de Diis.

& ſimul toto corpore hominem referentem; an vero *Hermas*, ſive quadratas formas, quibus capita vel hominum ſenilia, & barbata imponerentur.

*Valeſius.*

# S O L O N

## UNUS EX GRÆCIÆ SAPIENTIBUS

### IN CORNEOLA.

### *TABULA LXVIII.*



MAGO Solonis unius ex Septem Græciæ ſapientibus, orti Salaminæ in gemma anulari *Corneola* vulgo dicta extat, quæ eleganter eſt cælata, exprimens ætatem ejus virilem; cum illa a Fulvio Urſino [1] allata ſenilem ætatem oſtendat, forſan LXXX annorum, qua ipſe vixit. Solon Execeſtidæ filius fuit Athenienſis Philoſophus, legumlator, & populi princeps. Floruit Olympiade 47., alii tradunt 56. Inſidiis vero petitus a Piſiſtrato Tyranno, ſeceſſit in Ciliciam, & Civitatem condidit, quam a ſuo nomine Solos dixit. Alii etiam Solos in Cypro ab eo nomen habere dicunt, & deceſſiſſe in eademet Cypro. Scripſit leges Athenienſibus, quas *axonas* nominarunt, quod ſcriptæ eſſent in ligneis tabulis. Ex his legibus æternam ſui memoriam reliquit, nomenque ſummi legislatoris conſecutus eſt. Scripſit quoque elegiacum poema, quod *Salamis* inſcribitur, & præcepta morum elegiaca, & alia. Eſt & hic unus ex iis, qui ſeptem ſapientes dicuntur, flo-



(1) Fig. 135. pag. 76.

ruitque cum Romæ Servius Tullius Rex rerum potiretur, & fertur ejus ſcite dictum hoc: NE QVID NIMIS, aut NOSCE TE.[1]

*Venutus.*

# ALEXANDER MAGNUS

## IN CORNEOLA.

## *TABULA LXIX.*



REQUENTISSIME in vetuſtis ſignis, & Hermis marmoreis, æreiſque vulgo *Buſti* Alexandri Magni protomen cernitur; In imaginibus tum depictis, tum iis, quæ in Sarcophagis ſculptæ ſunt: In Cameis quoque & gemmis, in quibus protomes virorum illuſtrium conſpiciuntur, & in vitreis monumentis, quæ ſuperſunt. Illas enim ex quovis metallo, nitide, ac ſtudioſe elaborato, etiam in numiſmatibus maximi moduli, vulgo *Cotroni* dictis, conficiebant; ſive lapillis pretioſis rutilantibus immiſſis, & non numquam Cameis, ſive Gemmis opere anaglypho à claris cælatoribus excalptis ornabant, parabantque. Rariſſimam Bullam ex vitro ſubviridi obſervavi in Muſeo Cl. Eq. Franciſci Victorii Romæ Acad. Soc. figuram Alexandri Macedonis galeatam præbentem, pectore tenus, cum baltheo; quandoque etiam ſolis capillis concinne elaboratis obſervavimus, ut præter hanc gemmam in Muſeo Capitolino videre eſt. Noſtra gemma fortaſſe generoſo alicui militi inſerviebat: ſumebant enim antiquiores ab illis imaginibus, quas geſtabant, virtutis omen,

(1) Suid. Lexic. pag.868. edit. Baſil. 1581.

omen, ac certissimam felicitatem in rebus gerendis sibi augurabantur, & promittebant.

*Venutus.*

# ARATUS POETA

## IN CORNEOLA.

## *TABULA LXX.*



CAPUT elegantissimum Arati Poetæ Solensis exhibet nostrum Museum; nummus æreus magnitudinis mediocris ΓΟΜΠΗΙΟΓΟΛΙΤΩΝ extat inter Imagines virorum illustrium Fulvii Ursini, [1] quem Pompejopolitæ, olim *Solenses* dicti, in memoriam Arati civis sui cudi fecerunt. Inversus ille nummus Caput Philemonis Poetæ Comici habet, qui & ipse Solensis. Fuit Aratus Poeta Theocrito Syracusano, qui Bucolica scripsit, σύγχρονος, & æqualis; vixit temporibus Hieronis Regis Siciliæ: vultu Cœlum aspicere videtur; nam quamvis Astrologiæ non valde gnarus fuerit, magna nihilominus laude Phænomenon libros conscripsit; unde de eo Ovidius cecinit

*Cum Sole & Luna semper Aratus erit*

quod & Cicero I. de Orat. his ipsis verbis testatur: *Constat inter doctos, hominem ignarum Astrologiæ, ornatissimis, atque optimis versibus Aratum de Cælo stellisque scripsisse*: propterea in hac gemma caput ejus tamquam in cœlum intuentis expressum est. [2] Suidas scribit, Aratum propè Pompejopolim Ciliciæ sepul-

(1) Fulv. Ursin. cum not. Fabr. num.26. pag.15. & apud Bellor. n.44. (2) Pag.125. edit. Basil. 1571.

pultum esse anno ab U. C. 477. hinc Pomponius Mela: *Juxta Solos in parvo tumulo Arati monumentum; ideo referendum, quia ignotum, quam ob causam jacta ad id saxa dissiliunt.*

*Venutus.*

# PTOLEMÆUS SOTER

## REX ÆGYPTI

### INCIS. IN HYACINTHO.

### *TABULA LXXI.*



MAGO Ptolemæi cognomento Soteris in nummo argenteo tetradrachmo extat apud Fulvium Ursinum, [1] ac Vaillantum [2] cum hac Inscriptione ΒΑΣΙΛΕΩΣ. ΡΤΟΛΕΜΑΙΟΥ. ΣΩΤΗΡΟΣ: Vultus in nummo excalptus simillimus est illi in nostra præclarissima gemma inciso. Hic Ptolemæus legitur filius fuisse Ptolemæi Lagi, unus ex Alexandri Magni ducibus, a quo omnes deinceps Ptolemæi nominati fuerunt. Ejus uxor Berenice fuit, de qua Callimachus elegiam illam tantopere celebratam, & latine a Catullo conversam, [3] composuit. Ex his natus est Ptolemæus Philadelphus ad quem scribit Theocritus Idill. XVII. utrique horum, ut apparet, gratus. Ptolemæus Soter jam fere 44. annos natus Ægypti Satrapiam administrare cæpit, & Regis nomen post annum 17. illius dominationis tantum accepit, postquam Antigonus cum Deme-

(1) Fulv. Urs. Imag. vir. Illustr. n. 122. p. 71.
(2) Vaill. Reg. Ægypt. pag. 1.
(3) Vid. ejus Italic. vers. Jo. Baptis. Parisotti edit. Patavii ann. 1731.

Demetrio filio illud uſurpaſſet, itaque annum fere 60. cum primum Regis nomen in nummis inſcripſit, attigerat, quod optime convenit cum ejus protomen in noſtra Gemma exciſa.

*Venutus.*

# NUMA POMPILIUS

## IN ACHATE.

## *TABULA LXXII.*



RÆCLARISSIMA, atque antiquiſſima Gemma Numam Pompilium ſecundum Romanorum Regem exhibens, cujus nomen non vulgari artificio exciſum videtur in Regio diademate, dono tranſmiſſa eſt Etruſcæ Academiæ a Præſtantiſſimo Viro Julio Franchino Taviani, Romæ Cæſ. Majeſt. Franciſci II. pro rebus ad Etruriam pertinentibus apud S. Sedem Ablegato, ac Etruſcæ Cortonenſis Academiæ Lucumone, ſive Principe; una cum argenteo numiſinate ad Romanam pertinente Familiam cum eadem effigie, ac litteris, videlicet in Calphurnia, & Marcia.

Numa Pompilius Pomponii filius eundem cum Urbe natalem habuit; [1] eique honoris cauſa T. Tatius Sabinorum Rex unicam filiam nuptum dederat, eamque Curam Sabinorum oppidum, ubi morabatur, adduxit. At poſt uxoris mortem, cum totus ſtudiis, & religionibus deditus eſſet, primo Romanorum Regnum oblatum recuſavit, tandem accedentibus lætis auſpiciis, re divina facta Romam profectus eſt, & omnibus ſuffragiis Rex



(1) Plutar. in Numa p.1. n.61.

renunciatus anno U. C.38. Per. Jul.3999. ante Chr.716. obiit vero U. C. 81. Per. Jul. 4042. An, Chr. 673. Dum regnavit, præcipue ſacrorum curam ſuſcepit, Pontificum, qui ſacris præeſſent, collegio inſtituto, generum Numam Marcium[1] eorum Principem fecit *Pontificis Maximi* nomine ornatum. Creavit etiam Flamines, Dialem Jovis Sacerdotem, Martialem, & Quirinalem; Virgines Veſtæ ſex, vel juxta alios quatuor, Marti Gradivo Salios duodecim. Augures primum conſtituit, Haruſpices ex Etruria vocavit, cum expertiſſimus Etruſcæ ſacræ doctrinæ extitiſſet. Inſtituit & Feciales, qui fœderum curam gererent, & ſi qua gens Romanos laceſſiſſet, bellum ei rite juſſu populi indiceretur; licet tamen jure Feciali formam propriam Ancus demum Martius dederit.[2] Demum *Fidei*, & *Termino*, quæ numina finxerat, Templa ſtatuit;[3] ut ſuos fidem colere, & terminos agrorum immotos ſervare doceret: & hos quidem ſacros eſſe juſſit, ita ut ſi quis eos loco moviſſet a quolibet impune occidi poſſet.[4]

FontemÆgeriæ Nimphæ ſacravit,cum qua ſermones nocturnos, ut rudi, ac bellicoſo populo religionem injiceret, ſimulavit Numa. De eo Fonte Ovidius deſcriptionem profert, quæ adamuſſim ad eundem nunc quoque fontem exiſtentem reſpondet III. Faſtor.

*Defluit incerto lapidoſus murmure rivus*
*Sæpe, ſed exiguis hauſtibus inde bibi.*
*Ægeria eſt, quæ præbet aquas Dea grata Camenis.*
*Illa Numæ conjux, conſiliumque fuit.*
*Venutus.*

OVI-

(1) Luci. lib.1. c.32.
(2) Plutarch. in Num. p.70.
(3) Dion. Halicar. lib.11. cap.74.
(4) In fragment. Livii pag.46. edit. opt. Durdrecht.

# OVIDIUS NASO
## INCIS. IN CORNEOLA.
## *TABULA LXXIII.*



OVIDII Nasonis imaginem, iisdem, ac iis quæ in Gemma, lineamentis ex æreo numismate, quod olim extabat in Museo Feliciæ Rondaninæ Matronæ Romanæ, protulit post [1] Heinsium Bellorius, ac integrum cum aversa parte, in qua caput Menandri Parrhasii græci hominis, qui illud in memoriam summi vatis cudi fecerat, exhibuit Spanhemius, ac idem sane Poeta imaginis suæ gemmæ insculptæ, mentionem fecit, dum Tomis ad Pontum Euxinum, quo relegatus ab Augusto fuerat, moraretur. [4]

*Effigiemque meam fulvo complexus in auro*
*Cara relegati, quæ potes, ora vides.*

Duplicem autem ob causam infensum sibi Augusti animum reddiderat, tum quia libros de arte amandi conscripserat, quorum lectione juvenum animi corrumpebantur, tum quod aliquid nolens, ac per errorem vidisset; quid tamen hoc fuerit, incertum prorsus est, cum ille ubique reticuerit. [5]

*Perdiderint cum me duo crimina, carmen, & error*
*Alterius fati culpa silenda mihi*
*Nam tanti non sum, renovem ut tua vulnera Cæsar*
*Quem nimio plus est indoluisse semel*

& alibi

(1) In edit. Ovidii.
(2) Vit. Philos. Poet. imagin. Imag.57. p.2.
(3) De v. e P.Num. Diss.1. p.54.edit.Oxon.
(4) Trist. lib.1. Eleg.6. v.7.
(5) Trist. lib.2. v.207.
(6) Trist. lib.3. eleg.5. ver.49.

& alibi [6] *Inſcia quod crimen viderunt lumina plectar*
*Peccatumque oculos eſt habuiſſe meum*
[1] *Et quid præterea peccarim quærere noli*
*Ut pateat ſola, culpa ſub arte mea*

Putarunt aliqui [2] errorem, quem innuit fuiſſe, quod Juliam Auguſti filiam amaſſet, falſo Corinnæ nomine celebratam; hoc tamen rejicit [3] Manutius, cum id, non error, ſed ſcelus fuiſſet; præterea juvenis admodum ille Corinnam amavit, & cum ad Getas relegatus eſt quinquagenarius fuerat. Alii exiſtimant [4] vidiſſe Auguſtum cum filia Julia turpiter jacentem, & ſuſpicionem augere viſus eſt Calligula, [5] *qui prædicabat matrem ſuam ex inceſto, quod Auguſtus cum Julia filia ſua admiſiſſet procreatam*; verum neque hoc adprobari poteſt, quia hanc Calligulæ opinionem, M. Agrippæ avi materni ignobilitatem dedignati, *inſectationem* vocat Svetonius, ac Poeta toties hoc ſecretum obiiciendo immitiorem reddidiſſet Auguſtum, quem placare ſtudebat: Obiit inde Tomis Ovidius, & apud Oppidum ſepultus eſt. [6] Ejus ſepulcro ſæculo XVI. effoſſo, inventus eſt calamus argenteus, ſeu potius ſtylus, Ovidii Naſonis nomine inſcriptus, quem, ut ait Ciofanus, Iſabella Joannis Zapulii Hungariæ Regis uxor *plurimi faciebat, & veluti rem ſacram caram habebat*; nec prætereundum eſt, quod in laudem tanti vatis dixit Alphonſus primus Aragonius Neapolis Rex, non tam virtute bellica, quam doctrina clarus, qui [8] *victo captoque Antonio Caldara cum exercitu in Pelignos profectus, cum perveniſſet in locum, unde Sulmo poterat diſpici, percunctatus, an ea, ut ferretur Ovi-*

(1) De Ponto lib.2. Eleg.2. ver.74.
(2) Sidonius carm.29. verſ.157.
(3) Aldus Pius Manutius in vita Ovidii.
(4) Boetius.
(5) Svetona. in vit. Calig. pag.91.
(6) Euſeb. in Chronic. Olympiad.199.
(7) Hercules Ciofanus in vit. Ovidii p.29.
(8) Jo.Pontanus de Principe par. prima operum edit. Aldi pag.90.

*Ovidii esset Patria, & qui aderant affirmassent, Urbem salutavit, gratiasque genio loci egit, in quo tantus olim poeta genitus esset, de viri laudibus, cum non pauca disseruisset, tandem famæ ejus magnitudine commotus, ego, inquit, huic regioni, quæ non parva Regni Neapolitani, nec contemnenda pars est, libenter cesserim, si temporibus meis hunc poetam haberem, quem mortuum pluris ipse faciam, quam Aprutii dominatum. Valesius.*

# NERO, ET AGRIPPINA

## IN HYACINTHO.

## *TABULA LXXIV.*



Ucius Claudius Nero natus Antii A. C. XXXVII XVIII. Kal. Jan. patre Domitio Ænobarbo, matre Agrippina, cujus ope imperium adeptus; primo quinquennio optime se gessit; hinc stupris cædibusque omnia miscens, Urbem incendio vastavit; Christianos etiam persequutus. Mox peste Urbem vastante, multisque Provinciis deficientibus, a Senatu hostis declaratus, Roma fugiens se ipsum occidit; in eoque progenies Cæsarum defecit ann. Chr. LXX. V. Id. Jun. ann. Imperii XIV.

Agrippina Germanici filia, Neronis Mater, patruo Nupta, Augustæ nomen mox consecuta est, immodicæ ambitionis fæmina, quæ, cum ingentem regnandi pruritum compescere non posset, filii jussu interempta est. Prima ex Augustis æreos nummos a Senatu obtinuit, sed rarissimi sunt; pretiosiores gemmæ,

inter quas recensenda nostra est, quamvis dubia antiquitate a peritis judicetur.

*Venutus.*

# JULIA TITI

## INCIS. IN ACHATE.

## *TABULA LXXV.*



ULIAM Sabinam Titi Augusti filiam in matrimonium sibi collocatam recusavit Domitianus devinctus Uxoris Domitiæ nuptiis,[1] verum postea Sabino patrueli locatam perdite amavit, ac Imperium assequutus, occiso levem ob causam Sabino, repudiataque Domitia in uxorem duxit, unde Ephesi nuptialia sacra publice celebrata sunt referente Philostrato,[2] cui nescio quam ob causam fidem abroget Tillemontius, dum idem Domitianus coactam, ut fœtum perderet, poculum medicatum sumere,[4] defunctamque consecravit, ut ex nummo apud Tristanum,[5] in quo *Diva* appellatur, ejusque simulacrum cultum in Templo Flaviæ gentis, quod diserte scripsit Martialis.[6]

*Tarpeii summi saxa dum patris stabunt*
*Dum voce supplex, dumque thure placabit*
*Matrona dives dulce Julium numen*
*Manebit altum Flaviæ decus Gentis*

De præclara gemma nihil addam, observandum solum est fastigiatum caput, veluti in metam, quod venu-

(1) Sueton. in Domit. p. m. 180.
(2) In vita Apollonii Tbianensis lib.7. c.7. p.284. edit. Olearii.
(3) Hist. des Empereurs t.2. p.47.
(4) Dio Hist. lib.67.
(5) Comment. Historiq. tom.1. p.317.
(6) Lib.9. epigr.2.

venustatem vultus addit, quod etiam inspicitur in gemmis Leonardi Augustini, aliorumque; [1] nos autem putamus hanc comam ascititiam fuisse sicuti exemplum tradidere antiqui sculptores in capite Lucillæ apud Hæredes Cardinalis Imperialis Romæ; atque in altero Juliæ Severi ambo in Museo Capitolino, a Petronio Arbitro *Corymbon* appellatur, atque a fœminis ferebatur, ut possent unum ornatum pro alio substituere ad majorem vultus venustatem.

*Valesius.*

# ANTINOUS

## IN GEMMA VULGO NICCOLO.

## *TABULA LXXVI.*



ANTINOUS Bithinii supra Sangarium amnē natus insignis pulchritudinis adolescens Hadriano Cæsari adeo acceptus fuit, [2] ut defunctum muliebriter fleverit, [3] Urbemque veterem Byam in Thebaide, eo loco, quo ille oppetierat, restitutam, ab eo denominaverit. Varia tamen fuit opinio quonam genere mortis ille perierit; cecidisse forte in Nilum e navicula, ibique demersum [4] credi ab omnibus volebat Hadrianus, scripsitque, & ejus jussu una cum Cymba tumulatus est, ut monuit S. Epiphanius in Anchorato: [5] ὡς ὁ Ἀντίνοος ὁ ἐν Ἀντινόου κεκηδευμένος, καὶ σὺν λουσορίῳ πλείῳ κείμενος ὑπὸ Ἀδριανοῦ κατετάγη: *Ad hunc modum Antinous in Urbe sui nominis cum lusorio navigio sepultus ab Hadriano*

(1) Gemm. Anti. n. 160.
(2) Spartian. in Hadrian. p. m. 51.
(3) Xiphil. ub. sup.
(4) num. 108. pag. 109. edit. Petavii
(5) In Cæsaribus.

*driano in numerum Deorum relatus est*. Alii vero (quod magis consentaneum est) putant Imperatorem ad Magicas artes mactasse, quod & dixit Aurelius Victor:[1] *Hadriano cupiente fatum producere, cum voluntarium ad vicem Magi poposcissent, cunctis retractantibus Antinoum obiecisse sese*; mortuus indeque est in Ægypto decimo sexto Imperatoris anno.[2] Mirum vero quam fæda adulatione hujus Principis παιδομανίαν auxerint Græci homines, qui Antinoum consecraverunt;[3] & cum nova stella apparuisset, ex ejusdem anima in cœlum recepta ortam evulgarunt; hinc Templa ubique illi condita, Sacerdotes, Quinquennales, Gymnici, oracula, ludi,[4] sacra attributa, cultusque sub imagine quoque plurium Deorum, ut in nummis videre est, præcipue Apollinis, Solis, Bacchi, & Luni,[5] Arpocratis, & Mercurii[6] uti in gemma cui miro artificio speciosissimi adolescentis effigies insculpta est addito Caduceo: & sane Bithinii hunc eorum civem quasi alterum Mercurium, qui natus ferebatur in Arcadia, & Cyllenius inde dictus, ac Antinous quoque origine Arcas erat, cum Bithinium ejus Patria Mantineorum colonia fuerit, ut testatur Pausanias[7] loquens de Templo Mantineæ ab Hadriano in Antinoi honorem condito: οἱ δὲ βιθυνεῖς ἀρκάδες τε εἰσὶ, καὶ Μαντίνεις τὰ ἄνωθεν; *Bithini ipsi ex Arcadia oriundi Mantineenses olim fuere*. Ceterum voluit Hadrianus ut Antinous inter Deos, & Heroas numeraretur; & hoc Herois nomine inscribitur in nummis Chorinthiorum, Smyrneorum, Tarsiensium, Juliensium, Nicomediensium, Bithiniensium,

(1) Chron. Alexandr. n.13.

(2) Spartian. & Xiphil. ub. sup. vid. Numm. Nonii Marcelli, pluraque alia Numism. apud Spanhem. de U. & P. num. Diss.7. Pausan. lib.8. p. m. 470.

(3) Bonarr. num. Carpin. pag. 27. 37. Spanhem. ub. sup. Diss.5. p.272. edit. rec.

(4) Nicasius de Nummo Pantheo Hadr. p.1. & 50.

(5) Mediob. ad Num. Imp. p.127. Tristan. ex Arrian. Peripl. Pont. Eux. tom.1. pag.546. Collectio Num., max. Mod. Regis Galliar. Vaticana. M. Etrur. Ducis, Pisana &c.

(6) In Arcadicis, seu lib.8. p.470.

sium, Achivorum, Amisenorum, Ancyranorum, Arcadum, Byzantinorum, Chalchedonensium, Adrianotliciritarum, Tianorum,' sæpe cum epigraphe ΗΡΟΣ, vel ΝΕΩ. ΠΥΘΙΩ *novo Apollo* & oracula per eum dari asserebant.[2]

*Valesius.*

# ANTONINUS PIUS, ET FAUSTINA

## IN GEMMA VULGO NICCOLO.

### *TABULA LXXVII.*



INCERTUM est an Imp. Antoninus Pius ex Faustina uxore liberos susceperit, vel ante quam ad Imperium pervenit, vel tempore, quo breviter vixit Faustina in Imperio cum viro. Inter numismata, Imperator extat in quadriga triumphans, dextera sceptrum cum aquila, liberos in curru ante se collocatos habet, proprios quidem etiam num parvulos ex Faustina susceptos, quando sic moris erat, ut prætextati liberi a parentibus in currum triumphalem assumerentur. Non nemo tamen existimat esse filios adopticios Annium Verum, & M. Antoninum, de quibus Spartianus:[3] Mortuo Ælio Vero Cæsare Hadrianus, ingruente tristissima valetudine, adoptavit Arrium Antoninum, qui postea Pius dictus est, sed ea demum lege ut ille sibi duos adoptaret, Annium scilicet Verum

 Ælii

(1) Patin. Thes. numis. pag. 57. & Bonarrot. Medagl. pag. 25. qui Nicomediensium pulcherrimum nummum refert.

(2) Spartian. c. 14. Spanhem. ub. sup. Diss. 7.

(3) In Hadrian. c. 24.

Ælii Veri filium, & M. Antoninum fratris uxoris suæ scilicit filium, qui Aurelius dictus; quod ita factum, ut Antoninus primo adoptatus, L. Verum sibi adoptare sit jussus; ut idem Spartianus:[1] *Ejus* (enim inquit, scilicet Ælii Veri) *filius est Antoninus Verus, qui adoptatus est a Marco*. Et Capitolinus.[2] *Adoptionis lex hujusmodi data est, ut quemadmodum Antoninus ab Hadriano adoptabatur, ita sibi adoptaret M. Antoninum fratris uxoris suæ filium, & L. Verum, Ælii Veri, qui ab Hadriano adoptatus fuerat, filium, qui postea Verus Antoninus est dictus*, ubi legendum videtur: *Et iste L. Verum*; ex loco ejusdem Capitolini:[3] Amitæ Marciæ virum, Antoninum Pium, Hadrianus ea lege in adoptionem legit, ut sibi Marcum Pius adoptaret, ita tamen ut & Marcus sibi L. Commodum adoptaret: ex quibus credi facile potest Antonino, ac Faustinæ filios non extitisse.

*Venutus*.

# INFANTIS CAPUT

## IN GEMMA VULGO GRANATA EXCISUM.

### *TABULA LXXVIII.*



SÆPE in Cameis observantur infantium, vel Geniorum capita, sed raro eleganti artificio. Pueri erant in Romanorum deliciis, & fortasse rem nostram attingere videtur Herodianus referens detectum fortuito Commodi crudelem animum in Martiam Concubinam per puerum quendam Philocom-

(1) In Vero. cap. 5. (2) In Antonin. Pio cap. 4. (3) In Marco cap. 5.

commodum appellatum, cum ita graphice descripsit:[1] ἦν δέ κ̀ παιδίον πάνυνήπιον, τούτων δὴ τῶν γυμνῶν μὲν ἑαυτῆς, χρύσῳ δέ κ̀ λίθοις πολυτίμοις κεκοσμημένων, οἷς ἀεὶ χαίρουσι Ῥωμαίων οἱ ζυφῶντες: Idest interprete Politiano: *Erat autem Pusio quidam infans adhuc, ex ea nota, qui vestitu cætero nudi, sed auro, gemmisque ornati, solent delicatissimo cuique Romanorum esse oblectamento*. Ita quoque Svetonius de Augusto loquens:[2] *Animi laxandi causa, modo piscabatur hamo, modo talis, aut ocellatis nucibus ludebat cum pueris minutis, quos facie, & garullitate amabiles undique conquirebat, præcipue Mauros, & Syros. Nam pumillos, atque distortos, & omnis generis ejusdem, ut ludibria naturæ, malique ominis abhorrebat*. Etiam Socratem cum Lamprocle parvulo pueriliter lusisse, memoriæ prodidit Ælianus:[3] eundem vero in arundine aliquando equitantem irrisit Alcibiades.[4] Mirum sane! Agesilaum Lacedemoniorum Regem domi cum pueris equitare in arundine memorant Plutarchus,[5] & Ælianus.[6] Publii Scipionis Æmiliani, & Caii Lelii, qui conchulis, & calculis lectitandis in lictore Cajetano, & Laurentino incumbebant, mentio est apud Valerium Maximum[7] & Alexandrum ab Alexandro.[8] Cajum Cæsarem Caligulam nuncupatum pila lusisse, cum puer esset cum Lucio Cæcilio Grammatico meminit Macrobius.[9] Quid? si puerulum in deliciis alicujus, vel filium, vel Genium in hac eleganti gemma excalptum cernimus.

*Venutus*.

PATE-

(1) Lib.1. circ. fin.
(2) In August. c.83.
(3) Variar. Histor. lib.xx. cap.15.
(4) Valer. Max. lib.8. cap.8.
(5) in Laconic. Apopli.
(6) Var. Hist. lib.12. cap.15.
(7) Memorab. lib.8. c.8.
(8) Sen. Dier. lib.3. c.21.
(9) Satur. lib.2. cap.6.

# PATERA AEREA
## ETRUSCA.
## *TABULA LXXIX.*



HÆc Patera adſervatur Cortonæ in locupletiſſimo Muſeo Coratio, columnis exornatum Proſcenium cernimus, impoſitoque columnis Jonici ordinis epiſtylio, ac Tuſcanico parergo, e majoribus foliis compoſito: Duæ Mulieres ſerie inter ſe alloquentes obſervantur. Inſigniora Tragædiarum themata, Etruſcis maxime nota fuiſſe reor, Oreſtis facinora, fatum Andromedæ, Perſeum Meduſæ interfectorem, Medeam in Jaſonem, & in filios neci datos ſevientem, Thirrenos in Delphines a Baccho converſos, aliaque hujuſce generis argumenta; in quibus elucubrandis forte Volumnius Tuſcarum Tragædiarum ſcriptor magnam nominis celebritatem conſecutus eſt, ut Varro commemorat. In noſtro Muſeo Etruſco, nonnullas Græcorum fabulas in ſepulcralibus urnis retulimus, in quibus ad Græcorum Mythologiam exculptæ videntur. Sed ut redeam ad Pateram Comicam, ſeu Tragicam, adnotandi ſunt galericuli, quos gerunt mulieres in modum pilei Phrygii, qui inde in ſcenam Romanam cum reliquis ornamentis migrarunt.

*Gorius.*

ETRUS-

(1) Vid. Cl. Ficoronii librum le Maſchere ſceniche, e le figure comiche degl'antichi Romani Tab.xi. editum Romæ anno 1736. cum Tab.LXXXIV.

# ETRUSCA ARULA TRIPES

## EX AERE.

## TABULA LXXX.



Ximiam, ac propemodum ſingularem Ornatiſſimi Equitis Corazii Arulam exhibemus. De elegantiſſimo ejus Tuſcanico opificio dubitare neminem poſſe arbitror. Pedes ejus recurvi, qui gryphi ſimillimi ſunt, aliaque inter eos adiecta ornamenta, & folia, quæ adſurgunt ex inferiore coronide, ſerpens miro artificio abſolutus, egregie expreſſus intermittentibus undique maculis, ſtructura denique ipſa, & ingenium, non aliam quam Etruſci opificis manum perſpicue declarant. Suffitibus in honorem illius numinis, cui dedicata erat, adolendis inſerviſſe manifeſtum eſt; nam in ſummo quadratæ menſæ cernitur cratera, odorum capax, qui a ſacra facientibus incendi ſolebant. Quomodo vero ſacra odoramenta ſummis digitis in arula immitti ſolerent, intelligi poteſt ex anaglypho marmoreo, quod adfert Fabrettus,[1] in quo fœmina ſtans ad aram tripodem, Genio ſacra facit. In quatuor menſæ angulis prope crateram inſident quatuor aviculæ, quæ quum incubare, non vero pedibus inſiſtere videantur, forſitan columbas referre poſſunt. Altera avicula arulæ fulcro adrepens ſurſum adſcendere nititur. Si columbæ ſint, erit, ut arbitror, conſentaneum ſuſpicari hanc arulam VENERI GENETRICI ſacram fuiſſe, quam deſignant eædem ſacræ aves, fecundæ generationis indices.[2] Sed quid cum Venere ſerpens colu-



(1) Inſcr. antiq. cap. 5. p. 360. num. XII. (2) Vid. Ælian. de animal. lib. IV. c. 2.

columellæ, ſeu fulcro ejuſdem arulæ circumvolutus? Nuſquam me legere memini, ſerpentem Veneri ſacrum eſſe; quamvis non negem id fieri potuiſſe. Huic difficultati conſuli poteſt, ſi non columbas, eſſe dicamus, quas haud difficulter repræſentant, uti me monuit idem ſplendidiſſimus Eques Coratius. Quæ cum ita ſint, ÆSCULAPIO potius adſignandum videtur hoc donarium; nam Serpens vigilantiſſimum animal in ejus tutela eſt; eique multis de cauſis tribuitur, uti in Muſeo Etruſco adnotavimus.[1] Cornix vero Æſculapio adſcribitur; quia animal longæuum, quodque hominum quatuor ætates ſuperat: Eaque de cauſa habitum ab Etruſcis optimæ valetudinis ſymbolum, atque ÆSCULAPIO dignum. Hanc avem manu præfert idem Æſculapius, ut oſtendit antiqua gemma penes Fabrettum de Columna Trajani diſſerentem pag.211. quam etiam gemmam illuſtrat Æliani auctoritate. Eandem avem pro ſymbolo datam quoque Hygiæ nuper obſervavi in numiſmate maximi moduli, quod extat in Muſeo Mediceo.

*Gorius.*

HA-

(1) Tab.xxxvii. Muſei Etruſc.

# HASTA MILITARIS
## EX AERE.
## *TABULA LXXXI.*



ANC æneam præclariſſimam manum, inſigne munus Marchionis Alexandri Gregorii Capponi, dum Academiæ Lucumo, ſeu Princeps extaret, viriculo æreo incidi curavimus, non ut eleganti forma præditam, cum ævo ſequiori judicetur, quantumvis armillis, anuliſque quampluribus ornata, ſed veluti eximiæ raritatis. Ex elatis, acutiſque unguibus, atque ex foramine, in quo haſta infixa erat ad militum arma referenda duximus: In Legionum inſignibus, quæ obſervantur in numiſmatibus,[1] & in anaglyphis marmoreis[2] manus haſtis infixas cernimus, quæ Cohortium, & Manipulorum erant inſignia. A fœni manipulo prius nomen traxit in militaribus haſtis impoſito, unde Græci manipulos σπεῖρα dixerunt, poſtea in æreas manus verterunt. Manipuli in militia Romana diutiſſime manſerunt, ſed labante Imperio mutavit, & Centurias pro manipulis habere cæperunt. Ceterum non ſolum pro Manipulorum, & Centuriarum inſignibus manus æneæ in uſu erant, ſed ad hoſtes arcendos & inſerviebant, ſicuti ex noſtris elatis ungulis dignoſci poteſt. Immo non ſolum in Romana terreſtri militia manus ferreæ in uſu fuerunt, ſed & in maritima, ſicuti ex Xiphilino percepi dum Actiacam pugnam in Auguſti vita deſcribit, inquiens:[3] *Antoniani Cæſarianos*

(1) Vid. Nummogr. præcip. in Numm. M. Ant.

(2) Vid. Arcum Sept. Sever. in Foro Boario, alioſque.

(3) To.2.p.73. ex verſ. Xilandri Lugd. 1559.

*nos ad hunç modum celeriter contra ſe venientes percutiebant crebris lapidibus, teliſque in eos conjectis; quod ſi acceſſiſſent propius, manus ferreas injiciebant, quæ ſi opportune cecidiſſent, ipſi ſuperiores erant, ſin minus ſubmergebantur.*

*Venutus.*

# TRICLINIUM ETRUSCUM

## IN URNA FICTILI.

## *TABULA LXXXII.*



RICLINIA veterum Etruſcorum pretioſis auleis, ſtragulis, lectis pulviniſque ornatiſſima, feſtis encarpis, e lana pulcherrimi coloris compoſitis, unguentiſque delibutis coronata, ſplendide, ac magnifice inſtructa fuiſſe, ex allatis Etruſco ſepulcro, aliiſque monumentis apud Dempſterum facile intelligere poſſumus. Id etiam diſerte teſtatur Athenæus, (1) qui memorat apud Tuſcos bis quotidie ſumtuoſas menſas parari ſolitas, ornatas ſtragulis florido colore tinctis, & omnifariis ex argento poculis, ac magno ſervorum numero, qui decoris, pretioſiſque veſtibus induti convivantibus Dominis adſiſtebant. Præter ſervos fercula miniſtrantes (nam ex menſa cibum cepiſſe Etruſcos, non conſtat ex antiquis ſculpturis: hincque licet arguere, eos voluptuoſiſſimos, ac delicatiſſimos fuiſſe) aderant etiam Pocillatores, quorum imagines alibi prolati ſumus: aderant Saltatores, & Pſaltriæ, Comædi, Mimi, Hiſtriones, Citharædi, & Citha-

(1) Deipnoſophyſt. lib.4. cap.13.

Cithariſtriæ, Symphoniaci, & Poetæ aderant, qui carmina, improviſo enthuſiaſtico furore concepta, qua laude ſemper Etruſci floruere, extantque etiam apud Homerum in Demadoco, & apud Virgilium in Jopa illuſtria exempla, acroamatibus convivas mirifice exhilarabant.

*Gorius.*

# URNA ETRUSCA

## FICTILIS.

## *TABULA LXXXIII.*



ON tantum lampades, tædas, & faces, aliquando duplices, quibus noxios homines urant, puniantve, Etruſci Furiis tribuere: verum etiam contos, haſtas, ſcures, malleos, & gladios, ut videre eſt in adlatis apud Dempſterum monumentis.[1] Furiam tenentem harpen, ſculptam vides in cineraria urnula Etruſca nuptiis adſtantem, quæ ante januam domus, Etruſcorum more, celebrantur. Hæc primum edita eſt apud Dempſterum,[2] ſed in multis pictorem erraſſe, conferentibus patet. Hanc rurſus accuratiſſime delineatam ad me miſit V. Cl. Philippus de Venutis Patricius Cortonenſis, modo Academiæ Regiæ Burdigalenſis Bibliothecarius, Etruſcorum Academiæ decus eximium, penes quem hodie extat. Bonarrotius[3] in id inclinat animum, ut credat, mulierem, ſive puellam alatam in hac fictili Urna expreſſam, in læva ad-



(1) Tab.21. n.1. 25. 44. 1. 2. Lib.2. n.52. 53. 1. 2. item 84. 1. 5. 6. & 86.

(2) Id. Tab.84. n.1.

(3) Ad Monum. ad Dempſt. §.34. pag.64.

ſtantem juxta ſponſam, eſſe poſſe *Diſcordiam*, inter Infernalia numina ab Heſiodo enumeratam, quæ demiſſum tenet gladium, vagina nudum: juvenem pariter alatum, qui ad dexteram juxta ſponſum ſculptus eſt, caput habentem ferina pelle contectum, & malleo manubrio innixum, arbitratur eſſe Genium, forſitan zelotypiæ præſidem. Hic Deus, uti jam alias obſervavi (1) facile referre poteſt *Picumnum*, vel *Pilumnum*, cum viri, tum uxoris Genium; hos enim Varro, apud Nonium Marcellum, vocat *Deos Conjugales*, quibus in Ædibus lectus ſternebatur. Iidem etiam Dii vitæ præſides, & cuſtodes habiti ſunt: qui, ne Mars Silvanus in domum irreperet, &, ut opinabatur, pueros recenter natos vexaret, ad tutelam domus, ante fores ſtatuebantur, erantque tres, uti alias diximus: quorum primus limen ſecuri, alter pilo feriebat, tertius vero ſcopis everrebat. Deus Silvanus prohibebatur intrare, quia neque arbores ceduntur, ac putantur ſine ferro, neque far conficitur ſine pilo, neque fruges coacervantur ſine ſcopis. Ab his autem tribus rebus tres nuncupatos Deos *Intercidonem* a ſecuris interciſione, *Pilumnum* a pilo, *Deverram* a ſcopis, quibus Deis cuſtodibus contra vim Dei Silvani fœta conſecrantur.

*Gorius.*

LUCER-

(1) Muſ. Etruſc. Tab. x. xi. pag. 37.

# LUCERNA CHRISTIANORUM FICTILIS.

## TABULA LXXXIV.



RÆCLARISSIMÆ hujus lucernæ ſchema vidimus etiam Romæ in Muſeo Collegii Romani PP. Soc. Jeſu, quampluribus, ſingularibuſque monumentis referto, curante Cl. atque Eruditiſſimo P. Contuccio ejuſdem Muſei Præſide,& Acad. noſtræ ſocio. Monogramma in noſtra Lucerna unionibus per globulis expreſſis ornatur, in circuitu vero capita XII. Apoſtolorum. Sæpe in veterum Chriſtianorum Muſivis Chriſtus cernitur ſuis circumdatus Apoſtolis,[1] ſed hoc in alia non vidimus lucerna. Apud Equitem Hieronymum Odam Amicum noſtrum Acad. ſocium Eruditorum damno paucis ab hinc annis fato functum, vitreum vidimus fragmentum veterum Chriſtianorum, in quo Jeſus Chriſtus juvenili vultu in medio eſt poſitus, in circulo vero XII. Apoſtolorum effigies indutæ pallio cum Epigraphe PETRVS. CVM. TVIS. OMNES. ELARES. PIE. ZESES. quod legitur:[2] *Petrus cum tuis omnibus hilaris pie Zeſes*: adnotandum quoque eſt, Petri nomen adpoſitum fuiſſe circa primam in ordine effigiem, ad innuendum non tantum nomen poſſeſſoris vitrei cyati, ſed XII. etiam Apoſtolos ex hoc innuit, fuiſſe in vaſe inſculptos. Noſtra lucerna pro Chriſti vultu ejus habet Monogramma ornatiſſimum, ex quo antiquiorem eam puto vitreo vaſculo. Ex Chriſti nomine in lucerna adpoſito in mentem ſubeunt

(1) Vid. Ciamp. Mon. vet. Eccl. nov. edit. Arringh. Tom.2. lib.8.p.549. edit.Bottar. p.56. Bonarr. de vetr. de Cimit. tav.9. tav.20. fig.2.

(2) Gor. in Præfat. ad Poem. Sannaz.

ſubeunt ea, quæ idem met Jeſus Chriſtus dixit: [1] *Ego ſum lux mundi, qui ſequitur me non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen vitæ*: Inde Zacharias Propheta vocavit eum *Orientem*: [2] *Ecce enim ego adducam ſervum meum Orientem*: Ceterum dictus quam ſæpiſſime fuit *Lumen*, [3] *Lux vera*, [4] *Lux magna*, [5] *ſempiterna lux*, [6] *Sol Juſtitiæ*. [7] Apoſtoli quoque ab ipſo Legislatore Jeſu Chriſto eodem modo nuncupati fuerunt: *Vos eſtis lux mundi*; [8] Fideles vero ut habemus in D. Pauli epiſtolis *filii lucis* dicebantur: [9] *Omnes autem vos filii lucis*, & alibi. Demum finem imponam cum verbis ipſius Gentium Doctoris: [10] *Deus qui dixit de tenebris lucem ſplendeſcere, ipſe illuxit in cordibus noſtris ad illuminationem ſcientiæ claritatis Dei in facie Chriſti Jeſu*.

In his lucernis, quæ partim fictiles, partim æneæ in cemeteriis reperiuntur Chriſtiana Symbola nonnulla reperiuntur, puta Columba, aut Monogramma Chriſti. Harum icones plerique ediderunt, quas ſi oculis perluſtrare cupis, adi Boſium, Arringhium, Bellorum, Licetum, Cauſeum, Paſſerinum, alioſque qui de veterum Lucernis ſcripſere.

*Venutus*.

CHRI-

(1) S. Jo. cap.8. v.12. & cap.1. v.4.
(2) Cap.3. 8. & cap.6. 12.
(3) Luc. cap.2. v.72.
(4) Cap.1. v.4. & ſeq.
(5) Cap.9. v.2.
(6) Cap.4. v.13. & ſeq.
(7) Cap.LX. v.19. & 20.
(8) Cap.4. v.12.
(9) Cap.1. v.10. S. Matth. cap.5. v.5.
(10) Ad Theſſalonic. cap.5. v.5.

# CHRISTIANORUM LUCERNA

## TABULA LXXXV.



PISCATOR cum Hamo, rete, ac pisciculo cernitur in hac fictili lucerna. Christianam religionem amplectentibus indiderunt veteres nomen *pisciculorum*; illudque ortum traxerat, ex eo quod in Evangeliis legerent fuisse a Christo *piscatores hominum* Apostolos appellatos, comparatamque sagenæ Ecclesiam, quæ ex omni genere piscium congregaret. Qua propter Clemens Alexandrinus hortatus Christianos in Pedagogo est, ut qui anulos ferrent, hi piscis figuram in illis insculpi curarent,[1] ne suæ originis obliviscerentur.[2] Neque vero in anulis solum, atque lucernis,[3] sed etiam in urnis sepulcralibus hanc eandem figuram Christiani veteres exprimebant;[4] quo quidem signo plerumque fit, ut nostrorum sepulcra distingui a sepulcris Etnicorum possint. Eoque facilius inducti fuerunt, quo vocem Græcam ΙΧΘΥΣ, quæ piscem significat, conflatam esse ex initialibus litteris appellationis *Jesu Christi Filii Dei, servatorisque nostri* perspicerent. Quamobrem in aliquot sepulcris, non piscis figura modo, sed etiam litteræ, quibus vox ΙΧΘΥΣ componitur insculptæ cernuntur[5]; cujus quidem rei præclara ab Antonio Lupio S. I., & a Cl. Eq. Francisco Victorio Academiæ nostræ Socio afferuntur exempla.[6] Manavit enim usus, ut aliquorum fert opinio, ex eo etiam carmine, quod *acrostichus* dicitur, adscribe-

*Mus. Cort.* Hh batur-

(1) Lupius Diss. Severæ Martyr. pag. 68.
(2) Vid. Gemm. Mus. Victor.
(3) Vid. Arringh. Rom. subt.
(4) Lupius loc. cit. Boldettus &c.
(5) Fabret. & Boldett. osser. sopr. i Cimit. lib. 1. cap. 14. pag. 58.
(6) Loc. cit. Victor. de Monogramm. Chr. aliisq. oper.

baturque Sybillæ Erithrææ, propterea quod initiales versuum litteræ collectæ hujusmodi voces forment ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ. ΘΕΟΥ. ΥΟΣ. ΣΟΤΗΡ, *Jesus Christus Dei Filius Salvator*, rursum harum initialibus componitur vocabulum ΙΧΘΥΣ, hoc est piscis, ut paulo ante diximus.

Quo ad vitem pro corona in lucerna adpositam, omnibus notum est, proprium esse Christianorum schema, alludens ad illa Christi verba: *Ego sum vitis vera, vos vero palmites*. In quadam Aquilejensi veteri pictura, inter cætera, conspicitur Christus cruci adfixus variis circumdatus vitis palmitibus.[1]

In lucernæ aversa parte Crux gemmis ornata cernitur, quod & vidimus in altera Musei Victorii.[2] Crucem auro, & pretiosis lapillis contextam a Constantino Magno in penetralibus Domus Augustæ positam, memorat Eusebius in vita ejusdem Imperatoris, & eam pariter gemmis ornatam ceteri Augusti in nummis aureis, atque argenteis persæpe cudebant.

Crucis signum in gemmis, & anulis Christianis olim insculptum fuisse etiam cernimus; de quo vetustissimo more unum tantum Eusebii locum hic adferam. Is ergo Lib. VI. Demonstrationis Evangelicæ, ut ostendat prophetias de Christi adventu, & ejus morte jam pridem adimpletas, Christianos in anulis pro symbolo *salutare signum*, idest *Crucem* gestare tradit. *Denique*, inquit, *post omnia hæc quis inspiciens omnes quoscumque in Christi fidem venerunt* SALVTARI SIGNO PRO ANVLI NOTA VTENTES *non merito obstupescat si audiat tanto ante ipsum Dominum dixisse*: *Et venient, & videbunt gloriam meam, & relinquam in eis signum*.

*Venutus*.

IN-

(1) Bartoli delle Antich. d'Aquileja in col. oper.

(2) Num. ær. vet. Christ. pag. 40.

# INDEX

## RERUM NOTABILIUM.

## A



## B



## C



## D



## E



## F

Papi-

# P



# R



# S



# T



# V



# X

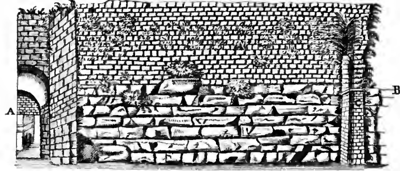


*F I N I S.*

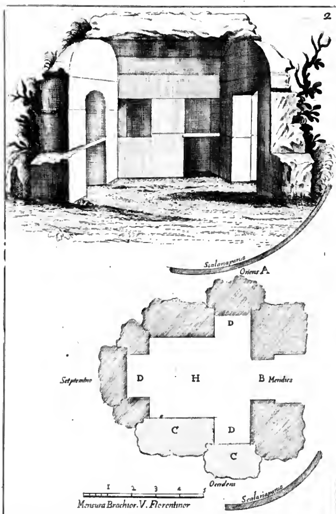
## *Errata sic corrigito.*

| | |
|---|---|
| Pag. 3. lin. 1. & alib. equant, | æquant. |
| 4. 15. ingenii, | ingenium. |
| 5. 9. longitudine, | longitudinem. |
| 16. 13. noni, | non. |
| 22. 15. mineſtrare, | miniſtrare. |
| 24. 12. cultum, | cultus. |
| 25. 3. veſtis hæc, | veſtem hanc. |
| 16. 19. inſculptum, | inſculptam. |
| 27. 13. Leonem proſilientem inſignitum, | Leo proſiliens inſignitus. |
| 28. 22. Gryphis, | Gryphi. |
| 32. 20. Nummis, | Numinis. |
| 35. 6. ramum, | ramus. |
| 39. 22. Lesbidam, | Lesbida. |
| 41. 14. virga, | virgam. |
| 42. 23. depas eentes, | depas centem. |
| 56. 25. ſtatuebant, | ſtatuebantur. |
| 61. 27. obſervandum rariſſimum nummum, | obſervandus rariſſimus nummus. |
| 62. 15. inſtrumentum, | inſtrumento. |
| 63. 10. filium, | filius. |
| 63. 23. ipſa, | ipſam. |



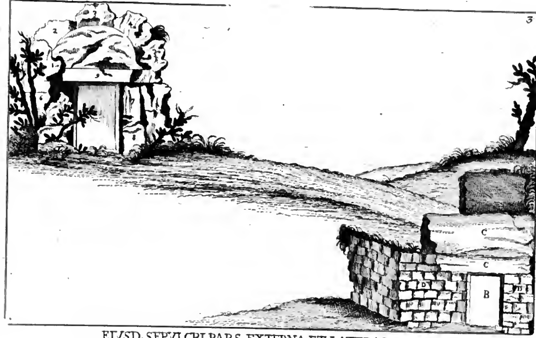

1.
VRBIS CORTONAE ETRVSCA MOENIA
A
B
Mensura Brach. Florentinor X.





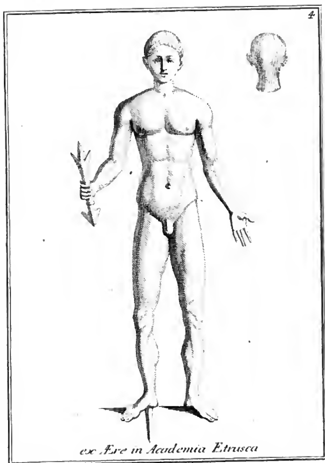

SEPVLCRI·ETRVSCI·CORTON·PARS·INTERNA·EX·MAGNIS·LAPIDIB·
CONSTRVCTA.





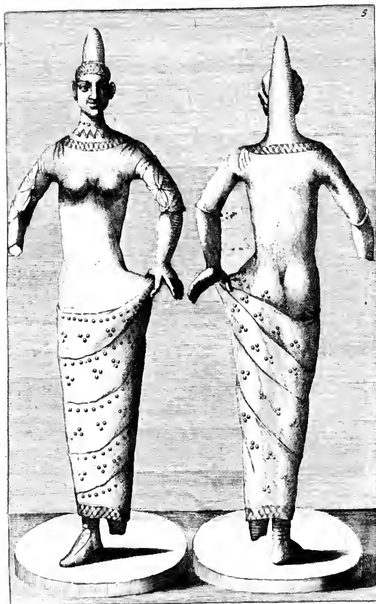

EIVSD. SEPVLCRI. PARS. EXTERNA. ET. LATERALIS.






*ex Ære in Academia Etrusca*


ROMA



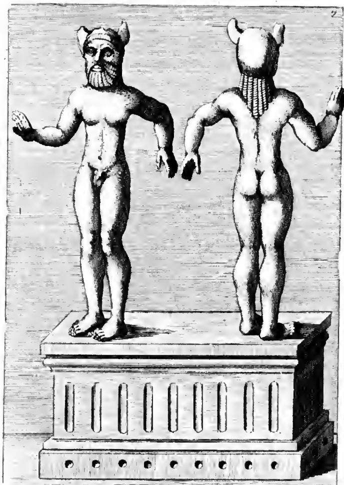

IDOLVM.ETRVSCVM.EX.AER.IN.MVSEO.CORATIO





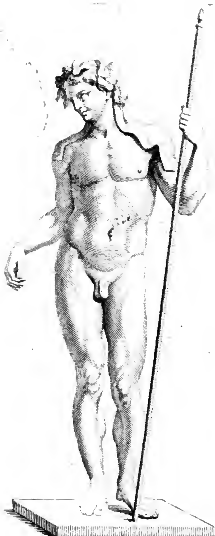
IVNONIS·ICVNCVLA·EX·AERE·IN·MVSEO·CORATIO





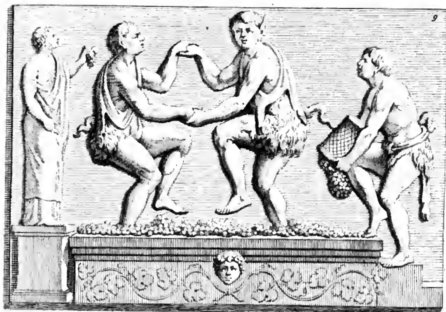
BACCHVNS. ETRVSC. DEVS. EX. AERE. APVD. EQ.
GALEOTTVM. CORAZZI. CORTON.





*Bacchus nobilißimo artificio ex Ære inuentus in Agro Cortonensi prope Castrum Veluni mense Ianuarij 1748.*

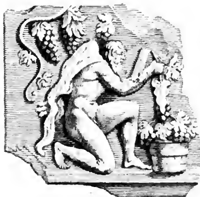





*Cortonæ ex marmore apud nobiles de Venutis*

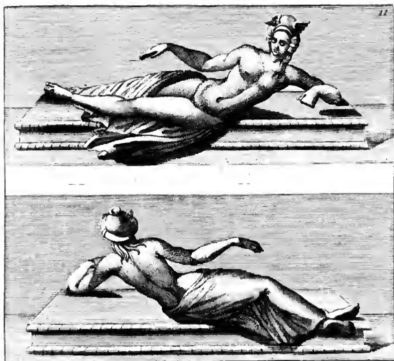


BACCHANS



*Fragmentum fictile*
*In Museo Marchionum de Venutis*






VENVS.ETRVSCA.EX.AERE.IN.MVSEO.CORATIO.






DEA·ETRVSCORVM·IGNOTA·EX·AERE·IN·MVSEO·CORATIO






*Ex Aere in Academia Boruna*


ROMA




*Ex Aere in Academia Etrusca*






Ex Aere in Academia Etrusca



*Cortonæ ex museo Marchionum de Venutis*
*ex marmore*





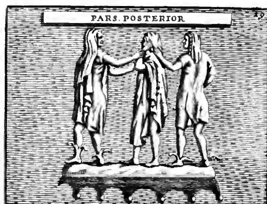

MILES. ETRVSCVS. EX AERE APVD. EQVIT. CORATIVM





*Ex aere in Museo Cor.*

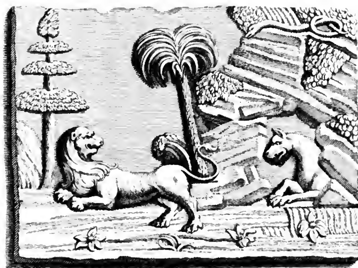




*In eodem Museo*



20



Scala di Braccio Cort.[re]

Anaglyphum Aegyptiacum ex Marmore apud March. de Venutis

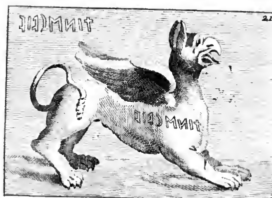




Scala di Braccio Cort.^te

*Anaglyphum Aegyptiacum ex Marmore apud March. de Venutis*






*Ex aere in Museo Equit. Corazii*




IVPITER AMMON
In Jaspide Ægyptio




IVPPITER.
Incis in Achate
43



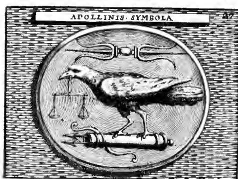

24
DEA COELESTIS.
Incis. in Corneola


APOLLO.ET.MARSIA.
25
Incis. in Achate




APOLLINIS.SYMBOLA
In Smaragdo In Acad. Etrus.
26






*In Corneola*




VENVS
Incis in Corneola
28




29
AMOR CYCNQ·INSID
TRIDENTE·DELPHIN·
IMPETENS·IN·CORNEOL
AP RODVLPH·VENVTI




CERES
Incis. in Diaspro
50




MERCVRIVS.
Incis. in Corneola.
31




32
MERCVRIVS·
IN·ACHATE·AP·
MARCH·DE·VENVTIS·


BIBLIOTECA NAZIONALE
ROMA


MARS
Incis. in Corneola




MARS.
Incis in Gemma Vulgo Granata
34




35
BACCHVS · A · NVTRICI
VLNIS · ELATVS · IN · ACHA
TE · VARIEGATA · IBID

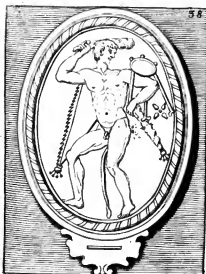



VERTVMNVS
Incis in Corneola
36




37
HERCVLES·CERBERVM·
DOMANS·IN·CORN·AP·
MARCH·DE·VENVTIS·


ROMA




*In Corneola in Museo Coratio*


39
LEO NEMAEVS
Sncis in Corneola




40
LEO · PAPILION ·
ORE · FERENS ·
In · Corneol · in · Acad · Etrus ·




PROVIDENTIA.
Incis. in Achate.




FORTVNA DELPHINO INSISTENS.
Incis in Achate.




FORTVNA
Incis. in Corneola




FORTVNA
Inc. in Corneola




ARA FORTVNÆ
Incis. in Gemma Vulgo Niccolo




46
BONVS · EVENTVS ·
In·Iaspid·virid·itid·


PIETAS
17
Incis. in Corneola




48
VICTORIA
In Achate

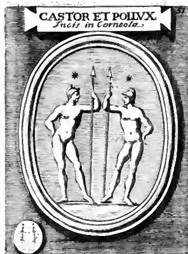


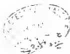

49
EQVES · LEONEM ·
IMPETENS · IN · COR · AP ·
CAN · REGIN · SELLARI · CORT




50
DEDALVS·ALAS· ICARO
IMPONENS·IN·COR·AP·
PHILIPPVM·VENVTI·




CASTOR ET POLLVX.
Incis in Corneola
51




52
MILITES · FIDEM · SESE ·
MVTVO · PRAEST · IN · ACHAT
VARIEC · IN · Acad · Etrus ·




53
ACHILLIS · INTERITVM
IN · CORNEOLA · IBID ·




54
DIOMEDES·IN CORNEOLA
APVD·MARCH·MARCEL
LVM·DE · VENVTIS ·




FAVSTVLVS.
Incis in Corneola.
55





*Incis. in Corneola*




HYENÆ CAPVT
Incis. in Topatio
57




BACCHA
Incis. in Achate 9




BACCHA.
Incis. in Achate
59




60
SALTATORES·MIMICI·IN·CORN·
AP·RODVLPH·VENVTI·CORTON·




61
SACRIFICIVM
In Cameo




SACRIE SALVTI
32
In Iaspide Candido






*Ex Achate in Museo Coratio*

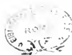



64
SACERDOS · RVSTICVS ·
in · Calce d · AP · RODVLPH ·
VENVTI · CORTON ·





*Incis. in Corneola*




SERAPIS.
*Incis in Corneola*


ROMA


MERCVRIVS
Incis. in Corneola




SOLON
In Corneola




69
ALEXANDER. MACEDO.
In Corneola




ARATVS.POETA
In Corneola




PTOLOMAEVS SOTER
Incis. in Hyacintho




NUMA. II. ROMAN. REX
In Achate In Acad Etrus.
72




OVIDIVS NASO.
Incis. in Corneola




NERO ET AGRIPPINA
In Hyacintho




IVLIA.TITI.F.
Iacis in Achate
75




ANTINOVS
Incis in Gemma Vulgo Niccolo


ANTONINVS.ET.FAVSTINA
In Gem. Vulgo Nicolo
77



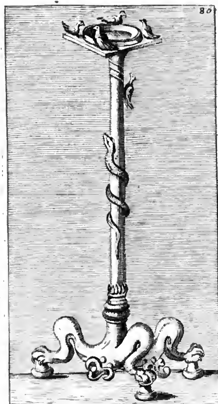

INFANTIS CAPVT.
Excis. in Gemma Vulgo Granata
78





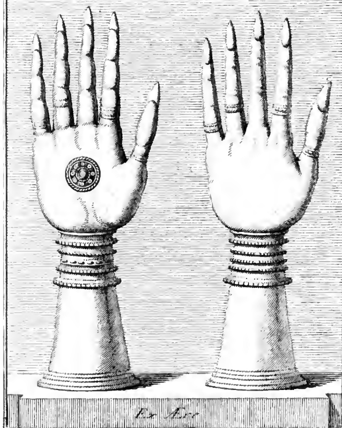
*Ex Aere in Museo Equitis Corazzi*



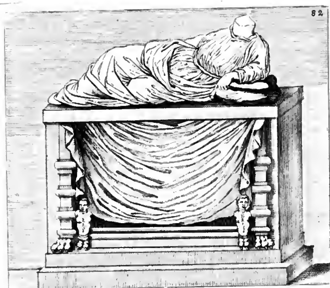



*Ex Aere in Museo Equitis Corazzi*



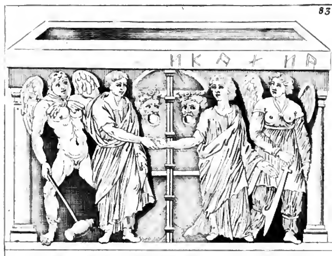

81
HASTA MILITARIS
Ex Ære





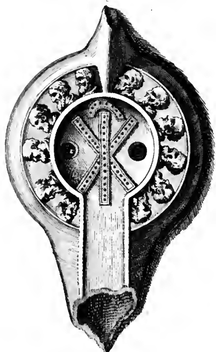

TRICLINIVM.ETRVSCVM.IN.VRNA.FICTILI.AP.EQ.CORAT.IVM.






VRNA·ETRVSCA·FICTILIS·IN·MVSEO·MARCH·DEVENVTIS·





*Fictilis in Acad. Etrusca*





*Fictilis in Acad. Etrusca*



